

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1919.

Första kammaren.

Nr 43.

Lördagen den 24 maj, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bankoutskottets utlåtande nr 62 och första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 19.

Föredrogs ånyo första särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 358 med förslag till ändrad lydelse av §§ 6, 7, 9, 16, 19 och 21 riksdagsordningen och till övergångsstädgande däri jämte inom riksdagen i ämnet väckta motioner, dels Kungl. Maj:ts proposition nr 354 med förslag till ändrad lydelse av § 49 regeringsformen och §§ 18 och 24 samt § 38 mom. 1 riksdagsordningen jämte inom riksdagen i ämnet väckta motioner.

*Förslag till
ändringar i
riksdagsord-
ningen m. m.*

I sammanhang med ifrågavarande båda propositioner hade utskottet till behandling förehåft vissa i anledning av desamma väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen:

dels de i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 358 väckta motionerna

i *första kammaren* nr 217, av herr *Gustaf Gustafsson*, nr 218, av herr *K. J. Ekman*, nr 219, av herr *Clason*, nr 222, av herr *Alkman*, och nr 223, av herr *Lindhagen*, samt

i *andra kammaren* nr 355, av herr *Molin* i Dombäcksmark, nr 378, av herr *Hansson* i Stockholm, nr 424, av herr *Norman* m. fl., nr 425, av herr *Kahlström* m. fl., och nr 434, av herr *Vennerström* m. fl.,

dels de i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 354, *andra kammaren* väckta motionerna nr 407, av herr *Westman*, och nr 415, av herr *Olsson* i Kullenbergstorp.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande avfattat sin hemställan under fem särskilda punkter, av vilka den andra innehöll ett lagförslag.

Beträffande sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr *H o l m q u i s t*: I avseende å föredragningen av första särskilda utskottets utlåtande nr 1 hemställas,

Första kammarens protokoll 1919. Nr 43.

Förslag till
ändringar i
riksdagsord-
ningen m. m.
(Forts.)

att detsamma må företagas till afgörande punktvis och det i punkten 2 behandlade lagförslaget på det sätt, att först föredrages utskottets lagförslag, där så erfordras paragrafvis, med promulgationsstadganden och rubrik sist, varefter utskottets hemställan i punkten 2 föredrages;

att vid behandlingen av punkten 1 överläggningen må omfatta utlåtandet i dess helhet; samt

att författningstext ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Punkten 1.

Under denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen ville, under tillkännagivande att Kungl. Maj:ts propositioner nr 354 och 358 icke kunnat av riksdagen i oförändrad form antagas, i anledning av desamma såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga förslag, till ändrad lydelse av §§ 6, 7, 9, 16, 19, 21 och 24 riksdagsordningen och till övergångsstadgande däri, av den lydelse utlåtandet visade.

Vid utlåtandet funnos fogade reservationer, avseende särskilda delar av det under förevarande punkt upptagna förslaget.

Herr Lindhagen: Jag har tillåtit mig begära ordet under den förutsättningen, att, såsom det försäkrats mig, statsministern skulle bliva den förste talaren. Annars skulle det icke ha fallit mig in att börja denna debatt. Efter som jag nu emellertid blivit uppropad först, ber jag få yttra något i anledning av föreliggande proposition.

Vid detta tillfälle bör framhållas, att det steg, som nu tages, utan tvivel är ett mycket betydelsefullt framsteg i svensk politik, vad man än må hava att säga om vissa detaljer. Ty dels bli de politiska maktförhållandena för dagen väsentligen förskjutna genom den 40-gradiga skalans upphävande och borttagande av utskyldstreckket, och dels gry en del framtida förhoppningar, vilka i detta förslag tagit gestaltning särskilt i genomförande omsider av den kvinnliga politiska rösträtten.

Den förskjutning i maktförhållandena för dagen, vartill detta betänkande lägger slutstenen, har främst sin betydelse i avseende å första kammaren, som därigenom kommer att antaga en annan gestaltning. Det står därför i utskottets betänkande uttalat den förvisningen, att den nya första kammaren »skall visa sig skickad att fylla de uppgifter, som även i ett genomfört demokratiskt samhällsskick tillkomma en sådan kammare». Om den kvinnliga rösträttens framtidsvärde säger utskottet lika diplomatiskt, att utskottet vill »giva uttryck åt den livliga förhoppningen, att kvinnornas inträde i det politiska livet måtte lända till båtнад för land och folk».

Nu är det emellertid så, att över dessa förhoppningar, sprider sig i alla fall en skugga, och denna skugga består däri, att man knappt kan säga, att denna författningsändring kommit till stånd genom folkets egen inneboende kraft. Det är påverkningar utifrån som väsentligen skapat den, och åtminstone för min del måste jag bekänna och uttala, att det resultat, som här föreligger, kanske alltför mycket grundar sig på fruktan och mindre på verklig rättskänsla. I alla fall är det nödvändigheten, som omformar oss, om icke något annat hjälper, och för min del är jag förvissad om, att de nya nödvändigheterna komma att omforma även de partier inom svenska folket, som av farhåga för rubbningar i det bestående hållit tillbaka under årtionden, så att de mer och mer skola lägga intresse och kraft för att verkligen främja något av den nya tillblivelse, som vi nu se vid en dock ännu mycket avlägsen horisont.

Emellertid ligger den frestelsen mycket nära till hands, att då vi nu fått den allmänna rösträttens demokrati, vi skola slå oss till ro med densamma. Det är ju lätt förklarligt, om man faller för denna frestelse, ty under årtionden, under generationer har kämpats för att få formen för ett demokratiskt styrelsesätt fulländad, och då det äntligen kommit därhän, är det givet, att en viss trötthet lägger sig över politiken, att man gärna önskar liksom lägga armarna i kors och förvänta, att det tusenåriga riket skall komma av sig självt. Nu vill jag säga i alla fall, och det får vi aldrig förglömma, att den allmänna och lika rösträtten icke i någon mån förbättrar våra karaktärer. Och det är därpå det i själva verket beror. Formen är ju tämligen likgiltig. Åtminstone anser jag, att formen, nu mindre än någonsin, får övergå till en dogm. Huvudsaken är ju, att det blir bra. Om detta sker genom envælde, fåvälde eller folkvälde, är fullkomligt likgiltigt, bara allting blir bra, människorna såväl som deras inrättningar. Man skulle kunna säga, att det vore förträffligt, om världen på ett enklare sätt än genom den allmänna rösträtten kunnat ställas till rätta och läggas på en resonablare bog än hittills. Redan före världskriget vilade en skugga över tiden däruti, att man icke kunde undgå att finna, att demokratien icke var fulländad. Vår besvikelse över demokratien var också en faktor att räkna med vid utformandet av våra förhoppningar. Men det må vara huru som helst med möjligheten, genom historien, erfarenheten och egna utkämpade strider har det visats, att vi icke ha någon annan väg att gå än den, som leder fram till den allmänna rösträttens demokrati eller någon annan dylik form. Men samtidigt måste vi förstå, att därmed är bara första stenen lagd, ett viktigt steg taget, men att det nu först börjar på verkligt allvar. Ty fortsätta vi icke nu på verkligt allvar med bygandet, kommer vad man kallar parlamentsledan, som redan länge förefunnits, att oemotståndligt breda ut sig och döda alla förhoppningar, som fästs vid ett sådant lagförslag, som det föreliggande.

Om således erfarenheten visar, att det blir större möjligheter att framkomma med en folkstyrelse, skulle jag till en början, med avseende å föreliggande förslag, vilja göra den erinran, att i varje händelse folkstyrelsen är ofantligt mycket bättre än penningstyrelse.

*Förslag till
ändringar i
riksdagsord-
ningen m. m.*

(Forts.)

Förslag till
ändringar i
riksdagsord-
ningen m. m.
(Forts.)

och då i detta författningsförslag ännu finnes kvar en penninggradation för valbarhet till första kammaren, så må framhållas, att det endast är en tidsfråga och antagligen en kort tidsfråga, när även det lilla penningstrecket måste bort. Icke minst för kvinnornas skull, ty kvinnorna hava mindre inkomster och sämre platser än männen, och sannolikt få de kämpa en halv generation ännu, innan de komma upp till likvärdiga ställningar, och under tiden kommer detta streck att drabba dem, i avseende å deras valbarhet till första kammaren, i betydligt högre grad än männen, och således blir deras medborgerliga frihet icke lika med männens, såsom den bör vara.

Vidare innehåller förslaget fortfarande en skillnad i avseende å åldern. Man kan säga: »gammal och erfaren» och »ung och obetänksam», men man kan också säga: »gammal och orörlig» och »ung och framtidsduglig». Det bätar föga att söka skilja människorna i tvenne grupper och taga den ena hälftens förtjänster och fel men försöka hålla bort den andra gruppen med dess förtjänster och fel. Det kan icke bli en verklig demokrati, innan vi slå ihop allas våra fel och allas våra förtjänster. Ty endast därigenom kan man komma till rätta med felen och småningom utveckla förtjänsterna. Därför anser jag det hopplöst med dessa strävanden att hindra utvecklingen och fastslå den politiska myndighetsåldern till en annan tidpunkt, än som gäller för den civila. Det är en fråga som kommer igen ganska snart, föreställer jag mig, och som i alla fall måste lösas på det sätt, jag nu antytt.

Vidare vill man här upprätthålla tvåkammerssystemet. Inom det parti, till vars strävanden jag anslutit mig, har man kämpat för enkammersystemet. Jag tror, att med detta man kan hoppas på mindre uppsplitande politiska strider, på att folket blir mindre utnött genom valagitationen, på mindre kostnad för staten, på tidsbesparing vid frågornas behandling m. fl. sådana fördelar, och genom det proportionella valsättet har också självfallet införts ett system, som talar mot tvåkammerssystemet och till förmån för enkammersystemet. Men det är givet, att då första kammarens grunder på en hel del punkter bli annorlunda bestämda än förut, man mer och mer kommer att finna första kammaren dragligare. Vidare föreligger den faran, att första kammaren blir en pensionsanstalt för partiernas äldre medlemmar, vilka behöva vila ut sig efter andra kammarens långa nattplena eller som icke få rum i andra kammaren. Detta är en stor skuggsida med en sådan här extra kammare.

Jag hänvisar till utskottets yttrande sid. 27 i betänkandet, där utskottet visserligen icke tager parti för bibehållandet av den nuvarande första kammaren, men ställer i utsikt, att den kunde bli reformerad på andra grunder, så att man kunde »vinna ökade möjligheter att tillgodoföra kammaren önskvärd sakkunskap och erfarenhet», och uppenbarligen vill utskottet icke »för framtiden avskära möjligheten att taga under övertvägande användningen av andra, med ett demokratiskt samhällsskick förenliga former för första kammarens bildande». Ja, där ha vi kravet på att inom en första kammare den tekniska bildningen skall tillgodoses. Jag ber då att få fästa

uppmärksamheten på, att de tekniska förutsättningarnas tillgodose-
 ende betyder teknisk kunskap, men det betyder icke kännedom om
 de mänskliga behoven. En sådan ny kammare kan bli mera repre-
 sentant för den tekniska sakkunskapen och således även för for-
 muernas motstånd. Och den andra kammaren skulle bli en represen-
 tant för de mänskliga behoven och deras krav på att spränga for-
 merna. Således liksom förut bleve det stora utsikter för betänkli-
 ga slitningar. Utan att på något sätt vilja förringa den tekniska
 sakkunskapen och betydelsen av dess närvaro i parlamentariska för-
 samlingar även annorledes än i form av för tillfället tillkallad sak-
 kunskap, vill jag påminna om en sådan företeelse som 1848 års par-
 lament i Tyskland, där 150 medlemmar, således lika många som
 ledamöterna inom vår första kammare, voro tekniskt sakkunniga.
 Någon profeterade då skämtsamt: »Hundert fünfzig Professoren,
 Vaterland, du bist verloren!»

*Förslag till
 ändringar i
 riksdagsord-
 ningen m. m.*
 (Forts.)

På dessa skäl kommer jag för min del att biträda förslaget om
 enkammersystem. Men det är icke nog att inom parlamentet fin-
 nas representanter för de mänskliga behoven och eventuellt även
 för den tekniska sakkunskapen, utan det fordras därvid kännedom
 om och känsla för andras behov, icke bara om de egna behoven, så-
 som nu företrädesvis är fallet. Det behövs således en representa-
 tion med kunskap och känsla för andras behov, med andra ord.
 för en fördjupad egoism. Folkstyrelse innebär makt över andra men
 den bör även hava makt över sig själv. Folkstyrelsen betyder, så-
 som vi veta, ännu icke att fria människor, som fritt bestämma, vilka
 åsikter de vilja hylla, utan folkstyrelsen är liksom allt annat till
 salu. Det fordras penningar för partiorganisationen, det fordras pen-
 ningar för valrörelsen, det fordras penningar för partiets tidningar,
 och vidare fordras det penningar för de politiska provvryttare, som
 vi äro allesammans, när vi fara omkring i landet och bjuda ut våra
 varor och säga: denna vara »är bäst. i bruket billigast». Allt går
 således ut på att tubba människorna och icke att göra dem andligen
 fria, folket kan ej följa med så mycket i utvecklingen, och därav
 blir en följd, att det på detta sätt blir förslavat under de politiska
 partierna och deras ledningar. Med ett sådant system blir folket i
 själva verket ännu odugligare för sin uppgift. Genom kärleksfull
 uppfostran och genom möjliggörandet för människorna att varda
 andligen fria skulle det dock kunna bliva möjligt för folket att
 fylla sin uppgift.

Då sålunda folkstyrelsen nu såsom grundad på former. fått
 sina krav uppfyllda börjar vid denna milstolpe en ny. för oss
 alla lika behövlig vandring mot karaktärsdanningen och sinnelagets de-
 mokratisering. Endast denna demokrati är »verklig». Den ensam
 kan varaktigt avskaffa klasser och partier.

Då är frågan den: är det möjligt? Det är. svarar jag, nödvän-
 digt, och därigenom skapas möjligheterna. Möjligt är. att den nu-
 varande generationen skall komma till korta inför dessa problem.
 Vi äro uppfostrade i den gamla skolan, och det skulle icke förvåna
 mig. om denna generation måste dö ut, innan det kan bli allvar av

*Förslag till
ändringar i
riksdagsord-
ningen m. m.*
(Forts.)

den nödvändighet, om vilken jag nyss talade. Men vi kunna i alla fall hava stora förhoppningar. De ligga däruti, att människorna i själva verket allesamman hava samma program i sina bättre stunder, samma ekonomiska, samma andliga och samma realpolitiska program. Det är det söndagsprogram, varom jag tillät mig tala i remissdebatten.

Å min sida har jag väckt tvenne motioner i riktning mot ett sådant framåtgående, och det hade varit min förhoppning, att dessa skulle behandlas i sammanhang med det nu föreliggande utskotts-
betänkandet. Men så har icke skett. De ligga fortfarande hos konstitutionsutskottet. Den ena motionen avser att söka komplettera den magra valrätten med rätten att besluta i sak genom s. k. initiativ och referendum. Men där är den springande punkten, att det sker under förutsättning att folket beredes objektiv kunskap om vad det har att rösta om, icke såsom nu enbart en partiundervisning eller motsatser ofta nog mot objektiv kunskap. Den andra erinran, bragt på tal redan genom en proposition angående kontroll å utrikesledningen, återfinnes i en motion med försök till kritik på detta förslag. Jag har icke kunnat underlåta att där framhålla, hurusom i den punkten icke ens formaldemokratien får sitt. Det blir icke någon avsevärd formell kontroll ens från representationen.

Det spordes liksom ett varsel om en liten framrykning genom herr Hellbergs motion om karaktärsdaning, enär den fick ett välvilligt mottagande i denna kammare och till och med blivit tillstyrkt av andra kammarens tillfälliga utskott.

Men även i detta betänkande föreligger en skynt av den gryning, som jag talat om. Den ligger däri, att den kvinnliga rösträtten omsider kunnat komma fram till sin lösning. Det tjänar ingenting till att klaga över, att den kvinnliga rösträttsrörelsen här i landet börjat nära nog först men i alla fall sist lett till resultat. Den svenska statskonsten har nu kommit till den kvinnliga rösträtten efter alla sina grannar såsom en trasa utan egen intelligens. Men det är däri i alla fall denna gryning ligger.

Människorna sysselsätta sig nu närmast med vem som skall seg-ra: segeryran, de fjorton punkterna eler proletariatets diktatur? Gent emot detta måste man fråga sig: gives det icke till äventyrs plats för något fjärde? Finns det ingen utsikt för att ett arbete med människovärdiga metoder kommer till rätta med den materiella nöden och den andliga fattigdomen på samma gång? Gives aldrig i livets tummel plats och framtid även för det mänskliga, för humanismen? Det är ju dock något ganska symboliskt uti att den kvinnliga rösträtten stormat fram just nu över ruinerna av den gamla europeiska kulturen, som i det längsta sökt hålla kvinnorna borta från kamratskapet i arbetet utåt. Det nya medborgarskapet har kommit av sig självt, oombett såsom en oundviklig sak, uti den stora nödens stund. Detta betyder väl, att det är hela mänskligheten, alla människor, och icke slavsinnat, den partipolitiska inaveln, som kan föda nya tankar och fostra ett bättre släkte. Det är hög tid, att det vekare sinnelaget i mänskligheten får intaga sin tillbörliga plats vid sidan av styrkan även i statslivet. Om kvinnorna förstode detta

och tillåtes att göra det, skulle tilläventyrs från dem i och genom det nya samarbetet utströmma den nyskapande viljan att sätta humanitet i stället för våld och våld till grundlag för våra politiska strävanden.

*Förslag till
ändringar i
riksdagsord-
ningen m. m.*
(Forts.)

Därför har jag tillåtit mig föreslå att riksdagen i motiven till sitt beslut skulle uttala den förväntan, att det nya medborgarskapet må bliva ej en vara blott, om vilken partierna konkurrera i valmarknaden, utan en ny fostrande kraft att i och genom det nya samarbetet sätta humanitet i stället för våld och våld till ledstjärna för våra politiska strävanden.

Nu har utskottet, som sagt, härpå svarat, att utskottet vill »giva uttryck åt den livliga förhoppningen, att kvinnornas inträde i det politiska livet måtte lända till bättnad för land och folk», och jag kan icke begära, att utskottet skulle svara något annat, utan förklarar mig nöjd med detta uttalande. Jag ber därför också, herr talman, att få sluta med att uttala den förhoppningen i avseende å den kvinnliga rösträtten — ehuru jag förstår, att kvinnan kommer att på alla sätt indragas i partipolitikens virvel, och att hon kommer att räckas en valsedel, med vars tillkomst hon haft föga att skaffa — att detta drag av det mänskligas arbete, som i förslaget funnit sitt uttryck, skall göra, att den ensidiga partistyrrelse, som männen utövat, muskelstyrkans styrrelse, så småningom förvandlas till en rättvis styrrelse för alla. Det ligger stor makt på, att den kvinnliga rösträtten gör sig gällande och bevakar sin talan, ty gör den icke det, kommer det förr eller senare att sluta med samma barbari som förut.

Jag vill till slut upprepa vad jag började med. Det var utskottets ordförande, som uppmanade mig att anteckna mig såsom talare efter statsministern. Utskottets ordförande skulle sedan få eventuellt bemöta det anförda. Nu har statsministern icke börjat debatten. Att jag gjort det, är icke mitt fel.

Herr Holmquist: Den siste ärade talaren är ofta en överraskningarnas man, men jag trodde knappt, att han till den grad skulle missförstå mitt till honom gjorda uttalande, att han fick den föreställningen, att han här skulle bemöta hans excellens statsministern. Jag vet icke, att jag yttrat något i den saken. Varför jag hoppats att få uppträda efter herr Lindhagen, var egentligen därför, att utskottet behandlat en av herr Lindhagens motioner, och jag förmodade, att den ärade talaren sin vana trogen skulle försvara sin motion, vilket var detsamma som att angripa utskottets ställning till motionen. När jag nu hörde herr Lindhagen förklara, att han var fullkomligt nöjd med utskottets utlåtande, kan jag — låt vara med en viss känsla av besvikelse — icke säga annat, än att jag kanske knappt bort begära ordet. Jag kan icke neka till, att då herr Lindhagen uttalade sig, ingingo i hans anförande en hel del tankar, som i synnerligen hög grad voro av den beskaffenhet, att de allra flesta medlemmar av denna kammare skulle kunna underskriva dem, medan en del andra synpunkter föreföllo mig att hava

Förslag till
ändringar i
riksdagsord-
ningen m. m.

(Forts.)

den utopiska karaktär, att det knappt kan begäras av mig, att jag skall här bemöta dem. Då den ärade talaren säger, att det är honom likgiltigt, huruvida det är »envälde, fätalsvälde eller folkvälde», blott »folket» blir bättre, är man ju inne på en diskussionsform, ett diskussionsplan, där överhuvud taget ett bemötande skulle, med hänsyn särskilt till dagens föredragningslistas längd, knappast kunna inrymmas inom den tidrymd, som kan medgivas för ett sådant.

Men då jag nu har ordet, må jag säga, att den pessimistiska ton, som herr Lindhagen här anslagit, tyckes föga passa in med den dag i dag är. Det är ju en dag, som jag har rättighet att kalla en stor dag. Det är den dag, då kvinnans medborgarskap inskrives i Sveriges grundlag. Det är den dag, som har rätt att kallas stor, därför att i en sådan inskrivning ligger ett moment, som utan tvivel är av betydande inflytande på svenska folkets framtida utveckling, åtminstone när man som jag, ser den med förhoppningarnas synglas. Man kan ju säga, att urtima riksdagens överenskommelse innefattade även en överenskommelse om kvinnans *principiella* rösträtt. Men jag ber då att få göra den anmärkningen, att intill den dag i dag är har från visst partihåll ingalunda förklarats, att icke detta principiella medgivande skulle kunna förenas med vissa villkor och förutsättningar, varigenom den kvinnliga rösträtten skulle kunna kringskäras. Det är sålunda först i dag, som kvinnan blivit likställd med mannen, då det gäller de politiska rättigheterna. Herr Lindhagen har i den motion, som av honom avgivits, och i viss mån i det anförande, han här hållit, kastat blicken tillbaka på den historiska utvecklingen av den föreliggande frågan. Och jag säger uppriktigt, att han funnit en synnerligen naturlig paroll för att giva färg åt denna utveckling av det tyska ordspråk han här i sin motion citerat: »*Erst belacht man es, so veracht man es, so betracht man es und so macht man es.*»

Det har gått med den kvinnliga rösträtten som överhuvud taget med stora frågor i allmänhet. Det har gått mycket långsamt, långsamt att slå ned fördomarna, långsamt att få folket genomträngt av det nyas betydelse och vikt. Men, herr greve och talman, jag får säga att, att om jag skulle vara nödgad att i detta ögonblick säga någonting, som skulle kunna kallas nytt i denna, under årtionden debatterade fråga, skulle jag utan tvivel vara i ett olycksaligt läge. Jag skall icke ens försöka det. Men man har rätt att på en dag som denna, som i väsentlig mån har karaktären av en av utvecklingens milstolpar, göra några små överblickar, återkalla i minnet våra motståndares argument under tidernas lopp och även de främjande krafternas allmänna ställningstagande. Skälen från motståndarnas sida mot den kvinnliga rösträtten hava ju varit av den mest skiftande art. Skall jag taga ett närmast för löjet liggande argument, behöver jag blott taga ett, som jag själv hört i denna kammare. Det var den dag, då rösträtsfrågan sattes i samband med den ställning damerna intogo till bärandet av hattnålsskyddare. Ett annat argument av mera etisk natur var, att apostlavalet föll på 12 män och icke på 6 män och 6 kvinnor. Slutligen hade en konservativ regering det

efter min uppfattning något egendomliga uppslaget att låta ett par konservativa män söka utreda den kinkiga frågan om den kvinnliga rösträttens inflytande på äktenskapsfrekvensen och nativiteten.

Ett av de stora argumenten mot kvinnans rösträtt har varit hänvisning till kvinnans ställning i *hemmet*. Jag skall be att något litet få återkomma därtill i det följande, när jag går till den andra sidans, eller förkämparnas argument.

De, som önskat den kvinnliga rösträtten framgång, hava gjort det, kan jag säga, med två olika ståndpunktstaganden. Deras första argument var det, som gick ut på att möta invändningen, att kvinnans rösträtt skulle draga kvinnan från hemmet. Därvid låg det praktiska skälet nära till hands, att kvinnan i oerhört stor omfattning redan lämnat hemmet. Det yttrades från denna talarstol av Staaft, att kvinnan såsom läkare stod vid sidan av manliga läkare, att kvinnan i tusen sinom tusen fall ingått i arbetarnas led vid sidan av mannen, och att ett försök att få tillbaka kvinnan till hennes forna ställning inom hemmets svär även för den störste optimist naturligtvis måste anses fullkomligt fruktlöst. Redan av det *praktiska* skälet måste kvinnans rösträtt framträda såsom alldeles naturlig. Det kunde knappt låta sig göra, att den manlige läkaren gick bort och lade sin röst i valurnan och den kvinnliga fick stanna kvar. Det skulle icke kunna tolereras, att den manlige arbetaren finge fridag för att rösta, under det att den kvinnliga finge stanna kvar. De praktiska förhållandena krävde en fullständig omdaning.

Men jag skall be att få säga, att även ur andra och högre synpunkter ha främjarna av kvinnans rösträtt argument som talat. Det kan vid detta tillfälle icke vara ur vägen läsa upp ett argument, som framfördes, redan vid 1904 års riksdag, därför att detta klart och bestämt framhåller just den synpunkt, som för mig personligen är den största och viktigaste, nämligen *rättfärdighetssynpunkten*. Det heter där: »Kvinnan bör erhålla politisk rösträtt: *därför* att det är rättfärdigt mot henne och däremot orättfärdigt att utestänga hälften av folket från politiskt inflytande, *därför* att kvinnan, som har lika stora intressen att tillvarata i samhället som mannen, bör själv bäst förstå att där bevaka sin egen rätt och sitt eget bästa. *därför* att hennes fallenheter otvivelaktigt i många avseenden äro olika med mannens, vilket förhållande från det allmännas synpunkt utgör en ytterligare bjudande anledning att låta dessa särskilda fallenheter komma till sin rätt och göra sig gällande, *därför* att härigenom skulle hennes medborgaranda stärkas, hennes självständighet och ansvarskänsla ökas samt hennes personliga anseende höjas, *därför* att samhället särskilt behöver den insats av medkänsla, sparsamhet och praktiskt sinne, som kvinnan antagligen skulle göra gällande i lagstiftningen och i statshushållningen samt *därför* att sålunda med ett ord det är till gagn för kvinnan och till gagn för samhället.»

Även inom den senaste tid har hemmets rätt att hålla kvinnan tillbaka från det politiska arbetet gjort sig gällande, men då har man tagit hemmet såsom betydande = hemmet mellan fyra väggar. Man har tagit hemmet såsom den husliga härden. Men vad är egentligen

Förslag till
ändringar i
riksdagsord-
ningen m. m.

(Forts.)

*Förslag till
ändringar i
riksdagsord-
ningen m. m.*
(Forts.)

ett hem i större och högre mening? Jo, det är naturligtvis de lagar, som grunda hemmet, de lagar som uppehålla hemmet, de lagar som sprida solljus däröver, de lagar som giva barnen uppfostran, hälsa och sådant mer; och det är naturligt, att kvinnan, även då hon arbetar för dessa lagar, arbetar just för hemmet och i hemmets sanna och stora intresse.

Frågar man sig nu, vad det är, som under sådana stridsförhållanden gjort, att vi i detta ögonblick stå inför kvinnans likställighet med mannen i politiskt avseende, så är naturligtvis anledningen, såsom herr Lindhagen nyss påpekade, att det skett en omvälvning ute i världen, som kastat sina dyningar även till vårt land. Det är utan tvivel så, att om icke detta mellankommit, kvinnans rösträtt i denna stund antagligen icke skulle vara i det läge den nu är. Men jag har också rätt att säga — och jag gör det efter genomläsandet av herr Lindhagens motion — att det är kvinnornas eget stridssätt, det höviska i dess form, och den intelligens, som givit sig till känna i deras arbete, som gjort, att seger i dag vinnes.

Herr Lindhagen säger i sin motion, och antydde det också i sitt yttrande, att det icke ligger någon ära uti att kvinnorna vunnit denna seger under dessa förhållanden. Nej, jag ber att på det bestämdaste få bestrida en sådan åskådning. Det ligger en stor ära för den svenska kvinnan uti att hon under de former, vari detta skett fört sin sak till seger.

Herr Lindhagen frågar sig i sin motion, huru det skall gå efter kvinnans inträde i det politiska livet, på det sätt det här kommit att ske. Han säger i sin motion, att det nog icke gives stora förhoppningar, att den kvinnliga rösträttens genombrott skall få betyda tillkomsten av ett nytt »själsligt» innehåll. Ja, jag ställer mig litet frågande till vad herr Lindhagen med detta menar. Men jag kan ju något förstå det. Han vill därmed säga, att samhället efter kvinnans inträde såsom maktfaktor icke skulle helt förändras. Och det är ju ganska naturligt. Kvinnan är icke lagd för någon revolution, hon är utan tvivel mer än mannen lagd för evolution. Men jag tror dock, att kvinnans inflytande skall bliva av ganska stor betydelse. Det är givet, att det svenska fosterlandet kommer att leva sitt liv såsom hittills. Det kommer att vara dagar och skuggor. Vi komma som förut att uppleva år med gyllene skördar, vi komma att uppleva svaga år och nödår. Det kommer städse att bli en kamp för sanning och rätt. Men min övertygelse är, att i denna kamp kommer den svenska kvinnan att visa sig vara en värdig kämpe vid sidan av mannen.

Ja, det är huvudsakligen detta, jag i detta ögonblick, som jag tillåter mig kalla ett stort ögonblick, velat säga. Jag instämmer ju med utskottet i att det här är något, som genomföres under förhoppning, att det skall bära goda frukter. Jag har rätt att med en förhoppningens tillförsikt säga, att det skall lända till ära för den svenska kvinnan, till båtad för fosterlandets utveckling och till lycka för gamla Sverige.

Med dessa få ord, herr greve och talman, ber jag att få yrka bifall till den föredragna punkten.

Herr Ström: Jag har begärt ordet för att i detta sammanhang klargöra min ställning till detta betänkande.

Vad vi nu bevittna är den gamla överhets- och byråkratstatens nedstigande i graven. Den gamla godsägare- och aristokratklassen får lämna sin plats för någonting nytt. Men detta nya, som kommer i stället, det är för visso icke någon verklig demokrati. Det är endast en annan form för överklassväldet. Det är den borgerliga demokratin, som nu stiger fram för att definitivt övertaga arvet efter de gamla maktinnehavarna. Vad som sedan kommer att utmärka den nya epoken i vårt lands historia, blir enligt min övertygelse finansens stora, mäktiga inflytande och ingenting annat. Godsägarna lämna rum för finansmännen såsom de bestämmande. Det är den stora förändring, vi komma att få se. För länge sedan hava finansmännen vetat att göra den borgerliga demokratin till sin tjänarinna överallt i världen; och varför skulle vi icke få bevittna precis detsamma i vårt land. Finanskapitalet kommer — måhända — att regera under mindre utmanande, mera formaldemokratiska former. Det kommer att vara i någon mån smidigare än det gamla överhets- och byråkratväldet, men det kommer icke i verkligheten att på ett för de djupa leden mer tillfredsställande sätt kunna lösa de stora verkligheten dominerande samhällsfrågorna.

Om vi se efter, vad den borgerliga demokratin innebär, så skola vi för det första finna, att det är den allmänna rösträtten, den s. k. allmänna rösträtten, som sätter sin prägel på densamma. Men den rösträtt, som man benämner den allmänna, är först och främst icke allmän. Där äro undantagna de yngre medborgarna, och där äro undantagna de allra fattigaste medborgarna. Vi skola komma ihåg, att med denna reform sammanhänger på ett intimt sätt den »reform», som genomfördes i vintras, vilken höjde åldersgränsen för förstakammarvalen till 27 år och som även bortskurit de fattigaste från inflytande. Denna allmänna rösträtt är även bemängd med andra streck och garantier, även om de icke äro så utmanande som de gamla på högerväldets tider. Vidare hava vi en rad av starka bastioner uppförda till värn mot en verklig demokrati. Vi hava fortfarande kvar den monarkiska principen. Vi hava kvar konungamakten i obeskurten form såsom förut. Vi hava, såsom herr Lindhagen nyss påpekade, kvar tvåkammerssystemet med dess garantier. Vi hava kvar en i vissa fall synnerligen stark regeringsmakt, ja, en regeringsmakt, som under den borgerliga demokratiens epok visat sig vara kraftigare än under det gamla högerväldet. Under högerväldets tid måste på grund av den utomordentligt starka opposition, som då förefanns till vänster, regeringen vara åtminstone i viss mån försiktig, och den måste också se till, att den icke i alltför utmanande grad for fram med de borgerliga rättigheterna och med andra dyrbara och viktiga nationella och mänskliga rättigheter. Men under ett borgerligt demokratiskt system anser regeringen i allmänhet, att den har rättighet att göra nästan vad den vill, därför att den har, alltid och under alla förhållanden, majoritet bakom sig, och den bryr sig icke så mycket om vad dess egna partivänner och dess egen riksdagsgrupp tänka, ty man vet, att man kan icke störtas — det kommer i värsta

Förslag till
ändringar i
riksdagsord-
ningen m. m.
(Forts.)

Förslag till
ändringar i
riksdagsord-
ningen m. m.
(Forts.)

fall bara en annan regering av samma skrot och korn i stället. Vidare hava vi även kvar byråkratiens makt, som kanske till en början kommer att i någon mån minskas, men likväl kommer att bevara ett utomordentligt stort inflytande även på den borgerliga demokratiens regim. Och denna byråkrati kommer icke att vara avsevärt bättre än den, som hade en stor del av makten under det gamla högerväldet.

Jag går ett steg längre, i det jag påstår, att den allmänna rösträtten, under den borgerliga demokratin är en fullständig illusion. Den existerar icke mer än på papperet. Först och främst är det, såsom herr Lindhagen sagt, så, att rösträtten är i hög grad beroende av kapitalet, är penningens dräng. Det är de, som hava möjlighet att förvärva sig eller bekosta stora bidrag till sina valkassor, de som hava möjlighet att skapa de stora partimaskinerna, de som hava möjlighet att i obegränsad mängd sprida den litteratur, som skall påverka valmännen, och framför allt: det är de, som hava pressen i sina händer, som också hava den allmänna rösträtten i sina händer. Men allt detta och framför allt pressen ligger ju till 90, kanske till 95 % i händerna på kapitalismen, i händerna på sådana, som ha rent kapitalistisk-ekonomiska intressen. Dessa ha också intresse av att genom den allmänna opinionen och dess inverkan på den allmänna rösträtten så gardera sig, att de icke behöva löpa någon fara från de nya maktinnehavarna. Så se vi, att den allmänna rösträtten i ett borgerligt samhälle alltid kommer att vara en illusion, och den kommer därför att, intill dess den hinner utveckla sig i ett socialistiskt samhälle, i en socialistisk demokrati, alltid förbli en illusion.

Om man nu säger, att detta är överdrifter, att jag här svartmålar, så ber jag endast att få hänvisa till de borgerliga demokratier, som sedan länge ha existerat, och som vi till stor del ha tagit till mönster, när vi gått att i Sverige skapa denna borgerliga demokrati. Jag ber er tänka på vad som skett under de närmaste åren och vad som ännu sker inför våra ögon och vad som kommer att ske i Amerika, i England, i Frankrike etc. Finnes det t. ex. i Amerika någon verklig, någon social-ekonomisk demokrati? Finnes det i Amerika någon verklig makt för de stora arbetaremassorna? Nej, all makt ligger i verkligheten hos kapitalet. Det är de stora finansbolagen, de rika finansmännen i Amerika, som leder och dikterar allt genom sina organisationer, partimaskiner och genom sin ekonomiska makt över pressen. Denna amerikanska dollardemokrati har icke kunnat lösa den sociala frågan. Den har icke kunnat lösa frågan om krig och fred. I själva verket har denna amerikanska borgerliga demokrati fört frågan om t. ex. freden och avrustningen i en återvändsgränd. I England är det precis samma förhållande. Där har den borgerliga demokratien gamla rötter, men detta har icke hindrat, att England i fråga om sociala reformer varit ett av de mest efterblivna länder i världen, och ännu i dag icke står i spetsen, utan i slutet av de länder, som sökt lösa de sociala frågorna ens efter borgerligt demokratiska linjer. Och vad demokratien i borgerlig ge-

stalt är värd som fiende till militarismen och kriget, det se vi just nu, när under de engelska finansmännens ledning och under de franska finansmännens ledning vi bevittna, huru en vålds- och slavfred skall påtvingas folken, som skall göra kriget permanent under årtionden framåt, skapa en ny militarism, tiofalt värre än den gamla, och dessutom utsuga arbetarklassen i ännu högre grad, än vad som varit fallet före kriget. Och vad som är sagt om England och Amerika det gäller även Frankrike. Mina herrar, vi ha i dag kunnat läsa, att i Frankrike det framlagda fredsförslaget ännu icke tillställts parlamentet, och när den franska deputeradekammarens budgetkommission hos presidenten vördsamt anhöll att få taga del av detta fredsdokument, varpå deras eget lands och världens öde beror, så svarades, att man, d. v. s. tre, fyra personer, överenskommit att icke visa det för parlamenten. Det är den borgerliga demokratin i sin verkliga pryddo, när den nått sin högsta blomstring, och det är denna borgerliga demokrati, som vi nu även här i Sverige komma att acceptera.

Förslag till
ändringar i
riksdagsord-
ningen m. m.
(Forts.)

Nej, uti detta världskrig, som nu utkämpats, uti den världsfred, som säges förestå, men som icke kommer till stånd, och uti de allmänna olösta sociala problemen överallt i Europa har den borgerliga demokratin visat, att den gjort bankrutt, och att den icke är det sista steget på utvecklingens väg, att den icke är vad man i allmänhet tror den vara. Därför är denna borgerliga demokrati någonting, som är ett genomgångsstadium, som vi väl måste passera, men som visst icke är slutmålet. Sedan vi kommit till den borgerliga demokratin, så komma positionerna att flyttas ytterligare fram, och då kommer den verkliga och avgörande striden att stå, striden mellan den borgerliga och den socialistiska demokratin, striden mellan kapital och arbete på alla områden. Den gamla överhetsstaten, den var kapitalets enväldsstat. Borgaredemokratiens värde, det är ett försök att sammanviga kapitalets och arbetets fullkomligt kontradiktoriska intresse motsatser. Den är ett försök, som ohjälpligen kommer att stranda, den är ett försök av ännu omöjligare natur att lösa det stora samhällsproblemet, än den gamla överhetsstaten var.

Det nästa verkligt stora steget blir därför att skapa, icke kapitalets, icke kapitalets och arbetets, utan allena *arbetets demokrati*. Det är kampen för arbetets demokrati, som nu tager sin början, sedan man nått fram till och fått bevittna, att den borgerliga demokratin gjort bankrutt. Det är omöjligt att kunna skapa någonting bestående, där klara och oförenliga intresse motsatser stå mot varandra. Dessa intresse motsatser måste upphävas, och de kunna endast upphävas på så sätt, att antingen kapitalet eller arbetet segrar. Vi ha nu sett, att kapitalet misslyckats. Det har skapat en värld fylld av oro, fylld av förtryck, en värld, som slutligen sprang sönder i det stora världskriget med dess katastrof. Men även borgaredemokratin har gjort bankrutt. Vi gå därför, såsom jag nämnde, mot en period av kamp och arbete för en ren arbetardemokrati, där *all makt är samlad uti arbetarklassens händer*, där ingen makt finnes ovan och ingen makt vid sidan av arbetet, vid sidan av arbetarklassens makt. För

Förslag till
ändringar i
riksdageord-
ningen m. m.

(Forts.)

några dagar sedan hade jag i en debatt i denna kammare nöjet att kunna citera vad en konservativ författare i högerns eget organ skrev om att allt hopp står nu till arbetarklasserna i världen, och därom kunna vi vara förvissade, att det är endast arbetarnas internationella solidaritet, arbetarnas världsmakt, som skall kunna skapa den verkliga freden, den bestående freden och den verkliga demokratin, den bestående demokratin. Denna demokrati kallas också med ett annat namn rådsdemokratin, arbetarrådsdemokratin, och vi kunna vara övertygade om att denna demokrati, som är i allo oberoende av kapitalet, allena kan lösa ej blott krigets och fredens problem, utan även de sociala problemen. Det är en sådan ekonomisk och social demokrati som vi eftersträva, vi som verkligen vilja en gång få de stora frågorna lösta, och vi finna denna väg allena gå genom arbetardemokratin, genom rådsdemokratin, fram till den socialistiska arbetarrepubliken, omfattande alla folk och alla stater.

Men ännu äro vi icke där. Vi måste därför till förmån för arbetarklassen, så långt det är möjligt, utnyttja den borgerliga demokratin, som nu kommer och avlöser det gamla högerväldet. Vi måste, så långt det är möjligt, som en etapp på vägen, av denna borgardemokrati göra det bästa möjliga för de syften, som vi finna vara förenliga med vår allmänna strävan, med arbetarklassens väl. Vi måste då försöka att göra denna borgerliga demokrati så radikal som möjligt. Vi måste försöka att få bort alla de återstående streck och garantier, stängsel och hinder, som omgärda densamma, så att övergången slutligen från den borgerliga demokratin till den verkligt socialistiska demokratin, till arbetardemokratin, kan bli så lätt, som det över huvud taget är möjligt. Men vi skola blott icke göra oss några illusioner, att vi skola kunna vinna så ofantligt många positiva resultat av denna borgerliga demokrati. Men om vi icke ha dessa illusioner och arbetarklassen utan att vackla, utan att på minsta sätt giva efter, går fram på ett motsvarande sätt som hittills, ja, än mera skärper kampen, för att kunna tillförsäkra sig all makt, då skall en gång lösningen av de stora problemen komma.

Uti det betänkande, som här föreligger, har av reservanten herr Vennerström påpekats en del av de brister, som förekomma. Det kunde påvisas ytterligare sådana brister, men det väsentliga är icke, att man påpekar den ena eller andra bristen, som föreligger, utan det väsentliga är, att man har klart för sig, vad hela denna borgerliga demokrati i själva verket innebär.

Det har nyss av herr Lindhagen och det har även av herr Holmquist påpekats, att vad vi hittills nått och det, som nu i denna stund föreligger, det ha vi ernått tack vare revolutionerna ute i världen. Det är så sant. Revolutionerna äro utvecklingens stora drivhjul och motorn. När herr Holmquist menade, att kvinnorna i allmänhet ej äro revolutionära, utan att de vilja gå den gamla lunkens väg, så är det nog en oberättigad tillvitelse. Jag är övertygad om, att de revolutioner ute i världen, som vi bevittnat, också kommit till tack vare hjältemodiga kvinnors självupoffrande gärningar. Men liksom man här från alla håll konstaterat, att det endast är tack vare revolutio-

nerna ute i världen, som vi bevittna vad vi nu bevittna i dag, så kunna vi vara övertygade om, att det är och också kommer att bliva endast tack vare en fortsatt världsrevolutionär rörelse, en fortsatt utveckling av världsrevolutionen, som vi kunna komma att gå vidare fram till en verklig demokrati, till den demokrati, som icke blott är formell, utan som är av en verklig och bestående innebörd. Framtiden tillhör arbetarklassen, rådsdemokratien.

*Förslag till
ändringar i
riksdagsord-
ningen m. m.
(Forts.)*

Hans excellens herr statsministern Edén: Herr talman! Det förlopp, som diskussionen hittills har fått, bestyrker det intryck, som redan utskottsutlåtandet gav, nämligen att här egentligen icke torde finnas anledning till någon diskussion av detaljerna i det vidlyftiga komplex av författningsändringar, som kammaren nu gar att besluta om. Det har redan av utskottets utlåtande synts framgå, att i själva verket olika riktningar inom riksdagen nu liksom vid urtima riksdagen och nu i ännu högre grad än vid den riksdagen kunnat ena sig om ett gemensamt förslag, ett förslag, som denna gång innebär slutförandet av den stora uppgörelsen från december i fjol.

Vid sådant förhållande finnes det naturligen icke från regeringens sida något som helst skäl att upptaga till granskning eller bemötande de olika meningar, som dock ha fått rum uti uttalanden reservationsvis, så länge dessa meningar ej ha givit anledning till verkliga yrkanden, och det torde icke heller egentligen vara någon mening i att man från regeringsbanken ingår på yttranden om de med denna reform förknippade eller sammanhängande ytterligare önskemål, som skulle kunna ifrågasättas, men som nu ej blivit framställda. I alla dessa senare ting ligger ju saken så, att vi ha haft tillfälle att redan i julas säga både på en och annan punkt ett förbehåll om vår mening och om vad som ytterligare skulle ha kunnat vara att göra, och jag skall ej upprepa detta i dag. Jag skall inskränka mig till att uti direkt sammanhang med utskottets betänkande helt kort bekräfta vad säkerligen hela kammaren redan känner, nämligen att de jämkningar i regeringens förslag, som blivit vidtagna av utskottet, samtliga äro tillkomna under samråd under hand med regeringen och från dess sida accepteras. Detta gäller såväl de förenklade formerna för insändande av röstsedel, vilken en äkta maka vill insända, som även den närmare preciseringen av rätten för vissa yrkesklasser att insända röstsedel, och det gäller slutligen också den formella ändring, som ligger i att dessa bestämmelser samtliga inarbetats i vallagen.

Alltså mina herrar, allt synes mig tala för, att kammaren ej önskar, och att det icke anses finnas tillräckliga skäl för någon mera ingående reell debatt. Om så är, kan det väl hända, att man utom riksdagen på vissa håll kan ha den uppfattningen, att när beslutet kommer till stånd om denna stora författningsreform, så sker det ej med den yttre glans, som man dock skulle ha önskat över ett ögonblick, vilket i fråga om sin betydelse för framtiden verkligen är så stort som detta. Men jag tror, att med hela det

Förslag till
ändringar i
riksdagsord-
ningen m. m.

(Forts.)

svenska lynnet det också skall vara förklarligt, om man säger, att ifall nu den yttre glansen ej faller över detta förslag, den glans, som kommer från starka sammanstötningar och livligt utförda meningsbrytningar, så beror det i själva verket på, att detta stora, som sker, kan ske tyst. Det kan ske tyst av den anledning, att det har mognat, mognat visserligen hastigt, men mognat så fullständigt, att nu i grunden icke finnes mer än en mening om vad som måste beslutas.

Från regeringens sida skall jag under sådana förhållanden endast tillåta mig ett par korta ord. För det första ett uttryck av den varma och djupa tillfredsställelse, med vilken denna regering emotser det avgörande beslutet i den stora författningsrevision, som var en av de huvuduppgifter, för vilka vi för något mer än 1½ år sedan påtogo oss bördan av våra platser vid konungens rådsbord. Vi uttrycka också vår tacksamhet för den samverkan med olika krafter inom riksdagen, under vilken detta resultat har vunnits nu, liksom det föregående resultatet vanns i december. Jag vågar för min del uti detta se ett bevis för den verkliga konstitutionella kultur, som ligger djupt i det svenska folkets historia, dess erfarenheter och dess, trots allt vad man kan säga om vissa i det yttre framträdande brister, dock i grunden djupa politiska mognad. Att denna uppgörelse sker så som den sker, det är sålunda ur den synpunkten icke någonting att klaga över. Det är snarare en sak att glädjas över, att den kan äga rum i detta fullständiga lugn mitt i en värld, där samhället ännu skälver efter de stora revolutionerna för några månader sedan.

Och till sist vill jag uttala min varma och livliga förvissning, att det, som nu sker, om det också är behäftat med ofullkomligheter, kanske i en eller annan detaljpunkt med brister, dock i stort sett är det, som denna tid krävde av den svenska riksdagen och regeringen, att det är ett förverkligande av grundvalarna för en svensk demokrati, så goda, som vi nu kunna bygga dem. En reform av verklig betydelse för demokratien är undanröjandet eller den väsentliga reduktionen av de viktigaste av de streck, som hittills ha begränsat rösträtten för män. På den punkten ha tankarna hastigt mognat, och på den punkten är nu ett stort och, som jag numera känner mig fullt övertygad om, ett lyckligt steg taget. Men ännu betydelsefullare är, som det gång på gång har framskymtat i de föregående talarnas anföranden, den väldiga förändring, som ligger däruti, att när en gång det beslut, vi nu gå att fatta, blivit grundlag, så skall den svenska kvinnan vara likberättigad med den svenske mannen i statens angelägenheter, i utövandet av den politiska rösträtten, såväl som hon blev det genom beslutet i höstas i det kommunala livet. Denna förändring är ofantlig. Denna förändring var dock nödvändig. Och jag är viss om, att redan nu många, som förut ha stått som motståndare eller som tveksamma, när de se tillbaka på den första tillämpningen av denna kvinnorösträtt, som skedde genom valen till stadsfullmäktige och landsting för ett par veckor sedan, skola överraska sig själva med att tänka: detta

var dock det enda naturliga, detta var dock det enda, som var möjligt i denna tid, jag tror, att mången skall fråga sig själv: hur kunde jag undgå att se, att det måste och borde vara så? I varje fall: nu blir denna kvinnliga rösträtt besluten även för de politiska valen. Den kommer som en mogen frukt av det medborgerliga intresse som har visats av kvinnorösträttens förkämpar här i landet. Den kan inbärgas av dem icke minst med känslan av att den rörelse de under många år lett, aldrig har kunnat annat än lända deras stora sak till rekommendation. Den kan inbärgas också med tillfredsställelse över att Sverige åtminstone icke behövt bli det sista land inom den västerländska kulturens område, som tager steget till kvinnornas fulla medborgarrätt.

Vad vi nu gå att besluta skall göra den svenska demokratin till verklighet i en ofantligt mycket djupare och mera omfattande mening än någonsin förut. Från den stund, då dessa förslag bliva grundlag, beror det på alla, män och kvinnor, fattiga och rika, i vilken ställning de än befinna sig — det beror på alla vilka öden vi skola genomgå i detta land, vad vi skola kunna göra av detta land, och vad vi skola kunna göra för detta land och detta folk.

Jag känner mig viss, att om också förvillelser och besvikelser ha visat sig under denna stormiga tid på många håll, där demokratin våldsamt och under häftiga strider brutit igenom, skall dock ingen i grunden kunna undgå den känslan, att med sina svagheter — svagheter vidlåda ju varje styrelseform! — är dock denna demokrati den enda form för ett lands styrelse och självstyrelse, som i vår tid verkligen är möjlig, därför att det är den enda form, som motsvarar den allt behärskande känslan av varje mans och varje kvinnas lika värde såsom människa och lika rätt att göra sitt värde gällande. Vi förbise icke, vi som kämpat för det mål, som vi nu stå färdiga att vinna, att provningar kunna ligga också framför oss och misräkningar möjligen inträffa. Men vi hava den djupa och fasta övertygelsen, att den grund, som jag nu är förvisad kommer att läggas genom kamrarnas samstämmiga beslut, dock är den enda grund, som är bred nog och fast nog att uppbära Sveriges och det svenska folkets öden i de brydsamma brytningar och djupt allvarliga tider, som vi ha att genomgå. Och jag känner mig lika djupt och lika visst övertygad också därom, att det, som nu sker, skall bliva medlet att göra vad över huvud taget detta svenska folk är mäktigt att göra för sin inre styrka och växt såväl som för hävdande av sin gamla ställning i världen.

Jag hoppas och behöver icke anhålla, att kammaren bifaller utskottets hemställan.

Herr Olsson, Olof: Herr talman! Jag har inom utskottet på en och annan punkt varit av annan mening än den, som kommit till synes i utskottsutlåtandet. Men jag har inte reserverat mig. Jag har tyckt det vara onödigt att ge utlåtandet den lilla släng av surmulenhet, som nästan alltid ligger i en reservation.

Jag vet lika väl som någon annan här i kammaren, att den

*Förslag till
ändringar i
riksdagsord-
ningen m. m.*

(Forts.)

reform, som vi nu slutföra, inte är alldeles fullgånge. Det behöves förr eller senare vissa justeringar. Men detta bör inte få skymma bort det faktum, att den öppnar dörren för en ny tid. Och skall man göra en reflexion, bör det vara den, som i en annan variation nyss gjordes från stadsrådsbänken, nämligen att efter all den orolighet, som under en mansålder legat i sinnena för dessa sakers skull, är det rätt underligt, huru stillfärdigt egentligen allt nu kommer. Det kanske därför passar i stycke, herr talman, att man inte talar länge, och det är också endast för att göra en mycket kort erinran, som jag begärt ordet.

Såsom det redan förut har sagts i dag, hänger sig utskottet på ett ställe åt den livliga förhoppningen, att kvinnornas inträde uti det politiska livet måtte lända till båtнад för land och folk. I denna förhoppning ligger en viss misstanke, att motsatsen möjligen skulle kunna äga rum. Det är därför som jag vill säga just nu, att hurudana än kvinnornas insatser i det politiska livet till en början kunna bli, så komma de hos mig inte att väcka någon missstämning. Det blir ingen missräkning. Ty det har just varit det stora grundfelet hos dem, som i det längsta ha satt sig emot, att de inte velat ge kvinnan rösträtt, förrän hon blivit mogen. Man står inte utanför rösträtten och mognar. Ingen blir mogen för rösträtten annat än med rösträtten. Jag väntar därför inga stora politiska insatser av kvinnorna nu till en början. Jag väntar bara, att nya skikt i samhället skola bära fram sina bekymmer och sin sociala nödställdhet. Redan detta är för mig en vinst. Men den verkliga båtнадen, den kommer, när alla dessa bli hulpna.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i nu föredragna punkt hemställt.

Punkten 2.

Utskottets förslag till lag om val till riksdagen.

Godkändes under den av utskottet i denna punkt angivna förutsättning.

Utskottets hemställan i punkten 2.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut beträffande lagförslaget.

Punkten 3.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 4.

*Förslag till
ändringar i
riksdagsord-
ningen m. m.*

(Forts.)

I denna punkt hade utskottet hemställt, att herrar Gustaf Gustafssons, K. J. Ekmans, Lindhagens, Molins, Hanssons i Stockholm, Olssons i Kullenbergstorp, Normans m. fl. och Vennerströms m. fl. motioner, i den mån de icke genom utskottets under punkterna 1:o) och 2:o) gjorda hemställanden kunde anses besvarade, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Lindhagen: Ja, herr talman, jag hade icke reda på, att föredragningsordningen var lagd på ett så snabbt tempo, och därför hann jag ej begära ordet rörande den bestämmelse, vid vilken jag tänkt göra det. Men jag skall be att få yttra mig i denna punkt i största korthet.

Jag vill bara uttala den förhoppningen, att den i lagen införda bestämmelsen, att äkta makar skola kunna framföra varandras röster utan personlig inställelse, icke framdeles må i praktiken innebära något nytt mannens politiska målsmanskap. Det är ofta vi antaga lagbestämmelser utan att tänka på, att de även kunna ha sina nackdelar. Jag är icke säker på, att det härvidlag kommer att inträffa, men det kan inträffa. Sådana förhållandena äro och med den överhöghet, som mannen ännu anser sig ha över sin hustru, kan det inträffa, att denna bestämmelse i praktiken i ganska stor utsträckning kommer att leda till ett mannens politiska målsmanskap över hustrun.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkten 5.

Utskottets hemställan bifölls.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 8 på aftonen.

Föredrogs ånyo och företogs momentvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av utrikesdepartementet samt förstärkning av Sveriges representation i utlandet jämte en i ärendet väckt motion.

*Omorganisa-
tion av ut-
rikesdeparte-
mentet m. m.*

I detta utlåtande hade utskottet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts föreliggande proposition, nr 360, och en inom andra kammaren av herr E. O. Nylander väckt motion, nr 42:

*Omorganisa-
tion av ut-
rikesdeparte-
mentet m. m.*
(*Forta.*)

a) godkänna en i utlåtandet införd ordinarie avlöningsstat för utrikesdepartementet att tillämpas från och med år 1920,

b) godkänna en under detta moment intagen övergångsstat att tillämpas från och med den 1 januari 1920,

c) godkänna de av departementschefen i statsrådsprotokollet över utrikesdepartementsärenden den 18 mars 1919 angivna villkor och bestämmelser för åtnjutande av avlöningsförmåner för i staten för utrikesdepartementet uppförda befattningar såsom kabinettssekreterare, avdelningschef, chef för byrå, andre legationssekreterare eller vice konsul och kanslist samt för i staten för beskickningar och konsulat upptagna befattningar, med den ändring, att den i § 14 mom. 1 angivna tidpunkten 1 oktober 1919 ändrades till den 1 januari 1920,

d) medgiva, att de förutvarande ordinarie befattningshavarna inom utrikesdepartementet, vilkas tjänster efter den nya avlöningsstatens ikraftträdande vore avsedda att upphöra och vilka icke befordrades till högre grad från tiden för den nya statens ikraftträdande och ej heller bleve inom närmast jämförliga grad uppförda å den nya staten, skulle med fortsatt tjänstgöringsskyldighet bibehållas vid dem enligt hittills gällande stat tillkommande avlöningsförmåner och upptagas å blivande övergångsstat, ävensom förklara, att under övergångstiden motsvarande antal närmast jämförliga befattningar inom departementet skulle hållas vakanta samt att, intill dess de övertaliga tjänstemännen bleve upptagna å övergångsstat, av de inbesparade avlöningarna finge användas erforderligt belopp till avlöning av de övertaliga tjänstemännen,

e) förklara, att beträffande de å departementets nya stat uppförda befattningarna såsom kansliråd, kamrerare, förste och andre arkivarie, kvinnligt skrivbiträde, vaktmästare och portvakt skulle för åtnjutande av de i staten för ifrågavarande befattningar upptagna avlöningsförmåner gälla de för befattningshavare i allmänhet i statsdepartementen stadgade villkor och bestämmelser, med iakttagande, att kamreraren skulle äga årligen, när sådant utan hinder för göromålens behöriga gång kunde ske, åtnjuta semester under en och en halv månad,

f) — i händelse av godkännande av det framlagda statförslaget för år 1920 med uteslutande ur riksstaten av det för närvarande till avlöningsförbättring åt vissa vaktmästare m. fl. uppförda ordinarie anslaget å 2,400 kronor — höja ordinarie anslaget till utrikesdepartementet från dess nuvarande belopp 164,700 kronor, med 114,100 kronor till 278,800 kronor,

g) för följande ändamål på extra stat för år 1920 anvisa nedan angivna belopp, nämligen:

1) arvode till en extra avdelningschef	11,650 kronor
» » en extra andre legationssekreterare eller vice konsul	6,800 »
» » en extra byråsekreterare	4,850 »
» » en extra kanslist	3,500 »

arvode till tre extra kvinnliga skrivbiträden av tredje graden	7,050	kronor	
» » ett extra kvinnligt skrivbiträde av andra graden	1,950	»	
» » två extra vaktmästare	3,150	»	

Omorganisation av utrikesdepartementet m. m.
(Forts.)

till beredande av vikariatsersättning åt ovan angivna extra befattningshavare 1,500 kronor,

eller tillhopa såsom förslagsanslag, högst, 40,450 kronor,

2) till beredande av extra avlöningstillägg åt vissa befattningshavare inom departementet m. m., i enlighet med i statsrådsprotokollet närmare angivna grunder, ett förslagsanslag, högst, å 37,200 kronor,

3) till upprättande av vissa nya konsulat i utomeuropeiska länder såsom förslagsanslag, högst, ett belopp av 93,000 kronor,

4) till kontorskostnadsersättningar åt vissa nya konsulter i utomeuropeiska länder såsom förslagsanslag, högst, ett belopp av 10,000 kronor,

5) till extra diplomat- och konsulsaspiranter såsom reservationsanslag ett belopp av 19,000 kronor,

6) till extra handelsattachéer såsom reservationsanslag ett belopp av 140,000 kronor,

7) till sociala attachéer såsom reservationsanslag ett belopp av 60,000 kronor,

8) till inrättande vid oförutsedda behov av tillfälliga diplomatiska och konsulära poster i utlandet såsom förslagsanslag, högst, ett belopp av 150,000 kronor,

h) för följande ändamål å tilläggsstat för år 1919 anvisa nedan angivna belopp, nämligen:

1) till beredande av tillfällig löneförbättring under år 1919 åt vissa befattningshavare å extra stat ett förslagsanslag, högst, å 5,600 kronor,

2) för upprättande av vissa nya konsulat i utomeuropeiska länder såsom förslagsanslag, högst, ett belopp av 23,250 kronor,

3) till kontorskostnadsersättningar åt vissa nya konsulter i utomeuropeiska länder såsom förslagsanslag, högst, ett belopp av 2,500 kronor,

4) till extra diplomat- och konsulsaspiranter såsom reservationsanslag ett belopp av 4,750 kronor,

5) till extra handelsattachéer såsom reservationsanslag ett belopp av 70,000 kronor,

6) till sociala attachéer såsom reservationsanslag ett belopp av 15,000 kronor, samt

7) till inrättande vid oförutsedda behov av tillfälliga diplomatiska och konsulära poster i utlandet såsom förslagsanslag, högst, ett belopp av 37,500 kronor.

Mom. a).

Vid mom. a) och b) hade reservation anmälts av herrar S. H.

Omorganisa-
tion av ut-
rikesdeparte-
mentet m. m.
(Forts.)

Kvarnzelius, E. A. Hallin, A. Anderson i Råstock, *J. Jönsson* i Revinge, *P. Nilsson* i Bonarp, *S. Bengtsson* i Norup och *P. A. Hansson* i Stockholm, vilka ansett, dels att utskottets yttrande beträffande tiden för statens ikraftträdande bort hava viss ändrad lydelse av innebörd, att den nya ordinarie avlöningsstaten jämte övergångsstaten borde tillämpas från och med den 1 oktober 1919, dels ock att utskottets hemställanden förty bort avfattas på sätt reservationen utvisade.

Vid berörda två moment hade reservationer ytterligare anförts

1:o) av herr *J. L. Widell*, som ansett, att utskottet bort föreslå departementets organiserande på endast två avdelningar med anställande av byråchefer på samtliga byråer men med utbytande av den föreslagna kamrerarejänsten mot en tjänst av första lönegraden;

2:o) av herrar *A. C. Lindblad, J. B. Eriksson* i Grängesberg. *A. Anderson* i Råstock, *O. H. Waldén, P. A. Hansson* i Stockholm och *K. A. W. Björck*, vilka ansett, att utskottet bort rörande pressbyrån yttra sig på sätt i reservationen angivits, vilket yttrande utmynnade i en hemställan om sådan ändring i den av utskottet föreslagna avlöningsstat för utrikesdepartementet, att däri upptagna lön och tjänstgöringspenningar för 1 förste legationssekreterare eller konsul och 1 andre legationssekreterare eller vice konsul i stället upptoges såsom arvode.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena Hellner: Herr talman, mina herrar! Jag ber att få uttala min uppriktiga tacksamhet till statsutskottet för den behandling, som utskottet givit den kungl. propositionen. Utskottet har, som kammaren finner, i allt huvudsakligt anslutit sig till den uppfattning, på vilken propositionen är byggd, detta såväl i fråga om behovet av en omorganisation av departementet som även angående sättet för dess genomförande. Det är endast i två punkter av betydelse, som utskottsmajoriteten intagit en annan ståndpunkt än den, varpå propositionen är byggd.

Den ena punkten rör den s. k. speciella handelsavdelningen. Kungl. Maj:t hade föreslagit, att vissa befattningar inom handelsavdelningen skulle uppföras på extra stat, andra åter på ordinarie stat. Syftet härmed var att hålla möjligheten öppen att eventuellt framdeles handelsavdelningen skulle i stället kunna organiseras såsom en byrå under den politiska och handelspolitiska avdelningen. Utskottet har nu föreslagit, att samtliga befattningar inom denna avdelning skola uppföras på extra stat och har därmed haft till syfte att hålla den utvägen öppen att eventuellt förlägga hela den kommersiella informationen till kommerskollegii upplysningssektion eller till det blivande handelsdepartementet. Jag har för min del visserligen den uppfattningen, att det kommer att även framdeles visa sig vara det bästa och riktigaste att förlägga till utrikesdepartementet åtminstone den del av den kommersiella infor-

mationen, som består i inhämtande av upplysningar i främmande länder. Jag har också den meningen, att det kommer att visa sig vara mest praktiskt och lämpligt att behålla avdelningen såsom sådan och icke förändra den till en byrå. Men jag kan icke finna några betänkligheter uti att för närvarande acceptera vad utskottet föreslår och avvakta den ytterligare utredning och den ytterligare erfarenhet, som utskottet anser vara behöflig, innan man tar det definitiva avgörandet. Huvudsaken är i varje fall att under den, kritiska period för vårt näringsliv, som förmodligen förestår, det finnes ett kompetent centralt organ för ledande av den kommersiella informationen, och det syftemålet vinnes även med utskottets förslag. Däremot måste jag bestämt avråda från att följa den linje, som vissa av reservanterna ha rekommenderat, nämligen att man skulle aldeles stryka bort den speciella handelsavdelningen och fördela dess uppgifter på kommerskollegii upplysningssektion samt den politiska och handelspolitiska avdelningen. Vad jag nyss antydde om den förestående, kritiska perioden för vårt näringsliv, skulle enligt min mening göra det synnerligen vanskligt att splittra denna information, borttaga det organ för dess ledning, som för närvarande finnes.

Den andra punkten, i vilken utskottet har avvikit från Kungl. Maj:ts förslag, rör tiden för omorganisationens ikraftträdande beträffande departementet. Jag vill först erinra om, att kommittén föreslagit, att den nya organisationen skulle träda i kraft den 1 juli. Regeringen har i propositionen framskjutit denna tidpunkt till den 1 oktober, uteslutande av farhåga för att tiden för organisationens genomförande eljest skulle bliva för knapp. Nu har utskottet beträffande den föreslagna utökningen av representation utomlands, anslutit sig till Kungl. Maj:ts förslag, att den skall träda i kraft den 1 oktober och har till och med för vissa ändamål, för handelsattachéerna, anvisat medel redan från den 1 juli, men beträffande själva departementets omorganisation har utskottet hemställt, att den skall träda i kraft den 1 januari nästa år. Såsom skäl har utskottet aberopat, att »det sålunda föreslagna upphävandet under löpande kalenderar av den fastställda avlöningsstaten synes vara såväl förenat med praktiska olägenheter som framför allt ägnat att medföra synnerligen betänkliga konsekvenser med hänsyn till andra framtida lönereregleringar». Vad beträffar de praktiska olägenheter, som utskottet talat om, har utskottet icke närmare utvecklat, vari de ligga, och jag är därför icke i stånd att bedöma betydelsen av dessa betänkligheter. Vad det andra skälet angår kan jag icke underlåta att framhålla, att utskottet synes mig ha betraktat saken väl ensidigt från lönereregleringssynpunkt. Det är dock icke lönereregleringen, som är det avgörande, utan det är behovet att snarast möjligt få avhjälpt de organisatoriska brister, som alla erkänna vidlåda departementet i dess nuvarande gestalt och att snarast möjligt få till förfogande den ökning i arbetskraft, som den enormt ökade arbetsbördan gör oundgänglig. Därjämte torde man icke kunna förbise, att om riksdagen anvisar medel på

*Omorganisa-
tion av ut-
rikesdeparte-
mentet m. m.*
(Forts.)

*Omorganisa-
tion av ut-
rikesdeparte-
mentet m. m.*

(Forts.)

extra stat från den 1 oktober för åtskilliga konsulära befattningar i utlandet, och därjämte för tillfälliga diplomatiska och konsulära poster, skulle det med hänsyn till möjligheten att träffa de lämpliga personvalen vara lyckligt att kunna samtidigt med dessa befattningar tillsätta även de nya befattningarna inom departementet. Jag måste därför uttala som min uppfattning, att det skulle vara synnerligen önskvärt, om riksdagen kunde se bort från de betänkligheter, som statsutskottet har framhållit i denna punkt.

Herr Hallin: Herr talman! Efter hans excellens herr ministerns för utrikes ärendena anförande skulle jag egentligen kunnat avstå från ordet, men jag hade begärt detsamma, innan hans excellens uppträdde, och jag skall då till en början, när jag fått ordet, försöka häva det missmod, som möjligen skulle kunnat hos kammarens ledamöter hava insmugit sig, när kammarens ledamöter tagit del av detta statsutskottsutlåtande och där funnit sådan mängd av reservationer. Jag vill till en början förklara, att det icke är så farligt som det kan synas. Det förhåller sig nämligen så, att de reservationer, som äro avgivna av herr Kvarnzellius och mig jämte fem av andra kammarens ledamöter — dessa fem reservationer hänga organisatoriskt tillsammans, så att om kammaren, såsom jag vågar hoppas, bifaller eller går med på vår reservation under a) och b), bli våra följande reservationer endast konsekvenser av ett sådant beslut och behöver sålunda icke tas under vidare debatt. Innan jag går in på denna reservation under a) och b), skall jag be att i största korthet få rekapitulera denna frågas förhistoria.

Såsom kammarens ledamöter behagade erinra sig, var det på riksdagens eget initiativ, som frågan för ett år sedan uppkom om en omorganisation utav vårt utrikesdepartement. Riksdagen skrev nämligen den 12 juni 1918 till Kungl. Maj:t och anhöll såsom det återgives i utlåtandet, »det Kungl. Maj:t täcktes snarast möjligt låta verkställa en allsidig utredning angående behovet av förändringar och utvidgningar av Sveriges utrikesrepresentation jämte erforderliga ändringar i dess lönestat samt om lämpliga ändringar i kompetens- och antagningsbestämmelserna för anställning i utrikesdepartementets tjänst, allt i syfte att utrikesrepresentationen skulle vara i stånd att tillgodose de ökade krav, som ur kommersiell synpunkt kunde komma att ställas på densamma efter krigets slut, ävensom vidtaga de åtgärder, vartill utredningen må kunna föranleda.» Riksdagen underströk sålunda här vikten av att denna utredning så fort som möjligt måtte sättas i verket, och att resultatet måtte så fort som möjligt även bli föremål för statsmakternas prövning. Så har nu blivit fallet, att till kammarens avgörande föreligger i dag detta statsutskottsutlåtande, grundat på ett sakkunnigt utlåtande och Kungl. Maj:ts därpå byggda proposition.

Det bör rättvisligen givas ett erkännande åt det arbete, som ligger bakom detta förslag, det sakkunnighetsutlåtande, som denna proposition är byggd på. Det bjuder, så vitt jag kan se, på en modern och väl uttänkt organisation av vår utrikesrepresentations

centralorgan, utrikesdepartementet, och därjämte ger det oss en förstärkt konsulär representation och en betydande utvidgning av handelsattachéinstitutionen. Det genomgående draget av denna organisation är, att man sökt få fram en decentralisation av arbetet och en uppdelning av arbetsbördan på olika avdelningar inom departementet. Utskottet har i stort sett accepterat denna uppställning, denna organisation på avdelningar. Det är endast i ett fall, som nyss berördes av hans excellens utrikesministern, där det föreligger en mera markerad meningskiljaktighet, det är nämligen i fråga om den speciella handelsavdelningen, varom jag möjligen får tillfälle närmare yttra mig vid den fortsatta föredragningen av förevarande utlåtande. Däremot i fråga om de övriga avdelningarna, de politiska och handelspolitiska avdelningarna, rättsavdelningen samt personal- och administrativa avdelningen, har utskottet så gott som enhälligt gått med på förslaget. Det är endast en ärad utskottsledamot, herr Widell som har haft en något skiljaktig mening, syftande på ett sammanförande av de båda sistnämnda avdelningarna till en större avdelning med fyra byråer, men han har stannat ensam vid dessa sina funderingar och har som sagt icke vunnit någon resonans för desamma inom utskottet. Också skulle ett dylikt sammanförande av mycket heterogena ärenden väsentligt försvaga den goda principen i den föreslagna organisationen. Någon besparing skulle ej heller härav uppstå, snarare motsatsen.

Nu har man sålunda kommit så långt, att man fått fram, så vitt jag kan se, ett synnerligen gott förslag till organisation, och det gäller endast att föra ut denna organisation i levande livet. Då har utskottsmajoriteten ansett, att man icke kunde gå på det förslag, som Kungl. Maj:t framlagt, nämligen att organisationen skulle träda i kraft redan den 1 oktober innevarande år, och jag skall, då herr utrikesministern nyss läste upp de få rader, som utskottet anført till stöd för sin ståndpunkt, icke upprepa desamma, men jag tycker för min del, att motiven äro av den art, att jag icke kan underlåta att ett ögonblick kritisera dem. När utskottet säger, att det är så stora svårigheter förbundna med detta snara ikraftträdande av organisationen, så har man icke alls fatt reda på, vilka dessa svårigheter kunna vara. Nu menar jag därför, att om det finnes några sådana svårigheter, så när Kungl. Maj:t föreslår, att detta förslag skall träda i kraft den 1 oktober 1919, har också Kungl. Maj:t åtagit sig att bemästra de svårigheter, som möjligen skulle kunna föreligga mot ett sådant förfarande. Riksdagen lär sålunda härför icke behöva hava några bekymmer. Vad sedan dessa konsekvenser beträffar — ett uttryck, som snart sagt är obligatoriskt i ett utskottsutlåtande — vill jag också erinra om, att det ju här icke är fråga om någon vanlig lönereglär, utan det centrala i detta är, att man skall få fram en ny organisation och en organisation, som har ansetts vara synnerligen önskvärd, att få realiserad så fort som möjligt. Jag erinrar om, vad jag nyss uppläste om riksdagens eget uttalande i detta avseende. Men än mera, herr talman! Inför den fruktansvärda konkurrens och den rasande

Omorganisation av utrikesdepartementet m. m.
(Forts.)

Omorganisa-
tion av ut-
rikesdeparte-
mentet m. m.
(Forts.)

kapplöpning, som på utrikessamfärdselns område stundar, står man enligt mitt förmenande icke till svars med att endast på dessa formella skäl skjuta upp en sak, som här är vitsordad vara så nödig som denna. Det betraktelsesätt, som utskottet beträffande ikraftträdandet gjort gällande i sin motivering, kan jag inte trots allt finna vara annat än ganska omodernt och nog så opraktiskt. Vad som kan göras i dag, det bör man icke skjuta upp till en kommande dag. Det är den gyllene levnadsregel, som jag skulle vilja här tillämpa, och för övrigt rider tiden mycket hastigt. Det gäller att följa med densamma.

Det är på de grunder, som jag nu haft äran anföra, som jag skall be, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr Kvarnzelius m. fl.

Herr Widell: Herr vice talman! Den föregående ärade talaran anförde såsom ett skäl för att riksdagen borde bifalla Kungl. Maj:ts förslag om statens ikraftträdande redan den 1 oktober 1919, att riksdagen själv i skrivelse begärt en skyndsam omorganisation av detta departement. För min del är jag något osäker om, huruvida verkligen denna riksdagsskrivelse avser utrikesdepartementets omorganisation. Det heter nämligen däri »utrikesrepresentation», men det förefaller mig som om utrikesdepartementet knappast kan ingå under detta namn. Därmed må emellertid vara huru som helst; i varje fall vågar jag säga, att om här har avsetts utrikesdepartementet, lär näppeligen någon enda i riksdagen vid beslutet om riksdagsskrivelsens avlatande hava kunnat tänka sig, att omorganisationen skulle sättas i verket på det sätt, att man upphäver den gällande staten under löpande budgetår. Jag vågar säga, att riksdagen i detta fall har blivit bönhörd och över hövan. För min del kan jag inte se, att det skulle vara några så tvingande skäl att nu medgiva en sådan åtgärd som statens ikraftträdande den 1 oktober i år. Har utrikesdepartementet under de gångna krigsåren kunnat reda sig med sin nuvarande organisation och kan departementet göra det under de månader, som nu närmast förestå, då fredsslutet måste ställa särskilt starka krav på departementet, så kan jag inte annat än tänka mig, att departementet också kan reda sig under de sista tre månaderna av innevarande år.

Nu har hans excellens herr utrikesministern yttrat, att det vore särskilt önskligt att kunna tillsätta ifrågavarande tjänster snart med hänsyn därtill, att en del tjänster inom diplomatien och konsulatväsendet skola tillsättas med tillträde den 1 oktober. Jag vill då säga, att några hinder att redan nu tillsätta tjänstemän i utrikesdepartementet ju alls icke föreligga, endast att de komma att tillträda sina befattningar först den 1 januari 1920.

För min del måste jag säga, att det föreligger ytterst starka skäl för bifall till utskottets förslag. Hans excellens herr utrikesministern frågade visserligen, vilka praktiska olägenheter det skulle medföra att upphäva gällande avlöningsstat under budgetåret. Ja, de kunna bli många nog, och jag kan inte på rak arm omtala dem

alla. Men jag kan t. ex. nämna omräkningen av pensionsavgifterna, som ju beräknas för helt år, för det sista kvartalet, alderstillägen m.m. Och jag vill nämna ytterligare en sak, som visserligen är av formell natur, som dock måste te sig ganska egendomlig. Riksdagen har i år beslutat lönereglering för de kvinnliga befattningshavarna i ämbetsverken att gälla från den 1 januari 1920. I sammanhang härmed har riksdagen antagit nya avlöningsvillkor för dessa befattningshavare. I dessa avlöningsvillkor heter det bland annat, att för att den nya staten skall tillämpas å befattningshavare fordras, att de före den 1 december 1919 hava anmält, att de underkasta sig den nya staten. I detta fall skall alltså den nya staten träda i kraft och tillämpas från den 1 oktober 1919. Den 1 december 1919 skola befattningshavare anmäla, om de vilja ingå under denna stat. Detta förefaller mig vara en oformlighet.

Kommer jag emellertid så till det för utskottsmajoriteten avgörande skälet, varför vi inte kunna gå med på Kungl. Maj:ts förslag nämligen att detta skulle medföra fullkomligt överskådliga konsekvenser. När detta ärende behandlades i statsutskottet, yttrade jag, att jag inte visste mer än ett precedensfall för att avlöningsstat upphävts under löpande budgetår, nämligen då jordbruksdepartementet inrättades genom beslut av 1900 års riksdag. Jag har sedan funnit att jag misstagit mig i denna punkt. Ty då jordbruksdepartementet inrättades, upphävdes inte någon gällande stat, utan det antogs en ny stat för departementet utan något som helst upphävande av någon förut befintlig stat. Jag tror, att jag lugnt kan säga, att det inte finnes något som helst precedensfall för ett sådant steg, som nu kanske kommer att tagas. Vad skulle då följden bliva, om riksdagen ger sitt medgivande? Jo naturligtvis den, att vid varje löneroglering och varje omreglering av ett ämbetsverk skulle krav uppstå om att den gamla staten skulle annulleras och den nya staten träda i kraft under löpande budgetår. Hittills har man i sådant fall rätt sig på det sättet, att man i tilläggsstaten till årets stat har beviljat ett extra statsanslag för förstärkning av ämbetsverkets arbetskrafter, till dess den nya staten trädde i kraft. Om en sådan förstärkning behövs i utrikesdepartementet, hade detta enligt mitt förmenande varit den rätta vägen att gå, men att sätta gällande stat ur kraft under budgetåret kan jag för min del inte vara med om.

Vad nu beträffar de övriga frågor, som här berörts dels av hans excellens herr utrikesministern och dels av den föregående ärade talaren, skall jag inte närmare gå in på dem. Den speciella handelsavdelningen får jag tillfälle att senare beröra. Jag vill bara i allmänhet säga, att för min del kan jag inte i alla delar godkänna vad den föregående ärade talaren sade om denna nyorganisation. För min del tror jag, att den organisationen i många punkter ger anledning till synnerligt befogade anmärkningar, men jag skall som sagt inte närmare gå in på detta. Jag har i en punkt, som synt mig särskilt viktigt, antecknat en reservation, som jag dock med

*Omorganisa-
tion av ut-
rikesdeparte-
mentet m. m.
(Forts.)*

Omorganisa-
tion av ut-
rikesdeparte-
mentet m. m.

(Forts.)

hänsyn till kammarens strängt upptagna tid inte heller skall gå närmare in på.

Vid den nu föredragna punkten ber jag, herr vice talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindblad, Anders: Herr vice talman, mina herrar! I en vid betänkandet fogad reservation har jag jämte mina partivänner i utskottet utvecklat de skäl, som gjort, att vi inte kunnat följa utskottet rörande anställande av chefen och medarbetarna å pressbyrån. Som bekant skall ju under den handelspolitiska avdelningen upprättas fyra byråer. Den fjärde byrån skall vara pressbyrå, vars chef har förste legationssekreterares eller konsuls ställning. Dessutom skall å byrån vara en andre legationssekreterare eller vice konsul samt slutligen en byråsekreterare. Vi hava funnit skäl att yrka, att pressbyråns chef inte anställs på ordinarie stat. Den uppgift som nämnde chef skall hava, framgår av ett citat i reservationen, där det heter: »Rörande chefen för pressbyrån hava de inom utrikesdepartementet tillkallade sakkunniga särskilt betonat, dels att vissa uppgifter, som ålagts honom, förutsätta, att han kommer att stå ministern för utrikesärendena nära, dels att det ofta icke lär bli möjligt att inom den diplomatiska eller konsulära banan finna kompetent innehavare för ifrågavarande post. De sakkunniga hava dessutom framhållit, att det torde visa sig nödvändigt, att åtminstone en av de övriga tjänstemän, som tilldelas pressbyrån, skall äga mera speciellt publicistiska erfarenheter och insikter än som i regel kunna påräknas hos utrikesdepartementets tjänstemän.» — Denna chef skall således så att säga vara utrikesministerns sekreterare. Han skall förmedla utrikesministerns uppfattningar i utrikespolitiska frågor till pressen, även till utlandspressen, och dessutom också i inrikespolitiska frågor av sådan vikt, att de över huvud taget behöva bekantgöras för utlandet. Det har förefallit oss, som om en sådan man, vilken ju blir ett slags organ för utrikesministern, inte bör vara så fäst vid sin befattning att inte en förändring kan ske, samtidigt som det sker en förändring genom ny utrikesministers tillsättande. Ty det är ju alldeles uppenbart, att denne pressman har sin politiska uppfattning, och att han inte med detsamma kan komma in i den uppfattning, som en eventuellt ny utrikesminister företräder, och på korrekt sätt delgiva denna åt allmänheten i utlandet, vare sig det nu rör utrikespolitiska eller inrikespolitiska frågor, torde vara klart. Vi hava därför funnit, att presschefen borde anställas med arvode; att han i likhet med statssekreterarna i vissa av våra departement borde intaga en sådan ställning, att han inte vore alltför fast bunden vid platsen utan kunde ersättas av en annan, där est den ene eller den andre utrikesministern skulle finna, att han inte korrekt återgäve den uppfattning de anse sig böra företräda i den ansvariga ställning de inneha. Det förefaller mig som om det inte heller skulle vålla någon som helst svårighet att på detta sätt ordna saken, och det skulle säkerligen inge större trygghet, om

man visste, att den person, som var utrikesministerns närmaste man och så att säga hans högra hand i fråga om att förmedla utrikesministerns uppfattning utåt, i politiskt avseende stode i nära samklang med hans egen uppfattning. Man kan föreställa sig, vilka svårigheter och komplikationer som kunna uppstå, därest denne man kommer att uttolka utrikesministerns uppfattning på ett sätt, som han inte önskat inför den stora allmänheten i utlandet beträffande en för Sverige viktig utrikespolitisk fråga. Om han nu anställles på ordinarie stat och således inte kan rubbas från sin plats, så kan han komma i fullständig konflikt med utrikesministern. Därigenom äventyras åtskilligt, som kunde förebyggas, därigenom att ett ombyte kunde ske, om en ny utrikesminister funne sig böra hava en annan man, som bättre representerade samma uppfattning som han själv.

Vi hava därför yrkat, att presschefen anställles med arvode, så att en förändring skall kunna ske, därest en sådan förändring visar sig absolut behöflig.

Jag får därför, herr talman, yrka bifall till reservationen.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena Hellner: Herr talman, mina herrar! De skäl, som den siste ärade talaren anförde för att pressbyråns chef skulle uppföras på extra stat och erhålla sin avlöning i form av arvode i stället för fast lön med tjänstgöringspengar, ha givetvis icke varit obeaktade vid propositionens utarbetande. Av det yttrande av mig till statsrådsprotokollet, som reservanterna hava citerat, kunna herrarna finna, att jag visst icke har underskattat dessa skäl. Jag vill visserligen framhålla, att man nog inte bör överdriva betydelsen av att pressbyråns chef i allo delar samma politiska uppfattning som utrikesministern har. Jag säger överdriva, ty det finns givetvis också skäl, som tala för att pressbyråns chef bör vara i sin politiska uppfattning så pass opartisk, att han kan åtnjuta förtroende hos alla partiets pressorgan. Men jag vill inte bestrida, att det givetvis kan tänkas att de politiska meningsskiljaktigheterna mellan utrikesministern och pressbyråns chef äro så stora, att det kan krävas ombyte på sistnämnda post. Anledningen till att jag det oaktat ansett, att han skulle kunna utnämnas på ordinarie stat, är den, att utrikesdepartementets tjänstemän i allmänhet inte sitta så fast på sina respektive poster, som ämbetsmännen i övrigt göra. Jag vill erinra om, att hela det anställnings- och avlöningssystem, som denna proposition vilar på, har till syftemål att underlätta personförflyttningar från en post till en annan. Kabinettssekreteraren och chefen för den handelspolitiska avdelningen innehava också sådana poster inom departementet, där man kan tänka sig, att en genomgående politisk meningsskiljaktighet gent emot utrikesministern skulle vara ytterst olämplig, varför det sålunda kunde vara behöfligt att förflytta dem. Men en sådan förflyttning kan enligt detta system äga rum, emedan systemet innebär att en ämbetsman inom denna karriär skall kunna förflyttas

Omorganisation av utrikesdepartementet m. m.

(Forts.)

*Omorganisa-
tion av ut-
rikesdeparte-
mentet m. m.*

(Forts.)

till en annan post i samma lönegrad, när skäl därtill äro. Det samma gäller givetvis med avseende på chefen för pressbyrån.

Nu kan det visserligen sägas, att om chefen för pressbyrån skulle vara en pressman, så kan det hända, att det inte finnes någon annan post inom denna karriär, dit det är lämpligt att flytta honom. Men då finns inom utrikesdepartementet ett annat medel, och det är att giva honom exspektansarvode. Det kan även förekomma beträffande andra poster, att deras innehavare för tillfället inte kunna förflyttas till annan post, utan att de få lov att bärgas med exspektansarvoden, till dess de kunna få någon annan lämplig befattning. Jag tror därför för min del, att de utvägar, som enligt propositionen förefinnas, skola räcka till, och det är av denna anledning jag har ansett, att man inte skulle behöva övergå till ett annat avlöningssystem för pressbyråns chef än för övriga tjänstemän.

Greve Wachtmeister, Axel: Herr greve och talman! Jag begärde ordet i anledning av det yttrande, som fälldes angående tiden för ikraftträdandet av denna lönereglering.

För mig står det dock klart, att de skäl, som av hans excellens herr utrikesministern och i reservationen anförts, väga betydligt tyngre än de skäl, som utskottet anförde. Herr Widell anförde, att riksdagen i sin skrivelse ingalunda yrkat på den skyndsamhet, som herr Hallin ville göra gällande. Ja visserligen, men därpå svarar jag, att situationen kräver en sådan skyndsamhet. Utskottet har ju i ingressen till sin motivering mycket starkt framhållit, att allting jäser och att stora omvälvningar hava skett samt att det är av den yttersta vikt att vårt land blir rustat, så att det kan passa på och hålla sig framme och bevaka sin rätt, men så slutar utskottet med att skylla på lönetekniska svårigheter och de konsekvenser som kunna komma härav. Ja, de lönetekniska svårigheterna lära inte vara så små, men svårigheter äro ju till för att övervinnas, och när regeringen framlagt förslaget lär den väl också kunna övervinna dessa svårigheter. De oöverskådliga konsekvenser, varom herr Widell talade, lära väl ändå inte vara så »oöverskådliga». Ty vi skola åtminstone hoppas, att en sådan situation inte inträffar på mycket länge. Säkert är att under den kristid, som nu råder, förhållandena kräva en verklig skyndsamhet, om vårt land skall kunna hoppas att kunna bevaka sin rätt, och då är det väl alla skäl i världen att vi gå med på detta, även om det skulle draga en eller annan konsekvens med sig, som jag dock inte alls anser vara nödvändigt. Men även om så vore förhållandet, är den vinst som vi kunna skörda genom att nu vara litet snabba i vändningarna, större än den olägenhet, som skulle kunna inträffa.

Jag för min del anser, att det är av yttersta vikt, att vi snart nog bliva så rustade, att vi kunna bevaka Sveriges intressen. Dessa tre månader äro ju inte någon lång tid, men mycket kan hänga därpå, och de förluster, som Sverige kan komma att lida genom att inte vara rustat för att kunna tillgodose och bevaka sina in-

tressen under dessa tre månader, kunna bliva mycket, mycket stora. Jag för min del håller därför mycket på att Kungl. Maj:ts förslag skall gå igenom.

Jag ber, herr greve och talman, att få yrka bifall till reservanternas förslag.

*Omorganisa-
tion av ut-
rikesdeparte-
mentet m. m.
(Forts.)*

Herr Kvarnzelius: Herr talman, först ber jag att få säga några ord i anledning av den reservation, som är angiven av herr Lindblad, m. fl. och vari yrkats, att chefen för pressbyrån skall uppföras i staten med arvode.

Såsom hans excellensen herr ministern för utrikes ärendena redan här i sitt anförande meddelat, förhåller det sig med alla ämbets- och tjänstemän inom utrikesdepartementet så, att deras uppdrag äro förtroendeuppdrag, från vilka de kunna skiljas när som helst. De olägenheter, som annars kunde vara förenade med att uppföra en person i denna ställning på ordinarie stat, kunna ju därigenom anses vara undanröjda. Men även om så inte skulle vara förhållandet, har jag den uppfattningen, att den person, som skall bekläda detta ämbete bör vara en person, som inte bytes om alltför ofta. Det bör på detta område upprätthållas en viss kontinuitet, så att det inte alltför ofta blir kastningar at det ena eller det andra hållet. Vad som i främsta rummet avsetts att vinnas med denna befattning är ju, att landets intressen i utlandet skola på bästa sätt tillgodoses, att alla vrängda, oriktiga och osannfärdiga framställningar i utlandspressen skola bemötas snabbt och effektivt, genom att verkliga fakta meddelas, att en lojal men kraftig propaganda för rent svenska intressen skall göras i utlandet, samt att sålunda det bästa möjliga göres på detta område för att gagna landets intressen. Det synes mig, att man kan förutsätta, att den person, som skall fylla denna mycket viktiga uppgift, har större förutsättningar att kunna fylla densamma, därest han inte är alltför prononcerad i politiskt hänseende utan besitter en sådan grad av objektivitet och förmåga att hävda *landets* intressen, oavsett vilken regering som för tillfället sitter vid styret, samt har förutsättningar och förmåga att kunna samarbeta med personer med olika politisk uppfattning. Skall chefen för pressbyrån bytas ut mot annan, allt eftersom de olika regeringarna skifta, är det tydligt, att förutsättningarna för honom bli mindre att kunna upprätthålla kontinuitet med det nät av förbindelser, som måste finnas i utlandet, och han måste komma att äga mindre kännedom om dessa förbindelser vilket säkerligen blir till skada för det samarbete som måste äga rum dem emellan. Ur dessa synpunkter är det enligt min mening mycket fördelaktigare att bifalla utskottets förslag än reservationen.

Den punkt, varom striden främst kommer att röra sig i denna kammare torde väl bliva huruvida den nya staten skall träda i kraft den 1 oktober 1919 eller den 1 januari 1920. Jag är inte blind för betydelsen av de synpunkter, som varit avgörande för statsutskottet, då det ställt sig avvisande till Kungl. Maj:ts förslag

*Omorganisa-
tion av ut-
rikesdeparte-
mentet m. m.*
(Forts.)

i denna del med hänsyn till de konsekvenser det anses kunna medföra, men detta är ju ett alldeles exceptionellt område. Det är ju någonting helt annat än med våra ämbetsverk i allmänhet. Här är det ju fråga om landets representation gent emot utlandet, och såsom förut betonats, förhåller det sig så, att vi för närvarande befinna oss i fullständigt abnorma och i högsta grad ovanliga förhållanden. Det är inte normala och vanliga förhållandena vi nu befinna oss i, utan kriget har ju fullständigt omskakat förhållandena. Gamla affärsförbindelser hava brutits, exportområden, som förut stått öppna för svensk industri, hava blivit stängda, och det gäller att skapa nya avsättningsmöjligheter för vår industri. För detta ändamål skola handelsattachéer i betydligt större utsträckning än förut utskickas till skilda länder i olika världsdelar, och dessa måste redan från början hava en den bästa möjliga ledning inom landet. För detta ändamål är det ju också tydligt, att det är av vikt, att man inte ställer så till, att utrikesdepartementet saknar nödiga arbetskrafter inom landet för att upprätthålla förbindelsen med vår representation i utlandet. Tvärtom synes det mig, att det från riksdagens och särskilt från denna kammars sida, som ju anser sig alldeles särskilt företräda handels och industriens intressen, bör göras allt, för att det inte skall kunna sägas, att riksdagen inte lämnat nödiga medel till att utföra detta arbete för tillvaratagande av handels och industriens nu mer än någonsin viktiga och vitala intressen. Vi gå emot en depressionsperiod. Man ser på det ena området efter det andra hur allting står i begrepp att stoppa, på grund av att affärsmännen och industriidkarna hava sina lager och magasin fulla. Skola vi då inte göra allt vad på oss ankommer för att bereda dem möjlighet till ökad avsättning, inte allenast till gagn för dem och landet utan även för de stora arbetarskaror, som eljest hotas av att bliva berövade sin väl behöfliga jämna arbetsförtjänst.

I detta avseende upprepar jag, vad jag yttrade inom utskottet, att det för mig är mycket lätt att frånträda en princip, som eljest bör vara gällande i fråga om lönergleringar, när det såsom här gäller att rusta sig för att deltaga i kapplöpningen med andra, stora och mäktiga länder med en nyvaknande och nyupps blomstrande industri. Amerika sprider nu över hela jordklotet med febril hastighet handelsagenter av olika slag och hotar att slå under sig områden, som annars varit förbehållna europeiska stater. I denna tävlan får även vårt land försöka hålla sig framme och vara med. Det är klart att det bästa och förnämsta på detta område alltid utträttas genom det enskilda initiativet, men det bör uppmuntras och stödjas av statsmakterna på allt sätt, som är möjligt, och vad som här begäres av Kungl. Maj:t är ett led i detta arbete från statsmakternas sida.

Det är ur dessa synpunkter som jag, med all aktning för de synpunkter, som herr Widell gjort sig till tolk för, dock har ansett, att dessa böra få träda tillbaka för detta rent praktiska vitala intresse, som här föreligger.

Vad herr Widell vidare anförde i detta sammanhang, nämligen de nya avlöningsbestämmelserna för kvinnliga befattningshavare och tiden för deras anmälan om övergång till ny stat är redan beaktat i vår reservation. Sälunda föreligger inte ens detta formella hinder.

Jag tillåter mig, herr talman, att på dessa grunder yrka bifall till reservationen.

Herr vice talmannen: Då detta ärende förevar i utskottet, ställde jag mig på reservanternas sida i så måtto, att jag röstade med dem. Emellertid har jag inte antecknat någon reservation, därför att jag i alla fall ansåg, att det från den motsatta sidan kunde anföras vissa skäl, varför man icke skulle göra denna nya stat giltig från första oktober innevarande år. Jag ansåg dessutom detta icke vara någon vital punkt.

Men sedan jag nu av yttrandet från stadsrådsbänken funnit, att man från regeringens sida fäster en viss vikt vid denna sak, vill jag ansluta mig till reservationen. Visserligen kan man ju säga, att man kan tillsätta de nya platserna för det sista kvartalet av detta år, även om löneregleringen icke skulle bli gällande från 1 oktober, eller att man kan anlita extra krafter, men det kan ju inte nekas, att om de föreslagna nya befattningarna komma på fast stat från nämnda datum, regeringen har större möjligheter i sin hand att få de lämpliga personerna på dessa platser.

Det är med anledning av detta som jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Alkman: Hans excellens herr utrikesministern har med mycken styrka sökt göra gällande, att de synpunkter, som ligga till grund för den av herr Lindhagen m. fl. avgivna reservationen icke bör tillmätas någon särskild betydelse. Jag vill för min del icke nu intaga någon bestämd ståndpunkt till den motivering, med vilken det yrkande, vari denna reservation utmynnar, är försett och till de synpunkter, som reservanten här i sitt anförande framförde. Jag vill följaktligen nu alldeles lämna därhän, huruvida chefen för pressbyrån bör vara en mera permanent tjänsteman inom utrikesdepartementet eller huruvida det är lämpligare, att han framför allt annat är en politisk person, som kommer och går med de växlande regeringarna.

Men jag har den uppfattningen, att det yrkande, till vilket reservanterna kommit, kan vara av stor betydelse alldeles oavsett denna motivering. Det förefaller mig nämligen, och det föreföll mig, när jag läste kommittébetänkandet, som om de uppgifter pressbyrån är avsedd att fylla i utrikesdepartementet, icke av kommittén hade blivit tillräckligt beaktade och studerade. Som man ser, har Kungl. Maj:t i huvudsak följt kommitténs förslag. Det är ju så, att i fråga om utrikesrepresentationernas arbete ha på senare tiden ganska nya vägar blivit beträdda, nya vägar för informationen utifrån och hem och nya vägar för informationen hemifrån och

*Omorganisa-
tion av ut-
rikesdeparte-
mentet m. m.*
(Forts.)

ut. Så har skett visserligen mindre i vårt land men så mycket mera utomlands och i all synnerhet i de stora länderna. Vi ha ju i utskottets utlåtande sett det mycket omfattande programmet för pressbyråns uppgifter. Däri är avsett att ingå även uppgiften att i väsentliga avseenden vara den verkliga eller egentliga förbindelseleden mellan utrikesdepartementet och våra representationer utomlands. Vid de stora utrikesdepartementen ute i världen ha ju också under de senare åren mycket stora press- och informationsavdelningar vuxit fram med medel och arbetsmetoder, som den gamla diplomaten inte alls kände, och det finnes sådana departement, tror jag, där denna avdelning för närvarande är den måhända allra största och betraktas såsom en av de allra viktigaste.

När jag läste kommittébetänkandet, intresserade det mig därför att se, på vilka grunder kommittén hade kommit till den ändå ganska blygsamma lilla utökning av vår nuvarande pressbyrå, som förslaget innehåller. Genom tillmötesgående från utrikesdepartementet fick jag del av det utländska material, på vilket kommittén stött sig och som den hade studerat, men jag får verkligen bekänna, att något mera torftigt material för en så pass stor frågas utredning, än det jag där fick, hade jag knappast kunnat tänka mig. Det bestod av några stycken tämligen tomma rapporter från ett och annat håll, för vilka icke något verkligt studium av frågan legat till grund, och egendomligt nog fanns inte en enda rapport från England, där man dock i Foreign Office veterligen genomfört en oerhört genomgripande förändring av informationsväsendet. Det försäkrades mig emellertid, att detta var hela det material, på vilket kommittén stött sig.

Jag menar alltså och befarar, att denna fråga under utredningen icke blivit på det sätt studerad, att man kan ha någon trygghet för, att man kommit till det resultat i organisationsväg, dit man bort komma.

Nu kan man kanske invända, att det är ganska svårt att få ett sådant studiematerial, därför att det säkerligen icke finnes någonting, som de stora utrikesdepartementen äro så rädda om, som om sina arbetsmetoder i fråga om information och opinionspåverkan. Det är klart, att det är svårt att komma åt upplysningar härom, men så mycket viktigare är det att söka komma åt dem för att se, om det icke för oss är möjligt att komma till något bättre resultat än de, som vi vid olika tillfällen haft erfarenhet om att vårt utrikesdepartements arbete i den vägen kunnat leda till. Vi ha erfarenhet om att vårt utrikesdepartement i detta avseende vid viktiga tillfällen verkligen har misslyckats.

Jag tror alltså, med ett ord, att man under denna utredning tagit för byråkratiskt och rutinmässigt på hela denna informationsfråga, på hela den stora och väsentliga del av utrikesdepartementets arbete, som skulle ligga på denna pressbyrå, och jag håller för sannolikt, att om man studerat saken bättre, man skulle ha funnit, att det icke går för sig att stanna vid hittills brukade informationsmetoder, utan att man åtminstone får lägga sig till med en verklig press-

avdelning, jämställd med andra avdelningar inom departementet, en avdelning, som på helt annat sätt är självständig i förhållande till övriga avdelningar, än denna föreslagna lilla pressbyrå kan komma att bli.

En annan sak är, att det, med den kännedom jag har om avlöningsförhållandena inom den svenska pressen, för mig är fullkomligt gåtfullt, hur man ens har kunnat tänka sig, att man skulle — ifall det nu är meningen överhuvud taget att använda den sakkunskap, som finnes inom den svenska pressen, när det gäller uppgifter av sådant slag som det här är fråga om — kunna med de avlöningar och med den ställning, som äro föreslagna, få personer av den kapacitet, som utrikesdepartementet verkligen behöver. Om den saken har jag någon erfarenhet, och det vill jag försäkra herr utrikesministern och kammaren, att det är min bestämda övertygelse, att detta är fullkomligt otänkbart. Är det däremot meningen, att man icke skall använda en sådan sakkunskap, utan att man skall taga till chef och medarbetare i denna byrå personer av en annan kvalitet och med andra och svagare förutsättningar, då kanhända det går. Men då tror jag också, att resultatet kommer att bli därefter.

Jag menar alltså, att för mig är huvudskälet, när jag kommer att rösta för reservationen, att jag anser hela denna fråga om utrikesdepartementets pressbyrå icke vara på ett för mig ens någorlunda övertygande sätt utredd. Jag skulle icke vilja vara med om, att man genom att ställa dessa avlöningar på ordinarie stat nu låser fast denna organisation. Jag skulle önska, att man åtminstone toge något år på sig och att man tillsvidare ställde dem på arvodesstat för att sedan, när denna fråga blir ordentligt utredd, ha alla utvägar öppna till att få en pressavdelning inom utrikesdepartementet, som verkligen *kan* göra tjänst på det sätt, som vår utrikespolitik behöver.

På dessa skäl, alldeles oavsett, huruvida det är riktigt eller oriktigt vad den ene eller andre sagt i fråga om den motivering, som i reservationen givits, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Swartz: Herr talman, mina herrar! Med full övertygelse om det riktiga i propositionens grundvillkor har jag anslutit mig till densamma. Jag är mycket glad över, att utrikesdepartementet på detta sätt blir försett med krafter, som nu särskilt väl behövas under den förestående svåra tiden.

Men jag har icke ansett, att i strid med denna uppfattning på något sätt står min anslutning till utskottets mening därom, att den nya staten icke bör träda i kraft förrän 1 januari 1920. Vore det så, som det sagts här från ett par föregående talare, att utrikesdepartementet skulle, för den händelse staten icke trädde i kraft förrän 1 januari 1920, komma att sakna nödig arbetskraft, vore det verkligen så som sades från ordförandens i statsutskottets sida, att riksdagen icke lämnade nödiga medel till utrikesdepartementet

*Omorganisa-
tion av ut-
rikesdeparte-
mentet m. m.*
(Forts.)

*Omorganisa-
tion av ut-
rikesdeparte-
mentet m. m.*
(Forts.)

för tillräckliga arbetskrafters anskaffande i tillräckligt god tid, ja, då skulle jag för visso ansluta mig till deras uppfattning vilka anse, att den nya staten bör träda i kraft redan den 1 oktober innevarande år, och låta de betänkligheter falla, som ur andra synpunkter kunna göra sig gällande mot ett sådant tillvägagångssätt. Men jag kan ej se, att saken ligger på det sättet. Det finnes ingenting, som hindrar, att utrikesdepartementet anskaffar åt sig alla de arbetskrafter, som det kan behöva. Det finnes ingenting, som hindrar, att arbetet inom utrikesdepartementet från den 1 oktober eller till och med tidigare, om det låter sig göra, anordnas på det sätt, som är avsett med den nya organisationen. Det är ingenting, som hindrar: medel finnas och jag är alldeles övertygad om, att personerna också komma att finnas, för den händelse de få veta, att denna organisation den 1 januari 1920 kommer att upprättas på ordinarie stat.

Men däremot är det för mig alldeles klart, att det ligger någonting mycket motbjudande i att gå ifrån den princip, som alljämt har med oförminskad styrka fasthållits från statsutskottets sida, att en ny organisation, en ny lönereglering icke skall träda i kraft, medan den gamla organisationen och den gamla löneregleringen fortfarande gälla. Ty det är ju på det sättet, att utrikesdepartementet *har* en organisation, har en stat för 1919. Den är fastställd för detta år av föregående riksdag. Nu skulle man alltså ändra detta under löpande budgetår och med slopande av den gamla staten införa en alldeles ny. Det ligger mycken sanning i vad som här sagts, att detta är ett tillvägagående, som ovillkorligen kommer att medföra konsekvenser av ganska genomgripande beskaffenhet.

Då jag icke anser att det förefinnes tillräckliga skäl att frångå den gamla, hittills obrottsligt fasthållna grundsatsen, att en ny organisation icke skall träda i kraft annat än från året näst efter det, under vilket riksdagen beslutat denna nya organisation, och jag inte kan finna, att någonting egentligen sättes på spel genom ett fasthållande av denna princip, har jag biträtt statsutskottets majoritets uppfattning i denna sak och hemställer om bifall till dess förslag.

Herr Kvarnzelius: Herr talman! Det var för mig en fullständig överraskning vad herr Swartz nu meddelade, att medel finnas för detta ändamål. Meningsskiljaktigheten är ju huruvida medel skola anvisas även för det fjärde kvartalet 1919 eller om departementet skall få reda sig med det mindre anslag, som det har till förfogande, till årets slut enligt 1919 års stat. Det är ju därom striden rör sig. Förändringarna i staten avse ju dels att kunna bereda tjänstemän, som nu vistas i utlandet, sådana avlöningar inom landet, att vi kunna transportera hem dem redan den 1 oktober, dels att kunna anställa nya erforderliga befattningshavare. Är det så, att utrikesdepartementet har medel till sitt förfogande för detta ändamål, skall jag inte ett ögonblick vidhålla re-

servationen. Men därom svävar jag åtminstone i fullkomlig okunnighet, såvida icke meningen är, att man skulle taga det från hemliga fonder, men det kan väl inte ifrågasättas.

Jag vidhåller mitt yrkande.

*Omorganisa-
tion av ut-
rikesdeparte-
mentet m. m.*

(Forts.)

Herr Swartz: Det behöver inte alls tagas från hemliga fonder. Det finns anslag för oförutsedda utgifter, som mycket väl kunna användas för detta ändamål, och det skulle mycket förvåna mig, om man icke i utrikesdepartementet under dessa krisår anskaffat extra krafter, även om inte riksdagen på förhand givit anslag härtill. Jag har den uppfattningen, att striden egentligen står om, huruvida dessa krafter, som utrikesdepartementet behöver, skola uppföras på ordinarie stat från den 1 oktober detta år eller först från 1 januari nästa år, och att den icke står därom, huruvida dessa krafter skola anskaffas åt utrikesdepartementet eller ej, ty det finnes intet hinder för utrikesdepartementet att skaffa sig de erforderliga arbetskrafterna, nu, men *organisationen* kan ju inte genomföras förrän efter ett riksdagsbeslut.

Hans excellens, herr ministern för utrikesärendena Hellner:

Herr talman, mina herrar! Något anslag till extra utgifter har utrikesdepartementet, som bekant, icke. Vi ha i stället ett s. k. hemligt anslag, men det räcker inte för dessa ändamål. Det finnes ju ett gemensamt anslag för alla huvudtitlar till oförutsedda utgifter, för ändamål som inte riksdagen kan hinna att pröva, men det har verkligen aldrig fallit utrikesdepartementet in att använda detta för ifrågavarande ändamål.

Jag erkänner, att vi då och då ha inkallat extra arbetskrafter och dessa ha blivit betalda med besparingsmedel, men besparingarna räcka inte så långt. Jag måste därför erkänna, att jag för min del inte kan se, varifrån de medel skulle tagas, varmed vi skulle kunna redan under detta år tillfälligtvis inrätta organisationen.

Herr Kvarnzelius: Jag är förekommen av ministern för utrikesärendena. För det anslag, som är uppfört för oförutsedda utgifter, har ju riksdagen själv föreskrivit mycket stränga villkor, under vilka Kungl. Maj:t får disponera det. Det är ju avsett för sådana ändamål, som riksdagen inte varit i tillfälle att pröva. Nu har emellertid riksdagen varit i tillfälle att pröva detta ändamål, och det är mig åtminstone oförklarligt, hur Kungl. Maj:t skall kunna disponera detta anslag för möjliggörande av organisationens ikraftträdande den 1 oktober därest riksdagen nu avslår Kungl. Maj:ts förslag härom.

Herr Widell: Beträffande frågan, huruvida anslaget till oförutsedda utgifter skulle kunna användas till detta ändamål, får jag säga, att enligt min uppfattning föreligger icke något hinder härför, därest på grund av att riksdagen ändrat ett av Kungl. Maj:t framlagt förslag, Kungl. Maj:t skulle sakna medel till bestridande av de *nöd-*

Omorganisa-
tion av ut-
rikesdeparte-
mentet m. m.

(Forts.)

vändiga utgifterna. Då inträder enligt min mening ett fall, där anslaget till oförutsedda utgifter kan användas.

Emellertid vill jag framhålla, att det förefinnes ytterligare en utväg. Det har ju bebådats en urtima riksdag i augusti. Det finnes ingenting, som hindrar Kungl. Maj:t att då kunna komma in med proposition med begäran om fyllnadsanslag.

Herr greve och talman, jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Kvarnzelius: Herr Widells sista anförande gör det nödvändigt att en bestämd protest avgives mot en sådan uttolkning av bestämmelserna beträffande dispositionen av anslaget för oförutsedda utgifter. Jag åtminstone måste reservera mig emot, att Kungl. Maj:t för framtiden skulle kunna på det sätt använda anslaget för oförutsedda utgifter, som herr Widell nu givit anvisning på. Det förefaller mig, som om det vore bottenkrapat i fråga om möjligheten att få fatt på sakliga skäl då man nödgas tillgripa sådana argument.

Herr Swartz: Ja, man kan ju ha olika uppfattning om dessa anslag till oförutsedda utgifter. Jag ber emellertid att få ta fasta på vad herr Widell sist anförde, nämligen att vi ju veta, att det skall bli en urtima riksdag. Det är ju förebådat, och det finnes sålunda möjlighet att då ställa medel på ett sätt, varom ingen kan hysa den uppfattningen, att det är annat än riktigt, till Kungl. Maj:ts disposition för tiden från 1 oktober 1919. Då är frågan: skall man under sådana omständigheter bryta med en princip, som i övrigt ovillkorligen måste vidhållas såsom den enda riktiga.

Herr Alkmán: Det var med en viss förvåning jag hörde den tanken framställas, att man skulle skjuta upp sådana här frågor till en urtima riksdag. Urtima riksdag skall väl inte gärna behandla andra ärenden än sådana, för vilka den sammankallats. Skulle den då sammankallas även för detta ärende? Det finner jag ganska egendomligt.

Herr Widell: Det förvånar mig, att den föregående ärade talaren icke läst riksdagsordningen lättre. Förhållandet är ju det, att urtima riksdag, fränsett grundlagsfrågor, behandlar vilka ärenden som helst, som Kungl. Maj:t förelägger den, vare sig den är sammankallad därför eller icke.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende å nu föredragna moment framkommit följande yrkanden: 1:o att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o att samma hemställan skulle bifallas med den ändring, som förordats i den av herr Kvarnzelius m. fl. vid momentet avgivna reservationen; samt 3:o att kammaren skulle bifalla utskottets hemställan med den av herr Lindblad, Anders, reservationsvis föreslagna ändring.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden samt förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Omorganisation av utrikesdepartementet m. m.

(*Forta*)

Votering begärdes, i anledning varav och sedan till kontraproposition därvid antagits bifall till det under 2:o) här ovan upptagna yrkandet, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 144 mom. a), röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den av herr Kvarnzelius m. fl. vid detta moment avgivna reservation.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 50;

Nej — 70.

Mom. b).

Herr Hallin: I konsekvens med det beslut, som kammaren nyss fattat, hemställer jag, att kammaren nu måtte besluta i enlighet med den av herr Kvarnzelius m. fl. avgivna, vid mom. b) fogade reservationen.

Efter härmed slutad överläggning gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande moment hemställt samt vidare på bifall till herr Hallins yrkande att utskottets hemställan skulle godkännas med den ändring, som förordats i den av herr Kvarnzelius m. fl. vid ifrågavarande moment avgivna reservation; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Mom. c).

Enligt en vid detta moment avgiven reservation hade herrar S. H. Kvarnzelius, E. A. Hallin, A. Anderson i Råstock, J. Jönsson i Revinge, P. Nilsson i Bonarp, S. Bengtsson i Norup och P. A. Hansson i Stockholm ansett, att momentet bort hava följande lydelse:

c) godkänna de av departementschefen i statsrådsprotokollet över utrikesdepartementsärenden den 18 mars 1919 angivna villkor

*Omorganisa-
tion av ut-
rikesdeparte-
mentet m. m.*
(Forts.)

och bestämmelser för åtnjutande av avlöningsförmåner för i sta'en för utrikesdepartementet uppförda befattningar såsom kabinetssekreterare, avdelningschef, chef för byrå, andre legationssekreterare eller vice konsul och kanslist samt för i staten för beskickningar och konsulat upptagna befattningar.

Herr Hallin: Herr greve och talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte biträda den vid detta moment av herr Kvarnzelius m. fl. fogade reservationen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i fråga om förevarande moment endast yrkats att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Kvarnzelius m. fl. vid detta moment anförda reservationen.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på godkännande av berörda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Mom. d).

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. e).

Vid förevarande moment hade reservation anmälts av herrar S. H. Kvarnzelius, E. A. Hallin, A. Anderson i Råstock, J. Jönsson i Revinge, P. Nilsson i Bonarp, S. Bengtsson i Norup och P. A. Hansson i Stockholm, vilka ansett, att momentet bort hava följande lydelse:

e) förklara — — — — en och en halv månad, samt att den för innehavare av kvinnliga skrivbiträdesbefattningar stadgade tidpunkt, före vilken anmälan skulle äga rum, att de ville övergå till den nya avlöningsstaten, skulle fastställas till den 1 september 1919.

Herr Hallin: Herr greve och talman! Jag tillåter mig här yrka bifall till den av herr Kvarnzelius m. fl. vid detta moment fogade reservation.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på mom. e) annat yrkande ej förekommit, än att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Kvarnzelius m. fl. vid momentet avgivna reservationen.

Därefter gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande moment hemställt samt vidare på bifall till berörda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Mom. f).

Utskottets hemställen bifölls.

Mom. g 1).

Vid detta moment hade reservation avgivits av herrar *A. C. Lindblad, C. G. Ekman, H. G. W. Wrangel, J. L. Widell, J. Olofsson, P. B. Nilsson* i Landeryd, *J. Erlansson* och *K. A. W. Björck*, vilka ansett, att utskottets yttrande beträffande den speciella handelsavdelningen bort hava viss ändrad lydelse samt att förty momentet bort hava följande avfattning:

g 1) för följande ändamål på extra stat för år 1920 anvisa nedan angivna belopp, nämligen:

arvode till tre extra kvinnliga skrivbiträden av tredje graden	7,050 kronor
» » ett extra kvinnligt skrivbiträde av andra graden	1,950 »
» » två extra vaktmästare	3,150 »

till beredande av vikariatsersättningar åt ovan angivna extra befattningshavare 700 kronor,

eller tillhoppa såsom förslagsanslag, högst, 12,850 kronor.

Herr Widell: Herr greve och talman! Som kammaren finner, hava jag och några andra medlemmar av utskottet vid detta moment antecknat en reservation, vars innebörd är, att avslag yrkas å Kungl. Maj:ts framställning om upprättande av en speciell handelsavdelning. Hans excellens herr utrikesministern har redan i sitt första anförande omnämnt, att denna speciella handelsavdelning skulle ha till ändamål att ombesörja den kommersiella informationsverksamheten i utlandet och vara högsta ledningen för handelsattachéerna. Nu är emellertid förhållandet, att det under sjunde huvudtiteln har begärts ett anslag till en liknande avdelning eller sektion inom kommerskollegium. Detta anslag är redan av riksdagen beviljat, ehuru å extra stat, med den motiveringen att riksdagen icke ansett det fullt klart, hur denna informationsverksamhet bör ordnas, och därför har sektionen tills vidare satts på extra stat. Förhållandet är ju alltså, att Kungl. Maj:t samtidigt har för ungefär samma ändamål begärt anslag å två olika huvudtitlar till två organisationer under olika myndigheter. Det framgår av propositionen och än mer av de upplysningar utskottet inhämtat, att egendommeligt nog utrikesdepartementet icke tycks ha haft kännedom om det förslag, som framlades under sjunde huvudtiteln. Jag får säga, att det förefaller något betänkligt att gå med på och bifalla anslag till två organisationer på olika håll, när man ej klart vet, huru dessa organisationers verksamhet skall avgränsas mot varandra. Utskottets majoritet har medgivit, att det är oklart, hur det skall vara, men hoppas på, att det nog skall ordnas. För min del får jag säga, att jag tror, att man har alla skäl att först avvakta ytterligare utred-

Omorganisa-
tion av ut-
rikesdeparte-
mentet m. m.
(Forts.)

*Omorganisati-
on av ut-
rikesdeparte-
mentet m. m.*
(Forts.)

ning, innan man går med på anslag till denna speciella avdelning inom utrikesdepartementet. Jag anser icke alls säkert, att denna informationsavdelning lämpligen bör ligga hos utrikesdepartementet. För min del tror jag, att det kan anföras goda grunder för att få denna avdelning förlagd till handelsdepartementet, och att handelsdepartementet även får ledningen av handelsattachéernas arbete. Det är tydligt, att handelsdepartementet bör ha bättre kännedom om våra svenska päringars tillstånd och behov, än vad utrikesdepartementet kan ha, och då böra väl näringarna ha större gagn, om denna informatinsavdelning lägges under handelsdepartementet, än om den kommer under utrikesdepartementet. Som sagt, detta är en sak, som utredningen får visa, men tills denna utredning skett, måste jag vidhålla, att man icke bör bevilja anslag för en organisation på mer än ett ställe. Då nu anslag redan beviljats till en sådan sektion inom kommerskollegium, drager jag för min del den slutsatsen, att man bör avslå anslaget till en sådan avdelning inom utrikesdepartementet.

På grund härav får jag, herr greve och talman, yrka bifall till reservationen under detta moment.

Herr Kvarnzelius: Herr talman! Det förhåller sig med det anslag, varom striden här står, nära nog på samma sätt som med frågan om tiden för ikraftträdandet. Det är nämligen fråga om att utrusta utrikesdepartementet med nödiga arbetskrafter. Det är ju alldeles tydligt, att man ej kan ställa utrikesdepartementet utan arbetskrafter på detta område. Det är ju allmänt känt, att både handels- och industriens målsmän icke anse, att utrikesdepartementets organisation för närvarande lämnar dem det stöd, som de göra anspråk på att få av detta departement, och det är otänkbart, att man skulle kunna anförtro åt något annat departement än utrikesdepartementet att hava den högsta befälsmyndigheten över de representanter, som vi ha i utlandet såväl på det diplomatiska som på det konsulära och attachéområdet. Nu är det ju meningen, att vi skulle utrusta departementet med en hel del nya handelsattachéer, och dessa måste givetvis stå under ledning av ett organ inom utrikesdepartementet. Man kan icke anförtro åt kommerskollegium denna ledning, och man kan icke överlämna den åt det blivande handelsdepartementet, därför att gränserna så flyta ihop, när det gäller handelspolitiska ärenden, eller när det är fråga om rena handelsärenden, att det icke går för sig att ordna det så, ty det skulle bli den ena komplikationen efter den andra.

Det har varit strid om, huruvida denna handelsavdelning skulle ingå som en byrå under den handelspolitiska avdelningen. De sakkunnige ha uttalat sig härför, och departementet har också uttrat, att det finns mycket, som talar för detta. Men för närvarande och med hänsyn till det myckna arbetet, som till en början kommer att åläggas denna avdelning, har det ansetts nödvändigt, att det blir en speciell handelsavdelning inom utrikesdepartementet. Men det är klart, att i samband med att ett handelsdepartement inrättas, det måste bli föremål för förnyad prövning, huru arbetet skall delas upp mellan

handelsdepartementet och utrikesdepartementet, ävensom ifråga om kommerskollegii ställning och uppgifter i förhållande till dessa departement i förevarande hänseende. Men intill dess denna utredning har verkställts, måste man ju sörja för, att få det ställt på bästa möjliga sätt, och i det hänseendet är det icke nog med vad riksdagen gjort genom att bifalla den kungliga propositionen om en informationsavdelning inom kommerskollegium. Det är ej tillräckligt med vad som i det avseendet gjorts, utan något mer måste göras. Statsutskottet har icke velat biträda Kungl. Maj:t förslag, att någon av dessa befattningar skulle uppföras på ordinarie stat, utan utskottet föreslår, att hela avdelningen ställes på extra stat. Därigenom har riksdagen framdeles fullkomligt fria händer att ordna med denna angelägenhet efter de förhållanden, som då uppstå, när den nya utredningen, som allmänt erkännes nödvändig, grundad på praktisk vunnen erfarenhet, blivit verkställd.

Frågan gäller således nu endast: Skola vi lämna utrikesdepartementet dessa arbetskrafter? Och det bör vara kvalificerade arbetskrafter på detta område. Det bör vara de bästa möjliga, vågar jag påstå, inom hela utrikesdepartementet, som skola taga vård om dessa ärenden, vårt lands industriella och kommersiella angelägenheter och intressen i främmande länder. Ty näringarna utgöra dock själva pulsådern för landet. Att industri och handel florerar och få all omvårdnad från statsmakterna, därpå beror vårt lands fortsatta utveckling i mycket hög grad.

Jag tillåter mig yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Ekman, Carl Gustaf: I föreliggande fråga har jag, herr talman, icke kunnat bli övertygad om det lämpliga i, att riksdagen samtidigt skulle nyupprätta två organ för precis samma uppgift. Det är vad som kommer att ske, om riksdagen bifaller vad nu föreslås på denna huvudtitel. Ty riksdagen har tidigare, när den beslutit upprättandet av en upplysningssektion å handelsbyrån inom kommerskollegium, gjort det under hänvisning till och med godkännande av en argumentation, som just går ut på, att den uppgift, som här är i fråga, bör överflyttas från utrikesdepartementet till kommerskollegium och eventuellt till det nya handelsdepartementet. Denna fråga har tidigare varit föremål för mycket ingående utredningar. Och när den föregående talaren åberopat vad våra näringsmän yrkat i detta avseende, skall jag be att få återgiva vad näringslivets representanter vid det tillfälle, när denna sak speciellt utreddes, sagt om föreliggande informationsorgan och dess uppgift. I ett betänkande avgivet gemensamt av departementalkommitterade och kommerskollegiikommittén vid förberedandet av bland annat det nya handelsdepartementet yttrades om denna sak i det gemensamt av dem avgivna betänkandet bland annat följande: »1906 års diplomat- och konsulatkommitté uttalade emellertid, att med upprättandet av ett fullständigt upplysningskontor för näringarna syntes böra anstå, till dess att ett handelsdepartement komme till stånd, och betecknade därför sina förslag i ämnet såsom provisoriska». Så fortsatta kommitterade: »Ända-

Omorganis-
ation av ut-
rikesdeparte-
mentet m. m.
(Forts.)

Omorganisation av utrikesdepartementet m. m.
(Forts.)

målsenligheten av den anordning, kommittén tänkte sig, synes också påtaglig. Handelsdepartementets olika underavdelningar för handel, sjöfart och industri komma under alla förhållanden att mottaga ett rikligt material, som är ägnat att utnyttjas av ett kommersiellt upplysningsorgan. Detsamma gäller i minst lika hög grad departementets organ för det statistiska arbetet. Affärsvärlden får i ett handelsdepartement sitt naturliga organ inom statsförvaltningen. Med ingen statsmyndighet torde de representativa sammanslutningarna inom affärsvärlden få så mycken beröring som med detta departement.»

Längre fram fortsätta dessa kommitterade: »En utveckling av handelsavdelningen i utrikesdepartementet skulle väl kunna tänkas räcka till för en del av den ifrågakarande uppgiften men icke för densamma i dess helhet. Å andra sidan måste handelsdepartementet i varje fall hava tillgång till all den kommersiella information, som tillflyter utrikesdepartementet. Båda departementen skulle därför vid tillgodogörandet av informationen mer eller mindre tvingas in på en konferens, som ur kostnadssynpunkt knappast vore försvarlig och ur organisationssynpunkt påtagligen olämplig. För utrikesdepartementet skulle dessutom handelsavdelningens utveckling antagligen framtvunga tillskapandet för denna avdelning av en särskild personal, som i befordringshänseende komme att ställas utom den övriga personalen.»

Det är precis det fall, berört i detta de båda kommittéernas uttalande, som nu föreligger i den kungl. propositionen. Nu är det ju så, att denna proposition giver åt den s. k. handelspolitiska avdelningen i utrikesministeriet en väsentligt utvidgad personal. Sålunda: i detta avseende måste man säga, att utrikesdepartementet blir synnerligen väl rustat med krafter. Men så kommer man till den speciella uppgift, informationsuppgiften, som det här är fråga om, och då har man sagt i det av mig citerade betänkandet, varunder en massa på näringsgarnas område ledande namn återfinnas, att den uppgiften bör förläggas under det nya handelsdepartementet. Att då samtidigt tillskapa, om också på extra stat, två nya organ för samma uppgift kan jag icke finna naturligt, lämpligt och riktigt. Ett övervägande i sammanhang med prövningen av det nya handelsdepartementets organisation kommer givetvis till stånd angående, var detta organ lämpligen skall förläggas, men tills den prövningen kan ske, förefaller det mig, att man bör nöja sig med det beslut riksdagen redan fattat i denna fråga, då den i år beslutat inrättandet på kommerskollegii stat av en upplysningssektion med denna uppgift.

Därför, herr greve och talman, hemställer jag om bifall till den vid betänkandet i detta avseende fogade reservationen.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Hellner**: För min del har jag fattat riksdagens ifrågakarande beslut så, att den kommersiella information, som skulle ligga på kommerskollegium, huvudsakligen skulle röra sig om tillhandahållandet av inkomna upplysningar åt den svenska allmänheten. Den del av informationen, som rör inhämtandet av upplysningar i utlandet, sker

genom konsulat och handelsattachéer. Konsulaten lyda under utrikesdepartementet. De handelsattachéer som finnas, hava alltid hittills lytt under utrikesdepartementet och, det har också föreslagits, att de nya extra handelsattachéerna skola lyda därunder. Sålunda har jag funnit fullkomlig överensstämmelse mellan det beslut riksdagen tidigare fattat och det i propositionen föreslagna på så sätt, att kommerskollegii upplysningssektion skall dels inhämta upplysningar inom landet, dels tillhandahålla allmänheten de upplysningar, som äro inhämtade, men att inhämtande av upplysningar från utlandet genom konsulat och handelsattachéer, fortfarande skall vila på handelsavdelningen inom utrikesdepartementet. Det är ju tänkbart att denna ordning kan bli förändrad, att erfarenheten kan visa, att denna tudelning är olämplig. För min del tror jag det icke, jag upprepar härutinnan vad jag förut sagt. Men även om man kan anse för möjligt, att den kommande utvecklingen går därhän, vågar jag icke draga den slutsats, som herr Ekman drager, att intill dess denna erfarenhet vunnits, man kan slopa det nuvarande systemet och nöja sig med den tudelning, som här föreslås. Försiktigheten bör bjuda att, tills erfarenhet vunnits, bibehålla det nuvarande systemet. Sådan är min syn på saken.

Omorganisation av utrikesdepartementet m. m.

(Forts.)

Herr Hallin: Herr greve och talman! Det förhåller sig icke så, som herr Ekman nyss sade, att det nu är fråga om något alldeles nytt på detta område, ty kommersiell informationsverksamhet har funnits såväl i kommerskollegium som i utrikesdepartementet även förut. Vad riksdagen har beslutat med avseende på kommerskollegium är, att den informationsverksamhet, som varit förlagd dit, numera genom kommerskollegii omorganisation där blivit organiserad *på en särskild sektion*. Med avseende på den informationsverksamhet, som har ålegat utrikesdepartementet, har den ju förut legat på den gamla handelsavdelningen därstädes. Nu kommer en del av de ärenden, som funnits där, att utskiftas därifrån och övergå till den politiska och handelspolitiska avdelningen. Men därav följer ingalunda, att icke en avdelning — eller möjligen blott en byrå — skall behövas, som har hand om de ärenden, som här återstå. Jag vill i detta avseende hänvisa till vad utskottet å sid. 19 sagt i sin redogörelse angående just denna speciella handelsavdelning inom utrikesdepartementet och vad den skulle ha att syssla med, sedan en del av dessa ärenden, som förut handelsavdelningen haft, blivit överflyttade till den politiska och handelspolitiska avdelningen. Herrarna torde finna, att det blir mycket för denna avdelning att göra även hädanefter. Den skulle förmedla utrikesdepartementets förbindelser med enskilda köpmän, industriidkare och institutioner i vad de angå handel, industri, sjöfart, jordbruk och dess binärningar, jakt och fiske, såvitt förekommande frågor ej äro av traktatpolitisk innebörd, ävensom införskaflande av utredningar från utlandet i hithörande ämnen.

Tror någon verkligen att man skulle kunna slopa allt detta utan att sätta något annat i stället? Men det är ju vad reservanterna föreslå. Deras förslag är så pass litet utformat, att de hem-

Omorganisa-
tion av ut-
rikesdeparte-
mentet m. m.
(Forts.)

ställa om, att man skall taga bort hela denna avdelning, men de vilja icke sätta något annat i stället. De uttrycka sig på de sista raderna i reservationen på följande sätt: »de bland nämnda avdelnings uppgifter, som icke kunna tillgodoses genom kommerskollegii upplysningssektion, torde tillsvidare kunna utan större olägenhet övertagas av den politiska och handelspolitiska avdelningen». Man bara kastar över det på en annan avdelning, utan att i samband med den ökade arbetsbörda, som härav blir en följd se till, att denna avdelning får förstärkning i sina arbetskrafter.

Nu vill jag säga, att det är förklarligt, att det kunnat uppstå ett missförstånd hos dem, som icke ha en närmare kännedom om utrikesdepartementets arbete. Ty i såväl den proposition, som legat till grund för sjunde huvudtiteln angående kommerskollegii omorganisation och den föreslagna, numera beviljade kommersiella informationssektionen där, som även i den proposition, som ligger till grund för detta utlåtande ha gränserna för dessa båda institutioners arbetsområde blivit så pass otydligt angivna, att jag, som sagt, kan förstå, att en missuppfattning härutinnan kunnat uppkomma. Men den som har någon kännedom om arbetssättet i, och den arbetsbörda, som påvilar utrikesdepartementet, blir snart tagen ur denna villfarelse.

Då jag anser reservanternas förslag utförbart och utskottets förslag för närvarande bjuda på den bästa lösningen, ber jag, herr greve och talman, att få därtill yrka bifall.

Herr E k m a n, C a r l G u s t a f: Då såväl herr statsrådet och chefen för utrikesdepartementet som den siste ärade talaren ville göra gällande, att det här är fråga om två olika uppgifter, och att i det avseendet en missuppfattning från reservanternas sida förelåg, skall jag tillåta mig säga, att jag icke tror, att någon missuppfattning föreligger. Tvärt om hava vi sökt att bilda oss en bestämd uppfattning rörande, huruvida någon särskilnad skulle kunna göras mellan de uppgifter, som i detta avseende påvilar utrikesdepartementet och de, som anvisats åt kommerskollegii nya handelssektion, men vi ha kommit till den uppfattningen, att någon sådan skillnad *icke* förefinnes. Jag ber också i fråga om just dessa uppgifter få åberopa, vad i det avseendet uttalats under sjunde huvudtiteln. Efter att åtminstone delvis hava refererat, vad kommitterade sagt, fortsätter departementschefen: »Härav måste enligt kommittéernas mening följa, att från utrikesdepartementets handelsavdelning till kommerskollegium överföres den befattning, som nu åligger den förra beträffande ifrågavarande slags verksamhet» och han ansluter sig i allt väsentligt till denna uppfattning.

Den senast uppträdande talaren anförde vidare att det redan nu bedrivs liknande verksamhet såväl inom kommerskollegium som i utrikesdepartementet. Ja, det äro vi underkunniga om, men nu gäller det, huruvida man på vardera hållet skall *skapa nya organ* för bedrivande av denna verksamhet. Att denna verksamhet hittills bedrivits jämsides i kommerskollegium och i utrikesdepartementet

har knappast varit lyckligt. Jag tror, att om det kommer att fortsätta på samma sätt, det kommer att leda till förvirring i stället för enhetlighet och verkligt betydelsefullt arbetsresultat.

Som ett skäl mot bifall till vad majoriteten föreslagit, vill jag dessutom anföra, att majoriteten själv varit inbördes oense om, huruvida utrikesministeriet i fortsättningen behöver en speciell handelsavdelning med en särskild avdelningschef, eller om den verksamhet kan anses böra utövas av utrikesministeriet skulle kunna utföras av en under den handelspolitiska avdelningen inordnad byrå. Jag tror, att flertalet av de herrar, som egendomligt nog kommit till den slutsatsen att de tillstyrka tillskapandet av en extra avdelning i nu föreslagen omfattning, anslutit sig till den senare meningen. Det förefaller mig då så mycket mera egendomligt, om man nu skall skapa en »avdelning», som sedermera finnes kunna ersättas av ett vida mindre organ, än vad ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition på denna punkt skulle föra med sig. Jämväl ur denna synpunkt tror jag, att det är skäl att stanna vid det beslut, som riksdagen redan fattat, och jag ber därför att fortfarande få hemställa om bifall till reservationen.

Herr K v a r n z e l i u s: Herr talman! Det är väl ändå något överdrivet, när herr Ekman sade, att man här skulle skapa *en stor* extra avdelning. Det är icke någon stor avdelning och inga avsevärda belopp det här är fråga om. Men denna avdelning blir utan tvivel bättre skickad för sina uppgifter och får en med bättre förutsättningar rustad personal, än om man skulle låta det vara, som det för närvarande är eller endast lita till informationsavdelningen i kommerskollegium, där en personal i rätt så underordnad ställning skulle få dessa frågor om hand. Man kan i varje fall icke begära av en tjänsteman i den ställning, som intages av tjänstemännen å kommerskollegii informationsavdelning och den avlöning dessa åtnjuta, att han skall besitta sådana egenskaper, att man skulle kunna förvänta att han vore kompetent att övertaga ledningen av våra handelsattachéer. Det går icke för sig.

Herr Ekman stödde sin argumentation på kommerskollegii-kommittén och departementalkommittén. Jag har naturligtvis den allra största aktning och respekt för det arbete, som dessa kommittéer utfört, men det får icke förbises, att det förflutit åtskillig tid sedan de utförde sitt arbete, och världen ser icke ut precis på samma sätt i dag, som den gjorde när de i lugn och ro utförde detta arbete. Nya förhållanden hava skapat nya behov, som i särskild grad gjort sig gällande på detta område, och därför är en speciell handelsavdelning tillsvi vidare nödvändig inom utrikesdepartementet. Huru det i framtiden kommer att gå med denna avdelning, om den kommer att inordnas såsom en byrå under den handelspolitiska avdelningen, eller om den skall fortsätta såsom en speciell handelsavdelning, får man tillfälle att senare pröva, med hänsyn till den erfarenhet, som kan vinnas. Visar det sig, att den speciella handelsavdelningen blir bra, att industri, handel och näringar bli belåtna med den, och icke

Omorganisation av utrikesdepartementet m. m.

(Forts.)

*Omorganisa-
tion av ut-
rikesdeparte-
mentet m. m.*

(Forts.)

vilja bli av med den, så kommer den att äga bestånd. Visar det sig åter, att, när vi kommit till lugnare förhållanden och arbetsuppgifterna icke bli så krävande, den utan olägenhet kan inordnas såsom en byrå under den handelspolitiska avdelningen, kommer sannolikt regering och riksdag att besluta en sådan anordning. Men att alldeles vara utan dessa organ och lita till de arbetskrafter, som utrikesdepartementet i övrigt har till sitt förfogande, går icke, icke ens under normala förhållanden, och ännu mindre i de tider vi nu leva uti.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Herr E n h ö r n i n g : Herr greve och talman, mina herrar! Det har under årtionden klagast över, att vår utrikesledning icke förstått att tillvarataga handelns, industriens och sjöfartens intressen så, som man haft anledning att förvänta. Ett bättre sakernas tillstånd inträdde, då en handelsavdelning tillkom inom utrikesministeriet. Om denna nu skulle borttagas, huru skulle det då bli? Jo, samma sorgliga och bedrövliga förhållande, som det varit förr, att vår representation i utlandet icke hade anledning intressera sig för handel, industri och näringar, varpå vi dock så gott som utslutande skola leva och existera. Det är nödvändigt, att denna avdelning inom utrikesledningen fortfarande blir kvar och utvecklar sig i än högre och kraftigare riktning än förr. Det är av stor vikt och betydelse för våra industrimän, då de besöka utlandet i och för inledande av affärer, att kunna vända sig direkt till våra legationer med anspråk på intresse för dem för erhållande av nödiga råd och rekommendationer, genom vilka »dörrarna» för dem lättare öppnas.

Herr greve och talman. Jag kommer att obetingat rösta för bifall till utskottets förslag i denna punkt.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu föredragna moment hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr A. C. Lindblad m. fl. vid detta moment avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lillienau* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 144 mom. g 1), röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr A. C. Lindblad m. fl. vid detta moment avgivna reservation.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 62;

Nej — 43.

*Omorganisa-
tion av ut-
rikesdeparte-
mentet m. m.
(Forts.)*

Mom. g 2)—g 6).

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. g 7).

Beträffande detta moment hade reservation anmälts av herrar *O. M. Strömberg, H. G. W. Wrangel, J. L. Widell, P. B. Nilsson i Landeryd och J. Erlansson*, vilka dock ej antytt sin mening.

Herr *Widell*: Herr greve och talman. Jag har inom statsutskottet yrkat avslag på detta anslag och därvid fått understöd av några kamrater i utskottet. Vårt skäl för denna ståndpunkt har icke varit något som helst underkännande av, att icke sociala ärenden måste i allt mera stigande omfattning bli föremål för uppmärksamhet även av vår utrikesrepresentation. Men jag har ansett, att utrikesrepresentationens ordinarie arbetskrafter äro lämpligare för att fylla de uppgifter, som här komma att ställas på dem, än dessa sociala attachéer, som icke skulle ha någonting annat att syssla med. Härtill kommer, att när det gäller att få kännedom om, huru det förhåller sig på det sociala området i utlandet, man i regel har vida bättre vägar att tillgå än att anlita de utländska beskickningarna. Här samlas till Sverige ett väldigt tryckmaterial, som i detalj redogör för de sociala förhållanden i utlandet och för uppslag på det sociala lagstiftningsområdet o. s. v. Då därtill kommer, att det anslag, som här begäres är ganska betydligt — det uppgår till icke mindre än en tredjedel av summan för hela socialstyrelsens avlöningsstat — ansågo vi oss hava goda skäl för att avstyrka detta anslag. Jag fick emellertid icke tillräckligt understöd i statsutskottet, för att vi skulle anse oss äga någon utsikt att i riksdagen med framgång framföra denna ståndpunkt, och jag skall därför icke göra något avslagsyrkande.

Då jag alltså för min del icke motsätter mig att detta anslag beviljas, kan jag dock icke vara med om det belopp, som utskottet förordar. Utskottet har föreslagit ett anslag av 60,000 kronor mot av Kungl. Maj:t äskade 70,000 kronor. Var och en av dessa attachéers avlöning skulle alltså i medeltal uppgå till 15,000 kronor, förutom resekostnadsersättning, som skall bestridas från annat anslag. En fast hållpunkt för bedömande av storleken av dessa attachéers avlöning torde man äga i den avlöning, som tillkommer legationssekreterarna, vilka i många fall tjänstgöra såsom förmän för dessa attachéer. Det är uppenbart, att attachéernas lön måste sättas lägre än legationssekreterarnas. Undersöker man nu förhållandena, visar det sig, att den sammanlagda avlöningen för en legationssekreterare utgör i Berlin

Omorganisa-
tion av ut-
rikesdeparte-
mentet m. m.
(Forts.)

13,000, i Paris 14,000, i London 14,500 och i Washington 15,500 kronor och sålunda kommer socialattachéernas avlöning på alla dessa platser, med undantag av Washington, att ligga över legationssekreterarnas. Detta förefaller mig icke vara på något sätt lämpligt, och jag anser därför, att avlöningen bör reduceras genom att anslaget minskas. Den lämpliga minskningen synes mig böra bliva 10,000 kronor, varigenom avlöningen i medeltal för varje attaché blir 12,500. kronor.

Herr greve och talman. Jag ber att få yrka bifall till det föredragna momentet, med den ändring, att beloppet 60,000 kronor nedsättes till 50,000 kronor.

Herr Hallin: Herr greve och talman. Jag har med tillfredsställelse konstaterat, att herr Widell icke yrkade avslag på denna punkt. När han inskränkte sig till att yrka nedsättning av de föreslagna avlöningsbeloppen för de sociala attachéerna, gjorde han det därför, att han jämfört dem med de avlöningsbelopp, som tillkomma ordinarie förste legationssekreterare. Emellertid äro dessa sociala attachéer blott tillfälligtvis uttagna för sina uppdrag, de äro sålunda icke fast anställda i departementet och ha ingen karriär att göra där, och därför kunna de naturligtvis heller icke ha precis samma avlöningsvillkor, som den fast anställda personalen. För övrigt visade de siffror, her Widell anförde, också att i Washington legationssekreterarens avlöning låg något över ett ifrågavarande attachéarvode och fränsett det chargé d'affaires-arvode, som en legationssekreterare kan få, är ju avlöningen på de andra ställena som uppräknades 13,000 och 14,000 kronor. Även om man sålunda vill gå med på Herr Widells resonemang, så kommer dock, menar jag, dessa sociala attachéers avlöning, om beloppet sättes till av utskottet föreslaget medeltal av 15,000 kronor, knappast att överstiga en förste legationssekreterares avlöning. Men som sagt, enligt min uppfattning, bör man icke göra en alltför sträng parallell mellan dessa attachéers avlöning och den avlöning, som tillkommer förste legationssekreterare, ty de personer, som man nu vill fästa vid en beskickning i egenskap av sociala attachéer måste vara särskilt kvalificerat folk, som man icke kan få utan att man bjuder dem ett arvode, som är något så när lockande.

På grund av vad jag nu anført ber jag herr greve och talman att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande momentet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den av herr Widell under överläggningen föreslagna ändring, att anslagets belopp bestämdes till 50,000 kronor; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan oförändrad, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Widell begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 144 mom. g 7), röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den av herr Widell under överläggningen föreslagna ändring.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 51;

Nej — 61.

Mom. g 8).

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. h 1).

Enligt särskilt afgiven reservation hade herrar *S. H. Kvarnzelius*, *E. A. Hallin*, *A. Anderson* i Råstock, *J. Jönsson* i Revinge, *P. Nilsson* i Bonarp, *S. Bengtsson* i Norup och *P. A. Hansson* i Stockholm ansett, att ifrågavarande moment bort ur utskottets hemställan utgå.

Herr *Kvarnzelius*: I överensstämmelse med det beslut, som kamamren förut fattat, blir detta anslag överfiödigt, och jag hemställer därför, att ifrågavarande moment måtte avslås.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att rörande nu föredragna moment endast yrkats att utskottets hemställan skulle avslås.

Därefter gjordes propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å utskottets hemställan; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Mom. h 2)—h 5).

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. h 6).

Reservation vid förevarande moment hade avgivits av herrar *O. M. Strömberg*, *H. G. W. Wrangel*, *J. L. Widell*, *P. B. Nilsson* i Landeryd och *J. Erlansson*.

Herr *Widell*: I överensstämmelse med kammarens nyss fattade

Omorganisation av utrikesdepartementet m. m.
(Porta.)

Omorganisa-
tion av ut-
rikesdeparte-
mentet m. m.

(Forts.)

beslut hemställer jag om bifall till det föredragna momentet med den ändring, att beloppet 15,000 kronor sänkes till 12,500 kronor.

Efter härmed slutad överläggning gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande moment hemställt samt vidare på godkännande av herr *Widells* yrkande att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, att anslaget belopp bestämdes till 12,500 kronor; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Mom. h 7).

Utskottets hemställan bifölls.

Vid utlåtandet fanns utöver förut omförmälda reservationer fogad ytterligare en reservation av herrar *S. H. Kvarnzelius*, *E. A. Hallin*, *A. Anderson* i Råstock, *J. Jönsson* i Revinge, *P. Nilsson* i Bonarp, *S. Bengtsson* i Norup och *P. A. Hansson* i Stockholm, vilka i anslutning till sin reservation angående tiden för statens ikraftträdande ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

medgiva, att å fjärde kvartalet av år 1919 belöpande belopp av de å ordinarie stat uppförda anslagen till departementet och till avlösningsförbättring åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare, tillhoppa uppgående till 41,775 kronor, finge till angivna ändamål disponeras efter den nya statens ikraftträdande,

till förstärkning av sistnämnda anslagsbelopp å tilläggsstat för år 1919 anvisa såsom förslagsanslag, högst, ett belopp av 27,925 kronor,

medgiva, att den återstod av det å extra stat för år 1919 upptagna förslagsanslag, högst, å 51,550 kronor till provisorisk förstärkning av departementets arbetskrafter, vilken bleve tillgänglig den 1 oktober 1919 och vilken, på sätt i statsrådsprotokollet närmare angivits, beräknats uppgå till 8,650 kronor, finge användas till avlöning åt förutnämnda extra befattningshavare och beredande av extra avlöningstillägg åt vissa befattningshavare inom departementet,

ytterligare till sistnämnda båda ändamål under fjärde kvartalet av år 1919 å tilläggsstat för samma år såsom förslagsanslag, högst, anvisa ett belopp av 10,750 kronor.

I fråga härom anförde nu

Herr *Kvarnzelius*: Herr talman. Med hänsyn till det beslut kammaren fattat i fråga om tiden för ikraftträdandet, blir det nödvändigt, att medel ställas till förfogande för ändamålet, och jag anhåller därför, i konsekvens med kammarens redan fattade beslut, att få yrka bifall till den reservation, som av mig med flera avgivits, och som återfinnes överst på sidan 45 i utskottets utlåtande.

Efter härmed slutad överläggning antog kammaren det förslag,

som innefattades i den av herr Kvarnzelius m. fl. överst å sid 45 i det tryckta utlåtandet anförda reservationen.

Omorganisation av utrikesdepartementet m. m.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig förhöjning i dagavlöningen för manskapet vid armén m. m.;

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig förhöjning i dagavlöningen för visst manskap vid marinen;

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående tillfällig löneförbättring under år 1920 för viss personal vid armén;

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring åt viss personal vid marinen;

nr 145, i anledning av väckt motion om inlösen till staten av elektriska belysningsanordningar i vissa kasernetablissemang; samt

nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid privatläroverken jämte en i ämnet väckt motion.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökat statsbidrag till uppfostringsanstalter för vanartade och i sedligt avseende försummade barn m. m.

Ökat statsbidrag till uppfostringsanstalter för vanartade barn m. m.

I anslutning till Kungl. Maj:ts i proposition nr 233 gjorda framställning hade utskottet i nu föredragna utlåtande tillstyrkt, att riksdagen måtte

1) höja det ordinarie förslagsanslaget till uppfostringsanstalter för vanartade och i sedligt avseende försummade barn från dess nuvarande belopp, 80,000 kronor, med 104,000 kronor till 184,000 kronor;

2) för beredande av ökat statsbidrag till ifrågavarande uppfostringsanstalter anvisa på tilläggsstat för år 1919 ett förslagsanslag å 104,000 kronor;

3) medgiva, att statsbidrag till omförmälda anstalter finge från och med år 1919 utgå enligt vissa ändrade grunder;

4) medgiva, att från omförmälda förslagsanslag till uppfostringsanstalter för vanartade och i sedligt avseende försummade barn finge till arvode åt en hos skolöverstyrelsen anställd konsulent för skyddshemsverksamheten från och med den 1 juli 1919 tills vidare utgå ett belopp av högst 1,500 kronor för år räknat.

Herr von Koch: Såsom kammaren behagade finna, har statsutskottet i detta ärende fullständigt tillstyrkt bifall till Kungl. Maj:ts proposition. Det är naturligtvis med stor tillfredsställelse, som man tager del av detta beslut, i vad detsamma angår det ökade statsbidraget, som skall komma dessa skyddshem till del.

Ökat statsbidrag till uppfostringsanstalter för vanartade barn m. m.

(Forts.)

I fråga om punkt 4 av utskottets kläm, där det hemställes om ett belopp av högst 1,500 kronor för anställande av en konsulent för skyddshemsverksamheten har man *i princip* heller ingenting att invända mot denna sak. Upplýsningsverksamhet behöves på detta liksom på många andra områden; däremot kunna meningarna måhända vara delade om var denna upplýsningsverksamhet bör förläggas, om den skall förläggas, såsom nu föreslås, till skolöverstyrelsen eller på annat håll. Just nu sysselsätter sig fattigvårdskommittén med skyddshemsverksamhetens reformering, och denna kommitté har hittills icke yttrat sig om ifrågavarande detalj av frågan. Det är mycket möjligt, att kommittén kommer till ett annat resultat än som här ifrågasättes, och härför talar, att riksdagen förlidet år beslöt en skrivelse, vari yrkas att all samhällets barnavård borde koncentreras till en och samma statsmyndighet. Härtill kan man lägga, att riksdagen i år antagit en lag om statsdepartementet där det föreslås att ärenden rörande samhällets barnavård skola förläggas till det blivande socialdepartementet och icke till ecklesiastikdepartementet. Det förefaller mig därför böra vara en öppen fråga, huru denna verksamhet slutligen bör ordnas. Skulle det här sålunda vara fråga om att fastslå organisationen för denna detalj av barnavården, skulle jag för min del icke vilja biträda utskottets förslag, men jag fattar saken så, att det hela har karaktär av en rent provisorisk åtgärd, och att, om man nu godkänner det förslag, som utskottet här tillstyrker man icke på något sätt prejudicerar saken för framtiden. Allenast under denna förutsättning har jag ansett mig kunna underlåta att yrka avslag på utskottets hemställan i denna punkt.

Överläggningen förklarades härmed slutad, varefter kammaren biföll vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 148, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg för år 1919 åt biskoparna i Härnösands stift E. F. Lönegren och i Luleå stift O. Bergqvist; samt

nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grunder för krigstidsunderstöd under ecklesiastikåret 1919—1920 åt *dels* kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt vissa extra ordinarie präster, *dels ock* innehavare av prästerliga emeritlöner.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. ordnande av sjuksköterskewäsendet m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 150, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ordnande av den kvinnliga sjukvårdspersonalens utbildning och arbetsförhållanden samt angående statsbidrag för anställning av distriktssköterskor jämte i dessa ämnen väckta motioner.

I detta utlåtande hade utskottet på anförda skäl hemställt,

I. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 260, och med avslag å en av herr *Kajser* inom första kammaren väckt motion, nr 183, på extra stat för år 1920 anvisa

a) för anställande i medicinalstyrelsen av en inspektris över sjuksköterskeväsendet ett förslagsanslag, högst, 3,800 kronor;

b) till bestridande av kostnaderna för anordnande i Stockholm av en statens skola för utbildning av distriktssköterskor ett förslagsanslag å 8,000 kronor;

c) till stipendier för sjuksköterskor för genomgående av nämnda statens skola för utbildning av distriktssköterskor ett förslagsanslag, högst, 20,000 kronor;

d) för beredande av statsbidrag för anställning av distriktssköterskor i huvudsaklig överensstämmelse med de i statsrådsprotokollet över civilärenden den 11 mars 1919 angivna grunder, dock med de av utskottet i utlåtandet förordade ändringar, ett förslagsanslag å 250,000 kronor;

II. att en av herr *von Koch* inom första kammaren väckt motion, nr 182, måtte anses besvarad genom vad utskottet förut anført.

Herr *Lindhagen*: Detta betänkande avser att utgöra det sista svaret på en skrivelse som riksdagen avlät 1911. En av de allra viktigaste anledningarna till denna skrivelse ävensom till den organisation, som här förordas, är att man bland annat vill söka motverka sjuksköterskornas och sjuksköterskeelevernas överansträngning, ty den har varit oerhörd. Det ligger mycket lätt i arbetets natur, men det har heller icke funnits någon försyn, som på något sätt sökt att jämka och lägga till rätta och söka återföra dessa arbetsförhållanden till normala och mänskliga mått. Nu har ju den ifrågavarande propositionen efter kommittérades förslag och även följaktligen utskottet ställt i utsikt vissa åtgärder, som skulle kunna verka i det angivna syftet. Man kan sammanfatta föreskrifterna dels i stadganden dels i författningarna i kontroll av medicinalstyrelsen och dels i sjukvårdsbyråernas verksamhet, vilken ju blir mer effektiv i mån som den blir fristående och icke underkastas den allmänna arbetsförmedlingen. Slutligen har man lagt den största vikt vid anställandet av en inspektris. Man har emellertid i sina förhoppningar icke kunnat komma längre än att såsom det heter, här och var »i görligaste mån» förekomma och undgå överansträngning för vederbörande sköterskor. Det beror sålunda på vederbörandes goda vilja, hur det kommer att te sig i tillämpningen; det beror likaså på medicinalstyrelsen, och det beror framför allt på denna inspektris. Jag vill då begagna detta tillfälle att uttala den förhoppningen att denna goda vilja också må giva sig tillkänna, så att allt icke faller tillbaka i det gamla tillståndet, utan åstadkommer en effektiv förändring till det bättre. Det går så lätt i livets kamp, att en sådan sak förvisnar. Var och en är upptagen av sina bestyr, och det är icke sagt, att sjuksköterskorna, som varit vana att mera underordna sig, att icke klaga, icke knota, giva sina rättigheter till känna utan bli helt och hållet beroende av sina överordnade. Jag vill därför, som sagt, uttala den för-

Ang.
ordnande av
sjuksköterske-
väsendet m. m.

(Forts.)

Ang.
ordnande av
sjuusköterske-
väsendet m. m.

(Forts.)

hoppningen till protokollet, att denna goda vilja måtte på ett starkt sätt göra sig gällande.

Nu hänger det som sagt mycket på denna inspektris, som skall ha till särskild uppgift och till sitt levnadsyrke att värda sig om dessa angelägenheter, och då är det av betydelse att få den rätta personen på den rätta platsen, en person med stark känsla för de lägre stående, en person, som icke kommer att så att säga suggereras av läkarkårens bristande intresse eller dylika influerande omständigheter, utan som har förmåga att försynt men på samma gång verksamt sätta sig till opposition emot allt, som brister i ifrågavarande avseende. Man brukar säga, att man för att få en duktig person måste se till, att det blir en ordentlig avlöning. Jag är icke någon bestämd anhängare av den principen ty det beror mera på en slump, om den höga avlöningen framkallar höga kvalifikationer. Men i vår tid med sina högt uppdrivna pris på allt spelar denna sak i alla fall en viss roll.

Nu är det så, att för denna inspektris, som skall vaka över sjuusköterskewäsendet i hela landet har Kungl. Maj:t föreslagit en lön av 4,700 kronor, men utskottet har nedprutat lönen till 3,800 kronor. Anledningen lär vara den, att Kungl. Maj:t även för yrkesinspektrisen hade föreslagit den högre avlöningen, men att riksdagen nedprutat denna lön till 3,800 kronor, och då kräver konsekvensen, menar utskottet, att även sjuusköterskeinspektrisens lön sättes till 3,800 kronor. Det behöves ju icke vare en konsekvens, därför att bägge befattningarna sluta på »tris». Det kan ju hända, att deras beskaffenhet gör, att de behöva vara olika avlönade. Jag vet icke, om statsutskottet gjort någon jämförelse dem emellan, eller om statsutskottet blott tagit en formell utgångspunkt, men har utskottet icke gjort någon saklig jämförelse, kan man icke vara övertygad om, att detta utskottets resonemang är riktigt.

Nu får jag också säga att befattningen som sjuusköterskeinspektris förefaller mig, då den är ensam för hela riket och dess innehavare skall syssla med dessa ömtåliga och åsidosatta förhållanden fordrar en ännu större »karl för sin hatt», om jag så får uttrycka mig än den andra befattningen, där det endast gäller att se till, om författningarna angående arbetarskydd efterlevas, ty arbetarna äro så organiserade och målmedvetna, att de kunna kraftigt hjälpa till. Men här behövs en person, som representerar både det ena och det andra, och som, då sjuusköterskornas organisation icke kan ingripa, ingriper stödande tillräckligt. Därför hade jag föreställt mig att beloppet 4,700 kronor borde ha stått kvar — förresten också för den kvinnliga yrkesinspektrisen. Och varför icke det? Man ser ju de avsevärda löner, som under denna tid bestås åt männen även på underordnade befattningar. Det är kanske knappast någon man som får så låg lön i statstjänst som nu skall bestämmas för denna befattning. Då tycker jag, att en sådan överordnad plats, som sjuusköterskorna skola ha till sin vägledning, borde förtjäna att stå på något högre plan. Men jag tror, att ehuru vi i dag antagit den kvinnliga rösträtten i första läsningsen, är det en återklang av den gamla värdeuppskattningen av kvinnans arbete och hennes behov, som här går igen. Att kvinnan skulle behöva bestå

sig med ett eget litet hem, tycker man är överflödigt, utan hon kan skaffa sig en dålig inackordering, och efter det bedömer man det hela. Det är den gamla världens anda som genomgår frågans behandling hos statsutskottet både då yrkesinspektrisens lön nedsattes och då denna befattningslön nu nedsättes. På grund av de skäl, jag nu framhållit, och ehuru jag vet att yrkandet är lönlöst, yrkar jag ändock bifall till statsutskottets utlåtande med den förändring i klämman, att siffran 3,800 höjes såsom i Kungl. Maj:ts förslag till 4,700 kronor.

Ang
ordnande av
sjuksköterske-
räsändet m.m.
(Forts.)

Herr W a v r i n s k y: I föreliggande utlåtande riktar utskottet på sid. 10 och följande sidor en kritik mot det av Kungl. Maj:t framställda förslaget, att dessa arbetsförmedlingsanstalter skola inordnas under den offentliga arbetsförmedlingen såsom »fackarbetsanvisning». Om nu meningen vore, att dessa sjuksköterskor skulle på arbetsförmedlingsanstalterna jämföras med tjänarinnor och andra, som där söka sin anställning och endast under den formen få den, skulle jag mycket väl förstå utskottets invändningar. Men man har ju redan här i Sverige hunnit så långt, att arbetsanvisningen specialiserat sig på flera grenar, och det är meningen att fortgå på den vägen särskilt med hänsyn till att man önskar samla all arbetsförmedling, såvitt som det är möjligt, under den offentliga arbetsanvisningen, varigenom naturligtvis stora fördelar kunna vinnas. Detta erkänner också utskottet, men utskottet fäster sig vid de invändningar, som gjorts av sjuksköterskeföreningarna, Röda korsets sjuksköterskehem, Fredrika Bremerförbundets styrelse och Svensk sjuksköterskeförening, som icke velat finna sig i en sådan inordning av sjuksköterskorna under den offentliga arbetsanvisningen. Det är alldeles givet synes det mig, att ett sådant förslag, som Kungl. Maj:t framför i det hänseendet, skulle medföra så stora fördelar, att de invändningar, som här göras från sjuksköterskehåll, alldeles förfalla. Att få en översikt av hela arbetsanvisningen och särskilt över hela sjukvårdens arbetsförmedling är ju till ofantlig nytta. Att få statens 129 arbetsanvisningskontor samlade tillsammans med de övriga på detta område, som kunna finnas och kunna godkännas, lämnar en betydligt bättre översikt över ställningen i landet, beträffande tillgång och efterfrågan på arbetskraft, något som är synnerligen viktigt, särskilt vid epidemier, och jag kan därför icke på något sätt instämma med utskottet i dess starka kritik av Kungl. Maj:ts förslag i detta fall.

Jag skulle av denna anledning vara frestad att begära, att riksdagen ville låta detta resonemang, innefattande både de privata sjuksköterskehemmens och utskottets invändningar och betänkligheter utgå ur motiveringen. Emellertid må det kvarstå till den kraft och verkan det hava kan och jag skall icke göra något sådant yrkande. Men att binda Kungl. Maj:t på det sätt, att dessa 250,000 kronor icke skola beviljas med mindre än att ett särskilt organiserat centralorgan för denna sjuksköterskekår skall föranstaltas, finner jag både olämpligt och skadligt.

Jag anholder därför herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets utlåtande i övrigt men med den ändringen, att i punkt d. orden »dock

Ang.
ordnande av
sjuksköterske-
väsendet m. m.

med de av utskottet härovan förordade ändringar» måtte utgå ur klämman.

(Forts.)

Herr Ekman, Carl Gustaf: Den siste ärade talaren har sökt göra gällande att stora fördelar skulle vinnas genom ett accepterande av Kungl. Maj:ts förslag därom, att sjuksköterskornas arbetsförmedling skulle inordnas under den allmänna arbetsförmedlingen. Jag tror, att i utskottet vid behandlingen av denna sak var det nog en och annan, som, när vi började att behandla ärendet, hade samma uppfattning. Men i mån som vi sökte göra oss reda för och tränga in i frågan, huru en sådan arbetsförmedling skulle verka, och vilken faktisk skillnad, som föreläge mellan dessa sjuksköterskebyråers uppgift och de allmänna arbetsförmedlingsanstalternas, kom man mycket snart allmänt till den uppfattningen, att både allmänheten och sjuksköterskorna skulle ha gagn av, att man låte sjuksköterskornas arbetsförmedling bedrivas genom en fristående organisation. Detta utsluter naturligtvis icke, att det siffermateriel, som socialstyrelsen behöver för att belysa verksamhetens omfattning och få arbetsförmedlingensuppgifterna fullständiga i statistiskt avseende, kommer att tillhandahållas socialstyrelsen från den sjuksköterskebyråernas centrala anstalt, som utskottet anvisar såsom lämplig. Huvudsaken är väl, att man verkligen får denna organisation så funktionerande, att sjuksköterskorna begagna sig därav, och att den allmänhet som behöver anlita dessa byråer kommer att i största möjliga utsträckning finna sina intressen tillgodosedda därmed. Det tror jag också kommer att ske, därest denna arbetsförmedlingsverksamhet får organiseras på ett särskilt sätt under sin egna ledning. Om den saken råder också hos vederbörande sjuksköterskor själva en så fullständigt enhällig mening, att utskottet icke kunnat finna någon, som i det avseendet varit utav avvikande uppfattning; och det förefaller — när man nu i detta sammanhang åberopat vad som skett i dag då kvinnorna erhållit medborgarrätt — som om det skulle vara skäligt och billigt att vid beslut i en sådan speciell kvinnofråga som denna taga hänsyn till vederbörandes egen mening om vad som för dem kan vara lämpligt och nyttigt.

Vad beträffar det av herr Lindhagen väckta förslaget därom, att det belopp, som här föreslås till lön åt inspektrisen eller 3,800 kronor skall höjas till 4,700 kronor, så kan jag naturligtvis förstå ett sådant yrkande. Men det är väl ändå så, att man måste vid beviljande av löner ställa de olika lönerna i rimligt och riktigt förhållande till varandra; och då har utskottet den uppfattningen att för denna inspektis, sjuksköterskeinspektrisen, det är rimligt och riktigt, att lönen blir lika med den, som utgår till den kvinnliga yrkesinspektrisen, just med hänsyn till uppgifternas beskaffenhet och det mer eller mindre krävande ansvar, som med dess äro förenade. Jag tror, att man kan med skäl säga, att yrkesinspektrisen icke kan och bör avlönas lägre än sjuksköterskeinspektrisen; och då riksdagen själv vid prövning av frågan om yrkesinspektrisens ställning i år satt avlöningen för henne till 3,800 kronor, och detta på en befattning, som varit besatt med en synnerligen fram-

stående arbetskraft, förefaller det mig rimligt, att man stannar vid det beloppet också nu, då det gäller denna nyinrättade befattning.

Jag tror, att om man ser förslaget sådant det här föreligger och jämför det med de löner, som utgå exempelvis för kvinnliga lektorer och kvinnliga adjunkter, måste man säga, att det förslag, som här föreligger, är i förhållande till andra därmed jämförliga rimligt och lämpligt avvägt.

Jag tillåter mig, herr greve och talman, yrka bifall till utskottets hemställan, såväl i vad det avser det föreslagna lönebeloppet till inspektrisen, som ifråga om det yrkande, som framställdes av herr Wavrinsky.

Herr Lindhagen: Beträffande det yrkande, som gjordes av herr Wavrinsky, kan man väl förstå ur teoretisk synpunkt, att man vill samla all slags arbetsförmedling på ett ställe för att erhålla en översikt över det hela. Men människor kunna icke leva på översikter. såvida de icke äro statistici, och därför måste andra människor ibland söka andra organisationsformer än de, som nivellera allt utan avseende på sakernas olika beskaffenhet.

Om jag fattat situationen rätt, måste vi åtminstone tillsvidare stanna vid, att denna personal både ur patienternas synpunkt och ur egen synpunkt får ha en särskild arbetsförmedling. Ur patienternas synpunkt därför, att här gäller det snabb expedition, ögonblickligt effekturerande av hjälpen, och här gäller det personlig kunskap, som sorterar ut de olika sjuksköterskorna eftersom de passa för olika slags patienter. Så sker icke på de vanliga genomsnittsarbetsförmedlingarna, ty där komma sådana metoder icke att bli tillgodosedda. Men det är ock av största betydelse för sjuksköterskorna själva, ty de hava en ställning i samhället, som är mindre skyddad än andra yrken — det ligger i yrkets natur och i deras egenskap av kvinnor och i yrkets traditioner. De behöva ha en arbetsförmedling, som icke betraktar dem blott såsom nummer, utan som kan intressera sig för dem personligen, och taga hänsyn till vad de orka med och vad de passa till för tillfället, vilket är mycket viktigt.

I den kungl. propositionen har man försökt reglera arbetstiden även för privatsköterskorna. Det är naturligtvis det svåraste att kunna göra detta. Ett av huvudmedlen för att åstadkomma detta någorlunda bra är, utom denna inspektris, att det finns en sådan sjuksköterskebyrå, som i det avseendet bevakar sjuksköterskornas intressen och ser till, att den enskilda vården eller privatvården icke överstiger deras krafter. Ur sådana synpunkter, ber jag herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vad angår de 4,700 kronorna, får jag böja mig för herr Ekmans påstående. Det är antagligen riktigt, att man kan anse dessa båda inspektriser likvärdiga. Men jag får beklaga, att jag icke haft min uppmärksamhet riktad på nedsättningen i yrkesinspektrisens avlöning, som ägde rum vid ett föregående tillfälle. Såvitt jag har mig bekant beträffande dessa lönefrågor — och detta har jag vid förfrågan fått bekräftat på andra håll — har riksdagen ännu icke nedsatt den avlöning som av Kungl.

Ang.
ordnande av
sjuksköterske-
väsendet m. m.
(Forts.)

Ang.
ordnande av
sjuksköterske-
väsendet m. m.

(Forts.)

Maj:t föreslagits, för en enda mansperson, men så snart det kommer en kvinna, passar man på så gott man kan i dessa tider.

Vid sådant förhållande finns det ingen anledning för mig att frånträda mitt yrkande. Man får väl ett annat år se till, att även yrkesinspektrisen erhåller vad henne rätteligen tillkommer. Men icke skall man göra två människor olyckliga därför att en har blivit det.

Herr statsrådet S c h o t t e: Herr talman, mina herrar! Det är i två avseenden som utskottets förslag skiljer sig från den av Kungl. Maj:t framlagda propositionen. I den första delen hänför sig detta till frågan om längden av utbildningstiden för sjuksköterskor för att staten skall lämna sitt godkännande åt en sjuksköterskeskola. Denna fråga, utbildningstidens längd, har, som känt, varit föremål för mycket olika meningar och man har, när från Kungl. Maj:ts sida övervägdes vilken ståndpunkt man i det avseendet skulle intaga, först sökt klargöra för sig, vad den av Kungl. Maj:t förordade bestämmelsen om viss minimitid för godkännande av sjuksköterskeskolor innebär. En sådan bestämmelse innebär, i första hand, att de sköterskor, som genomgå en kortare utbildningskurs än den föreskrivna, uteslutas från delaktighet i det statsunderstödda pensionsväsendet. Fasthåller man vid detta, så torde det vara klart, att statens fordran på utbildningstidens längd icke bör sträckas längre än till den *minimi-tid*, som ovillkorligen erfordras för att utbilda en för sitt kall väl skickad sjuksköterska.

En längre gående fordran är förkastlig ur två synpunkter. För det första innebär en sådan fordran en orättvisa emot de sjuksköterskor, som väl förmått skaffa sig en för sin verksamhet nöjaktig utbildning, men som av ekonomiska eller andra skäl icke äro i tillfälle att genomgå den längre kurs, som staten fordrar för sköterskans rättighet att i sinom tid uppbära statspension. För det andra äro kraven på längre utbildningstid givetvis ägnade att minska tilloppet till sjuksköterskebanan och därigenom försvåra möjligheten att erhålla tillräcklig talrik sjuksköterskepersonal. Drives fordran på denna utbildningstid för långt, så kan man rent av äventyra att framkalla sjuksköterskebrist. De nuvarande förhållandena på området äro sådana, att en dylik farhåga icke kan avvisas såsom alldeles obefogad; särskilt för landsbygdens del är tillgången på sjuksköterskor mycket otillfredsställande och ingalunda tillräcklig. Detta förhållande har vid flera tillfällen påpekats i riksdagen. Hårtill kommer, att behovet av sjuksköterskor under närmaste åren kommer att avsevärt ökas. Riksdagen har i år antagit en epidemilag, som kommer att väsentligt ömsstöka landets epidemijukvårdsväsen och som kommer att taga ett avsevärt antal sjuksköterskor — åtminstone dubbelt mot nu — i anspråk. Vidare kommer staten hädanefter att fordra vissa bestämda regler för det antal sköterskor och den personal, som skall finnas vid olika vårdanstalter; särskilt vid länslasarettan kommer behovet av ökad personal att göra sig än mera gällande, då det är otvivelaktigt att den nu flerstädes befintliga personalen är ansträngd över hövan.

Det är därför icke utan en viss tvekan som jag för min del finner mig kunna godtaga utskottets förslag att gå på en tvåårig utbildnings-

tid. Det är givet att, rent teoretiskt sett, vägende skäl kunna anföras för en dylik utbildningstid, och naturligtvis är det i sjukvårdens intresse att erhålla så väl utbildade sjuksköterskor som möjligt. Men det är också, som jag nyss anförde, att befara, att därigenom svårigheter skola yppa sig för att kunna besätta alla de sköterskeplatser, som under den närmaste framtiden böra besättas. Emellertid, när utskottet anser att det icke nu bör godtagas någon kortare tid än den tvååriga utbildningskursen, så vågar jag hoppas, att de farhågor för sjuksköterskebrist, som med skäl torde kunna förefinnas, icke skola gå i uppfyllelse. Om emellertid den av utskottet föreslagna skärpningen av utbildningstiden likväl skulle verka ogynnsamt för rekryteringen av sjuksköterskor vågar jag tro att riksdagen för sin del framdeles skall vara med om att åter nedsätta utbildningstiden. Nedsättningen sedermera har den olägenheten med sig, att man kan komma till vad man skulle kalla en hjälpsysseleinstitution, en åtgärd, som ur sjuksköterskekårens synpunkt är ägnad att ingiva starka betänkligheter. Emellertid anser jag mig icke hava tillräcklig anledning att motsätta mig utskottets uttalande i nu förevarande avseende, utan får för min del förklara, att, om riksdagen anser sig böra fordra denna tvååriga kurs, Kungl. Maj:t också skall med godtagande av densamma, tillse att alltför menliga verkningar därav icke bliva att emotse.

Den andra frågan, där skiljaktighet föreligger emellan Kungl. Maj:ts förslag och utskottets hemställan, avser fordran på sjuksköterskebyråernas anslutning till den offentliga arbetsförmedlingen. Av Kungl. Maj:t har föreslagits att bland villkoren för godkännande av sjuksköterskebyrå skulle upptagas den bestämmelsen, att vederbörande byrå såsom arbetsanvisning skall vara ansluten till Sveriges offentliga arbetsförmedling. Utskottet har visserligen medgivit att vissa beaktansvärda fördelar skulle vinnas därigenom, men utskottet har också uttalat vissa betänkligheter emot detta. Utskottet har därvid åberopat det förhållandet, att sjuksköterskekåren i allmänhet skulle vara emot en dylik anslutning, och finner att det ur vissa sakliga synpunkter skulle vara olämpligt att en dylik anslutning ägde rum. Det är dock i propositionen uttryckligen framhållet, att anslutningen till arbetsförmedlingen skulle ordnas så, att sjuksköterskebyråns självständighet bleve bibehållen samt att all hänsyn skulle tagas till de egenartade krav, som uppställas på arbetsförmedlingen inom sjukvården. Meningen har ju varit, att sjuksköterskebyråerna skulle bibehålla sin egen föreståndarinna och fullt självständigt bedriva sin verksamhet samt mottaga rekvisitioner på arbetskraft direkt från allmänheten. Byråernas skyldighet gent emot arbetsförmedlingen skulle huvudsakligen begränsas till, att byråerna skulle få mottaga och expediera rekvisitioner, även om dessa inkommo genom någon av de offentliga arbetsförmedlingskontoren. Därjämte skulle byråerna vara skyldiga att lämna uppgift om tillgången och efterfrågan på arbetskraft till riksvakanslistan.

Jag tror för min del, att farhågorna för att dessa begränsade åligganden skulle komma att obehörigen inkräkta på byråernas självständighet, äro mycket överdrivna, och närmast grundade på otill-

Ang.
ordnande av
sjuksköterske-
väsendet m.m.

(Forts.)

Ang.
ordnande av
sjuksköterske-
väsendet m. m.

(Forts.)

räcklig kunskap om den moderna arbetsförmedlingens metoder och möjligheter. Utskottet har också för sin del i sitt avstyrkande betonat, att det huvudsakligen är för närvarande som utskottet icke vill förorda den omförmälda anslutningen. Jag skall icke heller påyrka, att Kungl. Maj:ts förslag i den delen biträdes, men vill förklara, att jag tror att ändring i detta avseende bör framdeles eftersträvas. Och jag hyser den förhoppningen, att sjuksköterskeväsendets betänkligheter emot den föreslagna anordningen skola kunna undanröjas, sedan man fått tillfälle att för vederbörande sjuksköterskeorganisationer klargöra, att de farhågor, som nu kommit till uttryck icke hava någon reel grund.

Det skulle otvivelaktigt vara till stor fördel för såväl allmänheten som den offentliga arbetsförmedlingens framtida utveckling, om man anslöte all speciell fackarbetsanskaffning till statens officiella arbetsförmedling.

Herr W a v r i n s k y: Herr Ekmans vädjan till mig att jag icke skulle söka lägga hinder i vägen för att kvinnorna skola kunna få göra sin mening gällande, förfelade icke att göra inverkan på mig. Jag har gjort samma anmärkning till mig själv, innan jag begärde ordet. Men då jag är övertygad om att kvinnorna hava orätt i detta fall, och då ett högre intresse — i detta fall statens och arbetsförmedlingens i sin helhet —, här bör tillgodoses — och den kvinnliga arbetsförmedlingen skall, därom är jag övertygad, få klart för sig att den i det stora hela skulle bibehållas under samma form och endast i vissa fall inordnas under den offentliga arbetsförmedlingen — skulle jag för min del icke haft anledning frånträda mitt yrkande. Men efter vad herr statsrådet och chefen för civildepartementet yttrade, att han kan finna sig i särorganisationen för närvarande och tills vidare, men hyste förhoppning om att de kvinnliga sjuksköterskorna själva skola inse, att den anordning, som Kungl. Maj:t föreslagit, vore den bästa, skall jag under sådana omständigheter frånfalla mitt yrkande och har alltså intet yrkande att göra.

Herr E k e l u n d: Då herr Wavrinsky icke framställde något yrkande utan tog tillbaka det, som han tidigare gjort, har jag beträffande arbetsförmedlingen för sjuksköterskor egentligen intet att säga, utan yrkar bifall till utskottets förslag.

Men jag kan icke underlåta, att med anledning av de uttalanden, som gjordes av herr statsrådet och chefen för civildepartementet, fästa uppmärksamheten på att jag icke kan dela de synpunkter, som herr statsrådet framlade i denna fråga. Herr statsrådet nämnde, att det vore avsett att få fram en för sitt kall väl utbildad sköterska. Det är ju vad alla vilja och särskilt är det av den största vikt och betydelse, då det gäller sjuksköterskor, som äro avsedda att verka på landsbygden. Man får lov att tänka på, under vilka förhållanden deras verksamhet där skall utövas. De äro icke såsom sjuksköterskor i städerna i tillfälle att få stå i daglig rapport med den läkare under vilken de arbeta, utan de få i bästa fall tillfälle att kanske blott en gång i veckan träffa läkaren

personligen och däremellan en och annan gång per telefon överlägga med honom. Därav är, synes det mig, klart, att de förhållanden, under vilka en sjuksköterska på landet, en distriktssjuksköterska, skall verka och arbeta, bliva mycket svårare än de, under vilka en sjuksköterska i en stad har att verka. Därför är det också nödvändigt, att hon får den bästa möjliga utbildning, och det ligger i sakens natur att en sjuksköterska med folkskolebildning, som sedan hon gått igenom en ettårig kurs i allmän sjukvård, varigenom hon berättigas att få genomgå den i propositionen föreslagna distriktssjuksköterskeskolan, fått en utbildning, som är ganska knapphändig, då däremot den utbildning som av utskottet föreslagits åt sjuksköterskor eller en tvåårig kurs i allmän sjukvård, blir väsentligt bättre. Och det är just för att åstadkomma sjuksköterskor med denna bättre utbildning, som utskottet framlagt det förslag, som nu föreligger.

Jag kan icke neka mig nöjet att göra en liten parallell. Det finnes en skola för utbildning av kvinnliga trädgårdselever, Appelryd, belägen i södra delen av landet, där eleverna också komma in på sitt folkskolebetyg; där är minimikursen tvåårig. Då skulle jag vilja fråga herrarna, om det kan anses lämpligt att begränsa utbildningstiden för sköterskor, som skola vårda människor, till ett år, under det att för sköterskor vid en skola för utbildning i trädgårdsyrket en minimitid av två år anses behöflig. Jag tror att reflektionerna i detta fall göra sig själva.

Herr statsrådet nämnde, att, om man bestämmer minimitiden till två år, skulle tilloppet av sökande till sjuksköterskeskolorna minska. Jag skulle vilja säga, att enligt min övertygelse skulle det gå i motsatt riktning. Jag tror, att den ettåriga utbildningstiden skulle sänka nivån hos sköterskorna. De skulle icke få den aktning för sitt eget yrke, som de behöva hava för att få det tillbörliga intresset såväl för sin utbildning som för sitt arbete.

Ja, jag skall icke upptaga tiden längre. Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Almer: Herr talman! Ifråga om de anmärkningar, som gjorts emot den alltför långa utbildningstiden, vill jag påpeka, att, då man håller på den tvååriga tiden, man står på det beständes fasta grund. Det är ju så gott som allmänt, att utbildningstiden på våra sjuksköterskeskolor omlagts på senare tid till tvåårig. Det är endast ett synnerligen ringa antal skolor, som för närvarande hava ettårig kurs. Vidare vill jag påpeka vittnesbörden från dem, som äro fullt sakkunniga på detta område — de äro förresten de enda sakkunniga, som jag fullt godkänner — nämligen föreståndarinnorna för dessa sjuksköterskeskolor, som kanske under årtionden hava lett utbildningen av våra sjuksköterskor, att deras vittnesbörd bör väga mera än andras, och deras vittnesbörd är för övrigt enhällig att utbildningstiden bör vara en minimitid av två år.

Vad som i den kungliga propositionen framhålles såsom skäl för en ettårig kurs, att det skulle kosta mera att genomgå en tvåårig sådan än den ettåriga och såmedelst tilloppet till banan hindras, torde knappast kunna sägas vara riktigt, då som bekant, den kostnad, som ut-

Ang.
ordnande av
sjuksköterske-
väsendet m.m.
(Forts.)

Ang.
ordnande av
sjuksköterske-
väsendet m. m.
(Forts.)

bildningen kräver, egentligen är förlagd till det första året, enär under det senare året en del ersättning torde kunna erhållas. Alltså tror jag icke för min del, att detta kan på något sätt hindra tillströmningen till banan, utan jag hyser snarare den mening, något som antyddes av en talare på Östergötlandsbänken, att det är av intresse för dessa kvinnor, som skola släppas ut till sjuksköterskeskolorna, att de skola få denna tid på sig för att kunna bliva fullt utbildade och bliva jämställda med vissa konkurrenter, som hava bättre förutsättning från början än vad dessa hava.

Beträffande frågan om arbetsförmedlingen, så synes det mig, att denna hittilldags fungerat synnerligen tillfredsställande. Jag anser därför, att statens ingripande härvidlag bör inskränka sig till det minsta möjliga. Ur statens synpunkt synes det mig vara tillräckligt, att ett godkännande av de byråer, som få tillstånd att utöva sådan verksamhet, kommer till stånd. Skulle man önska något mera, skulle detta vara ett organ, varigenom man kunde överblicka eller hava ständig överblick över tillgång och efterfrågan på tillgängliga sjuksköterskekrafter. Det skulle nämligen vara en central arbetsförmedlingsanstalt särskilt för dessa, såsom en påbyggnad över de befintliga byråerna. Denna byrå borde hava statsunderstöd och borde ledas av en härför kvalificerad sköterska och arbeta efter fastställt reglemente, som upprättas i samråd med befintliga sjuksköterskeorganisationer och ställas under medicinalstyrelsens kontroll eller åtminstone inspektion.

Jag skall endast tillägga ett par ord. Med den kännedom jag har om huru det går till då en sjuksköterska behöver anskaffas till en sjuk person, får jag förklara, att det är synnerligen opraktiskt och olämpligt att placera dessa sjuksköterskebyråer såsom fackarbetsanstalter under den allmänna arbetsförmedlingen. Man får komma ihåg, att det alltid brådskar, när det gäller att skaffa en sjuksköterska. En sådan kan behövas natt och dag, bittida och sent. Dessa arbetsförmedlingsanstalter äro icke öppna längre än till klockan sex på eftermiddagen och öppnas klockan nio eller tio på morgonen. Under mellantiden skulle de icke kunna stå till allmänhetens tjänst, och denna skulle snart finna, att de vore olämpliga. I allmänhet är det ju så, att det är läkaren som anskaffar en sjuksköterska, och då är det mycket lämpligt, att han kan giva anvisning per telefon eller på annat sätt till den föreståndarinnan, som sköter byrån och lämna upplysning om vad sorts sjukdom det gäller. Hon väljer därefter den sköterska, som kan anses bäst passa för fallet ifråga. Att emellan läkaren och sjuksköterskan skjuta in en så tung apparat som den offentliga arbetsförmedlingen, kommer givetvis att försaka skada.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr P e r s: Herr talman! Jag har icke deltagit i statsutskottets beredning av detta ärende, men jag kan icke avhålla mig från att tillkännagiva, att jag delar herr statsrådets betänkligheter mot att göra utbildningstiden till tvåårig. Det har av herr Ekelund anförts ett exempel på att man på ett annat område, som skulle vara mindre viktigt, likväl fordrar en tvåårig kurs. Ja, det är sant, men min uppfattning är,

att vi på hela vårt undervisningsområde äro benägna för att utsträcka utbildningstiden alltför långt. En sådan strävan gör sig gällande överallt, och vi få därigenom utmärkt väl utbildade personer. Detta är ju bra, men de komma ut i livet alldeles för sent. Vi lägga en sådan vikt vid denna formella utbildning vid anstalter, att det icke gives tillräckligt rum för vad livet ändå kan ge. Det finns människor, som äro särskilt begåvade, personer, som kanske under en tid av sitt liv hava ägnat sig åt andra områden, men som hava särskilda förutsättningar att komma in på ett visst område. Då är denna långa utbildningstid en skranka, som man icke kan komma över, och detta gör, att nationen i många avseenden får lida av att vi specialiserat oss så mycket och givit den formella utbildningen ett så stort rum.

Jag har velat yttra dessa ord för att icke herr statsrådet skulle gå härifrån med den tanken, att oppositionen är fullständigt enig mot honom på denna punkt, utan att hans synpunkter delas även av andra. Ätminstone borde det ordnas så, att undantag kunde göras, och att det vore möjligt för kvinnor, som hava särskild begåvning eller särskild förutbildning på angränsande områden, att med kortare utbildningstid komma in på den här banan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, att det i punkten I a) avsedda anslaget bestämdes till 4,700 kronor; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till avlöning åt distriktsbarnmorskor jämte en i ämnet väckt motion, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts under sjunde huvudtiteln av propositionen om tilläggsstat för år 1919 gjorda framställning rörande åtgärder för prisreglering å ved.

*Anslag till
åtgärder för
prisreglering
å ved.*

I detta utlåtande hade utskottet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte till åtgärder för prisreglering å ved under bränsleåret 1918—1919, i enlighet med vad i statsrådsprotokollet över finansärenden den 9 januari 1919 närmare utvecklats, å tilläggsstat för år 1919 under sjunde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag, högst. 19,000,000 kronor.

Vid utlåtandet fanns fogad en reservation av herrar *H. G. W. Wrangel, J. L. Widell, P. B. Nilsson* i Landeryd och *J. Erlansson*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte till åt-

Anslag till
åtgärder för
prisreglering
å ved.
(Forts.)

gärder för prisreglering å ved under bränsleåret 1918—1919, i enlighet med vad i statsrådsprotokollet över finansärenden den 9 januari 1919, närmare utvecklats å tilläggsstat för år 1919 under sjunde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag, högst, 18,500,000 kronor.

Herr *Wrangel*: I en reservation, som finnes vidfogad detta utlåtande hava jag och herr *Widell* från denna kammare samt två reservanter från andra kammaren yrkat, att anslaget måtte nedsättas till 18,500,000 kronor.

Det har synts oss, att, då statsutskottets pluralitet gjort en nedsättning från 25 till 19 miljoner kronor på grund därav att bränslekommissionen uppgivit, att, om den hittills beviljade rabatten på utlämnade vedkort toges i anspråk, så skulle bränslekommissionens förlust kunna uppskattas till 18,200,000 kronor. Det kan hända, att en del vedkort ytterligare komma att erfordras, och på grund därav har statsutskottet tänkt sig en höjning vara behöfvlig till 19,000,000 kronor.

Det synes oss i alla fall, att denna höjning är ganska godtycklig, och då vi velat begränsa oss till en så liten höjning som möjligt, hava vi föreslagit en summa av 18,500,000 kronor. Man säger visserligen, att det är ett förslagsanslag, så att den ena eller den andra summan icke spelar någon roll, men detta har i alla fall majoriteten i utskottet icke fäst avseende vid, då den föreslog nedsättning från 25,000,000 till 19,000,000 kronor; och jag vill erinra om, hurusom inom åtskilliga huvudtitlar nedsättningar gjorts, och att på fjärde och femte huvudtitlarna bland annat avlöningsanslaget, som är ett förslagsanslag, nedsatts med 5 procent, allt för att icke utgiftssiffran skall stiga för högt.

På grund av dessa skäl anhåller jag, herr vice talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr *Ekmán*, *Carl Gustaf*: Det betydelsefulla i denna sak är ett uttalande, som förekommer i motiveringen för denna nedsättning av förslagsanslaget, högst 18,500,000 kronor eller 19,000,000 kronor och som ingår både i reservanternas förslag och i utskottets hemställan. Det är ju så, att icke någon fullständig utredning om bristen ännu föreligger, och man kan sålunda icke alldeles säkert säga, huruvida den av reservanternas angivna siffran 18,500,000 kronor fullt täcker den erforderliga beloppet. Därför har utskottsmajoriteten funnit det vara skäl att sätta beloppet till högst 19,000,000 kronor. Detta innebär i alla fall en nedsättning av 6,000,000 kronor av tidigare beräknat belopp.

Jag hemställer, herr vice talman, om bifall till vad utskottet i förevarande punkt föreslagit.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, jämlikt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu ifrågavarande utlåtande hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Wrangel* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till

utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

*Anslag till
åtgärder för
prisreglering
å ved.
(Forts.)*

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 152, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Wrangel m. fl. vid utlåtandet avgivna reservation.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 41;

Nej — 68.

Vid ånyo skedd föredragning av statsutskottets utlåtande nr 153, i anledning av väckt motion angående lönereglering för häradsövdingarna, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 19 november 1914 angående stämpelavgiften, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 45, i anledning av väckt motion om höjning av tullen å kaffe och kaffesurrogat. *Om höjning av kaffetullen.*

I en av herr *Trygger* m. fl. inom första kammaren väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, nr 57, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att tullsatserna skulle utgöra för kaffe, obränt, 30 öre per kg.

kaffe, bränt eller rostat, även malet, samt kaffesurrogat, alla slag, 50 öre per kg.; samt, vid bifall till vad sålunda föreslagits,

att de sålunda beslutade förhöjda tullsatserna skulle såsom tilläggstullar till gällande tulltaxa tillämpas även innevarande år från dag, som Kungl. Maj:t bestämde,

ävensom med anmälan om sitt sålunda fattade beslut i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville förordna om detta besluts trädande i kraft snarast möjligt.

Om höjning
av kaffetullen.
(Forts.)

Utskottet hade i nu föredragna betänkande på däri anförda skäl hemställt, att förevarande motion, I: 57, av herr Trygger m. fl. om höjning av tullen å kaffe och kaffesurrogat icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Enligt avgiven reservation hade herr *Lyckholm*, friherre *Fleming* samt herrar *Boman*, *Neess*, *Broman*, *Westrup* och *Bökelund* ansett, att utskottet bort av angivna orsaker hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till förevarande motion I: 57, av herr Trygger m. fl., besluta,

att tullsatserna skulle utgöra för
kaffe, obränt, 30 öre per kg.

kaffe, bränt eller rostat, även malet, samt kaffesurrogat, alla slag, 50 öre per kg.; samt, vid bifall till vad sålunda föreslagits,

att de sålunda beslutade förhöjda tullsatserna skulle tillämpas även innevarande år från dag, som Kungl. Maj:t bestämde;

ävensom med anmälan om sina sålunda fattade beslut i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville förordna om den ifrågavarande tullförhöjningens ikraftträdande snarast möjligt.

Herr *Westrup*: Herr greve och talman! Det kan icke rimligen förnekas, att icke en stegring av kaffetullen är den naturligaste av alla skatteåtgärder, som måste tillgripas, för att i det nuvarande svåra läget få statens debet och kredit att gå ihop. Detta har vid flera tillfällen poängterats, och utskottsmajoriteten har denna gång icke heller vågat djupare inlåta sig på den sidan av saken. Vad som föranlett utskottsmajoriteten att detta oaktat motsätta sig den väckta motionen är tydligtvis rädsla för det missnöje, som en höjning av kaffepriiset anses skola väcka bland arbetarna och de bredare samhällslagren i allmänhet. Det är sålunda valtaktiska skäl snarare än realpolitiska, som dikterat utskottsmajoritetens beslut att avstyrka motionen.

Det är emellertid uppenbart, att riksdagen måste handla efter sakliga principer icke minst då det under nuvarande krisförhållanden gäller att uppsöka och utnyttja befintliga skattekällor. Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet har redan underrättat riksdagen om, att stora ansträngningar i skatteväg ännu måste göras för att få nödiga medel till de ofrånkomliga statsutgifterna. Den direkta skatteskrubben är redan så hårt ådragen, som är tillrådligt, ja kanske till och med icke så litet därutöver. Riksdagen måste nu se sig om efter indirekta skattemöjligheter för att få ihop de medel, som ytterligare krävas. Det har icke från något håll kunnat påvisas, att någon sådan möjlighet står närmare till buds än just en höjning av den i vårt land särdeles låga kaffetullen. Det är visserligen sant, att kaffet gjorts till ett slags nödvändighetsvara för de bredare samhällslagren, men det finnes icke någon anledning att understödja detta, ty den omätliga kaffedrickning, som bedrives, är säkerligen mycket farlig för folkhälsan. Många kloka röster ha därför under årens lopp höjts till förmån för rent av prohibitiva åtgärder mot kaffet i syfte att minska konsumtionen. I många, i synnerhet arbetarehem i städerna ingår kaffet som en väsentlig

beståndsdel i måltiderna även för barnen, vars hälsa icke får väl härav. Kunde en höjning av kaffetullen bidra till, att folket minskade kaffe- förbrukningen och i stället skaffade sig solidare födoämnen, så vore det säkerligen en välgärning icke minst för det yngre släktet. Till detta kommer, att den höjning av kaffetullen, som av motionärerna ifrågasatts, skulle ge staten en betydande årlig inkomst, omkring 7 miljoner kronor, utan att nämnvärt trycka den enskilda konsumenten. Även om tullhöjningen minskade kaffekonsumention i de fattigaste hemmen, så skulle den ändå hopbringa en betydande skattesumma, som finansministern säkerligen skulle hälsa mycket välkommen. Den förelagda åtgärden skulle således verka fördelaktigt i två avseenden, både till förmån för folkhälsan och till förmån för statens kassa.

Om höjning
av kaffetullen.
(Forts.)

Alla tullhöjningar av detta slag pågå medföra den olägenheten, att den beräknade höjningen av statens inkomster paralyseras åtminstone det första året på grund därav, att spekulationen skyndar att importera så mycket som möjligt av varan, innan tullen träder i kraft. I det nu föreliggande fallet skulle detta emellertid icke kunna ske på grund av det grepp, som staten för närvarande har i all import. Om riksdagen sålunda passar på tillfället nu, kan denna högst nyttiga och högst nödiga tullhöjning genomföras med full effekt för statens kassa redan från första ögonblicket.

Några egentliga sakskalet mot yrkandet om tullhöjning har utskottet icke kunnat åberopa. Utskottsmajoriteten kan endast andraga den synpunkten, som gjorde sig gällande vid tullsystemets införande 1888, att konsumtionen som kompensation för de rena skyddstullarna, som voro nödvändiga för de inhemska näringarnas bestånd, borde lämnas lättnader ifråga om finanstullarna. Detta resonemang var tvivelsutan alldeles riktigt den gången. Folket var då så utarmat genom industriens och jordbrukets tryckta läge, att köpkraften var nedbragt till ett minimum. Det behöves för den skull, att den ökade kostnaden för brödfödan fick tagas igen i form av minskad kostnad för andra varor såsom kaffe, tobak, socker, lysolja och dylikt. Men sedan dess har köpkraften blivit en helt annan hos vårt folk. Någon höjning på kaffepriiset behöver icke oro våra dagars arbetare med de stegringar i inkomster, som kommit dem tillgodo. Och då utskottsmajoriteten åberopar de senare årens oerhörda öknningar av levnadskostnaderna såsom skäl för att allmänheten bör besparas ett högre kaffepriis, så kan däremot invändas, att åtminstone vad arbetsklassen beträffar, inkomsterna stegrats i ungefär lika hastigt tempo som levnadskostnaderna. Det föreligger dessutom även en annan skillnad i förhållandena 1888 och nu. Redan den gången var statskassans ställning god, och den blev, som bekant, lysande, ju mer tullarna hunno öka det allmänna väståndet. Man kunde då gott draga in på finanstullarna, och det var således statsfinansiellt riktigt att låta dem undergå en nedsättning. Nu ha även dessa förhållanden ändrats därhän, att statens finanser befinna sig i ett oroande läge och att det kräves betydande offer från de skattdragandes sida för att skaffa staten behöfliga medel. Vårt nuvarande läge manar således lika kraftigt till utnyttjande av finanstullarna som läget för 30 år sedan manade till varsamhet i bruket av dem.

Om höjning
av kaffetullen.
(Forts.)

Herr greve och talman, jag yrkar avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr Forssman: Jag har inte deltagit i utskottsbehandlingen av detta ärende, men då utskottet med det synnerligen lättvindiga sätt, varpå det behandlat denna motion, icke följt motionärernas anvisning, att vid behandlingen undersöka, vilka tullar, som i andra länder åsatts kaffet, har jag gjort en undersökning härvidlag och skall be att med några ord få meddela resultatet av densamma.

Här i landet är, som bekant, kaffetullen 12 öre per kg. för råa bönor och 25 öre för rostat kaffe. I England uppgår tullen till cirka 25 öre per kg. för bönor och 33 öre per kg. för rostat kaffe. I Frankrike äro motsvarande siffror enligt minimaltariffen resp. 98 och 1:36, i Tyskland 53,4 och 75,6, d. v. s. tullsatsen är där 60 mark resp. 85 mark per 100 kg. — omräknar jag detta i öre per kg., får jag de siffror, jag nyss nämnde. I Norge är minimaltullen, som allmänt kommer ifråga, 30 öre för råkaffe och 50 öre för brända bönor, och i Danmark, som eljest har den lägsta tullen, är tullsatsen för råa bönor 17 öre och för rostat kaffe 20,7 öre. Återstår Finland, där synnerligen remarkabla förhållanden råda på grund av den tariff, som helt nyligen införts. Där är tullen på råkaffe 19 mark per kg., d. v. s. 7,20 kr. med normal kurs, och på bränt kaffe 15 mark per kg., d. v. s. 10,80 kr. med normal kurs.

Samtidigt har det roat mig att undersöka olika tullsatser på te. I England är tullen på te 83 öre per kg., i Frankrike närmare 3 kr., i Tyskland 89 öre och i Finland 35 mark, d. v. s. 25 kr. 20 öre efter normal kurs, i Norge 1 kr. per kg. och i Danmark 70 öre per kg.

Som synes använda sålunda alla länder i Europa kaffetullen som finanstill. T. o. m. frihandelslandet par préférence, det rika England, har ju en väsentligt högre tull på kaffe än vi.

Det synes sålunda, som om utskottet med nuvarande spända budget och starkt skärpta direkta beskattning, som utskottet naturligtvis väl känner till, icke bort tveka att följa motionärerna; och jag anhåller, herr greve och talman, att få yrka bifall till reservationen och avslag å utskottets hemställan.

Herr Bäckström: Den förste ärade talaren efterlyste de skäl utskottet haft att avstyrka detta förslag. Jag skall bara nämna ett, men jag tror, att det räcker till. Det är nämligen så, att det, såvitt jag vet, icke finnes någon indirekt skatt, som i så hög grad som kaffetullen drabbar den fattige mer än den rike. Detta beror på att bruket av kaffe per individ inom de mera förmögna klasserna är mindre än inom de fattigare klasserna. Jag vill visst inte säga, att detta är någonting att rekommendera, men det beror tydligtvis på att de fattigare klasserna hava mindre tillgång till de andra njutningsmedlen, som övriga klasser ha till sitt förfogande och är nu en gång ett faktum. Då sålunda en höjning av kaffetullen företrädesvis skulle innebära en belastning av de fattigare klasserna, följer därav alldeles otvetydigt, att man på vänsterhåll omöjligen kan reflektera på en sådan skatt.

Jag behöver inte säga mer, herr talman, för att motivera ett bifall till utskottets förslag. *Om höjning av kaffetullen.*

(Forts.)

Herr Trygger: Jag behöver icke vara vidlyftig, ty från reservanternas sida har åberopats det mesta, som kan sägas till förmån för denna motion. Jag hade verkligen icke tänkt mig möjligheten utav att, under nuvarande svåra finansiella förhållanden för staten, denna anspråkslösa motion skulle bli avvisad av utskottet, och jag har liksom reservanterna förgäves sökt i utskottets motivering efter något bärande skäl. Jag var emellertid på väg att finna ett, och nu har jag, sedan jag hörde den siste ärade talaren yttra sig, funnit, att jag var på rätt väg. Jag har undrat, vad »de befolkningslager, vilkas intressen en låg kaffetull är avsedd att tillgodose» voro för ena, och nu har det upplysts av den ärade talare, som har yttrat sig å utskottets vägnar, att det var de, som drucko mycket kaffe. Det är ju alldeles klart, att de skola hårdast drabbas av tullen.

Det är så, beklagligtvis, att det drickes kolossalt mycket kaffe här i landet. Jag har här några uppgifter, som bestyrka detta. 1908 utgjorde kaffeimporten till Sverige 29 miljoner kg. Den hars sedermera ökats, så att den år 1913 utgjorde 34 miljoner kg. Frånser jag förhållandena under kriget, kan en ständig ökning konstateras.

Då det infördes 29 miljoner kg. i Sverige 1908, utgjorde alltså detta år kaffeförbrukningen per individ 5,44 kg. Jämför man denna siffra med motsvarande siffror för andra länder, finner man, att vi överträffats endast av Nederländerna och Belgien. Nederländerna med 6,47 kg. och Belgien med 5,94. Holland producerar emellertid, som bekant, kaffe i sina kolonier, så att den höga siffran för dess vidkommande är ganska naturlig.

Men när vi se på förhållandena i andra stater, finna vi, att kaffeförbrukningen per individ i Tyska riket 1908 uppgick endast till 3,17 kg., i Frankrike till 2,58 kg., i Österrike till 1,22 kg. Jag talar inte om Italien, för vilket siffran icke uppgick till 1 kg., eller Storbritannien, för vilket den icke uppgick till $\frac{1}{2}$ kg. — det beror, särskilt vad Storbritannien beträffar, på den stora teförbrukningen, och detta gäller kanske delvis också med avseende på Italien.

Sålunda, det är en ovanligt stor kaffeförbrukning här i landet. Ifall nu den föreslagna tullförhöjningen skulle medföra, att kaffeförbrukningen minskades eller dess ökning förhindrades, kan man väl inte säga, annat än, att det vore ett gott resultat. Då finge staten en inkomst, och det bleve jämväl till fördel för dem, som förbruka kaffe.

Jag vill nämna ett sätt, varpå kostnaderna för kaffet lätt kunna minskas för den kaffeförbrukande allmänheten, nämligen genom att använda surrogat. Det ha vi lärt oss under denna kristid, och det går alldeles utomordentligt bra. Jag kan nämna, att jag själv använder surrogat till en tredjedel, och det tänker jag fortsätta med, även när kaffet blivit billigare, och man blir i tillfälle att få köpa så mycket man vill. Detta sätt kunna sålunda kaffeförbrukarna mycket väl begagna, och då kommer den föreslagna tullförhöjningen icke att hårt träffa dem.

*Om höjning
av kaffetullen.*
(Forts.)

Men inte nog därmed. De kunna gärna inskränka sin konsumtion av kaffe även av ett annat skäl. Ett visst mått kaffe kan man ju säga är en nödvändighetsvara, särskilt för de mindre bemedlade, men så snart man kommer över detta vissa mått, blir kaffe en lyxartikel och inte bara det, utan en synnerligen skadlig artikel. Om då staten tager ut någon inkomst på en sådan vara, bör det väl icke anses olämpligt. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservanternas hemställan.

Herr Nilson, Karl August: Ja, herr talman, det är kanske inte mycket lönt att här söka försvara utskottet, och jag vill inte heller göra det i annan mån, än utskottet själv kan anses ha gjort det genom sin motivering. Men det har ju förebråtts utskottet, att utskottet icke har förebragt några skäl, och det har tryckts mycket starkt på att vad utskottet anfört icke är något skäl. Men jag hemställer ändå till herrarna, huruvida icke det är skäl nog att inte just nu återigen företa en ökning av levnadskostnaderna. Här är ju visserligen sagt å ena sidan, att denna tullförhöjning inte betyder så mycket med hänsyn till levnadskostnaderna, då det belopp, det rör sig om, inte skulle bli så synnerligen stort, men å andra sidan har sagts, att just denna ökning av priset på kaffe, som en förhöjning av tullen med 18 öre per kg. skulle åstadkomma, skulle medföra en minskad förbrukning av kaffe. Jag kan inte förstå, att de två skälen gå ihop med varandra. Det är först och främst inte troligt — jag tänker, att vi alla äro överens om det — att en ökning av tullen med 18 öre per kg. skulle på minsta sätt minska förbrukningen av kaffe. På de håll, där det förekommer en omättlig förbrukning, där kommer man likafullt att fortsätta den omättliga förbrukningen, och om sålunda tullförhöjningen icke gör någon nytta i det avseendet, så faller ju det anförda skälet fullständigt bort.

Vad däremot beträffar det andra skälet, det ekonomiska, att man med en förhöjning skulle gagna statskassan, vill jag säga, att givetvis medför förhöjningen en ökad inkomst. Men man tar denna inkomst från ett håll, från vilket det enligt mitt förmenande knappast kan vara riktigt att taga den. Visserligen kan man ju säga, att vi kommit tillräckligt långt ifråga om den direkta beskattningen och att man därför har anledning att tänka på att tillgripa den indirekta beskattningen. Men då det verkligen förhåller sig så, som här nyligen av en föregående talare påpekats, att denna förhöjning särskilt komme att träffa den obemedlade delen av befolkningen, de fattiga, som kanske inte ha något annat glädjeämne till sitt förfogande än just kaffet, hemställer jag till herrarna, huruvida vi, som kunna bära en direkt skatt, verkligen skola kunna ha hjärta och samvete att öka indirekta beskattningen på detta område. Jag tror, att just de synpunkter, som utskottet i denna del har anlagt, äro fullkomligt avgörande för frågan.

För statsregleringen kan denna sak alldeles icke spela den roll, som här satts i utsikt, då dessa 7 miljoner kronor ju ändå äro en relativt liten del i förhållande till hela beloppet av statsutgifterna eller statsinkomsterna — vilken sida man vill se det ifrån. Men å andra

sidan spelar detta en roll för den fattiga befolkningen, och därför har utskottet icke kunnat vara med om denna höjning.

Herr Forssman gjorde en jämförelse och även herr Trygger var något inne därpå, med de tullavgifter, varmed kaffet är belagt på andra håll. Jag tror inte, att Finlands exempel är någonting att taga efter, och vad de andra länderna beträffar, är det väl alldeles särskilda förhållanden, som varit anledningen till, att tullen där blivit högre. Det är visserligen så, att i de sydligare länderna, som särskilt herr Trygger pekade på, kaffekonsumtionen är av betydligt mindre omfattning än här i vårt nordligare, kalla klimat, men jag tror, att utgångspunkten för denna jämförelse är oriktig, ty i de sydligare länderna finnes annat, som befolkningen har som förströelse — och njutningsmedel — jag hänvisar bara till de billigare viner och sådant, som dessa länder ha. Och vad tullbelastningen beträffar, tror jag det kan hända, att de länder, som ha en högre tull, icke ha tagit den hänsyn, som här har gjorts, till de förhållanden, under vilka vi nu leva, och jag tror inte, att vi vid detta tillfälle ha anledning att öka levnadskostnaderna vare sig för den ena eller den andra. Under dessa förhållanden tror jag också, att utskottets skäl står sig, varför jag, herr greve och talman, ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

*Om höjning
av kaffetullen.
(Forts.)*

Lagerbjelke: Herr greve och talman! Jag vill i korthet uttala mig något mera om de principiella skattepolitiska synpunkterna, än de talare gjort, som här förut uttalat sig till förmån för reservationen. Till en början vill jag då erinra om, att jag redan vid flera tillfällen förut under denna riksdag framhållit nödvändigheten av att, så snart förhållandena det medgäve, täcka det ökade behovet av skatter även på den indirekta beskattningens väg. Jag vill för min del ingalunda förneka, att en tull av förevarande slag — vilket också har framhållits av herr Bäckström — träffar de bredare lagren hårdare än de högre inkomsttagarna. Men jag vill också påstå, att den sociala orättvisa, som må ligga häri, uppväges såvitt jag förstår, därutav, att den direkta beskattningen, som under senare år uttagit så oerhörda belopp av skattedragarna, årligen blivit allt mer progressiv uppåt och degressiv nedåt, och man får uti detta sammanhang nog även beakta de stora utgifter till de breda lagrens fromma, som på senare tider stadigvarande utgå på grund av den sociala lagstiftningen, liksom de, som nu under de sista åren mera tillfälligt beslutits. Jag vill i det senare avseendet erinra om, att riksdagen å 1918 och 1919 års riks- och tilläggsstater samt å 1920 års riksstat anvisat till åtgärder i prisreglerande syfte tillsammans i det närmaste 180 miljoner kronor och till beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor sammanlagt 84 miljoner kronor i runt tal.

Det lär ej heller kunna förnekas, att efter tiden för kaffetullens sänkning och särskilt under dessa senare år väsentliga delar utav de breda lagren, särskilt industri- och kroppsarbetarna samt de lägre befattningshavarna, såväl hos stat och kommun som hos enskilda, intaga en helt annan och bättre ekonomisk ställning än förr, även om hänsyn tages till den höjda prisnivån. Deras skatteförmåga har utan

*Om höjning
av kaffetullen.*
(Forts.)

tvivel ökat; så, att de kunna utan alltför stor svårighet bära en något ökad indirekt beskattning. Betecknande för denna ökade skatteförmåga är, att den uppskattade inkomsten av arbetsanställning, tjänst eller pension, vilken till vida övervägande del tillkommer just de breda lagren, oaktat de alltmera stigande s. k. avdragen ökats från 989 miljoner kronor år 1913 till 1881 miljoner kronor år 1918. Motsvarande siffror för inkomst av kapital utgjorde 90 och 145 miljoner kronor, sålunda små belopp i jämförelse med dem, som härleda sig från inkomst av arbete. För fullständighetens skull vill jag även anföra, att den uppskattade inkomsten av rörelse för nämnda år, 1913 och 1918, utgjorde 576 miljoner kronor och 1,807 miljoner kronor. Utav dessa siffror framgår utan vidare, att den uppskattade inkomsten av arbete ökats vida starkare än inkomsten av kapital, och detta skulle framträda än mera, om man sökte göra en uträkning av vad den verkliga inkomsten, icke den uppskattade, gått till. Dessa siffror, sammanställda, äro förvisso ägnade att rubba den ganska vanliga föreställningen, att kapitalet, i motsats till arbetsinkomsten, kan bära snart sagt vilka bördor som helst.

Man får i detta sammanhang ej heller förbise den oerhörda omfattning, i vilken de mindre inkomsttagarna undandraga sig, med rätt eller orätt, att betala sina direkta skatter, och jag är för min del övertygad om att streckens borttagande för den politiska och kommunala rösträtten kommer att avsevärt öka denna uraktlåtenhet att betala skatter. För min del kan jag i detta avseende icke hoppas mycket på lagen om införsel i lön.

Jag vill även, såsom betecknande för de breda lagrens ekonomiska ställning framhålla, att de innestående behållningarna i landets sparbanker vid ingången av åren 1914 och 1919 utgjorde resp. 952,6 och 1,500 miljoner kronor. I postsparbanken voro motsvarande siffror 48,1 miljoner kronor och 74,2 miljoner kronor. Dessa insättningar tillhöra i stort sett de mindre bemedlade i landet.

Jag får nu, herr greve och talman, på grund av vad jag anfört, och då jag anser den statsfinansiella situationen kräva ett bifall till reservationen, yrka, att denna måtte bifallas. Men innan jag slutar, vill jag här uttala att, ehuru jag själv visserligen är övertygad om, att den statsfinansiella situationen kräver detta antagande av reservationen, det nog hade varit önskligt, att, när nu riksdagen skall besluta i en så omtvistad skattefråga som denna, mot vilken ur sociala synpunkter onekligen vägande skäl kunna anföras, budgetens behandling fortskridit något längre, så att man kunnat med stöd av säkra fakta döma om, i vilken mån ett bifall till eller avslag av denna motion varit av det faktiska läget påkallat.

Herr K o b b: Jag kan icke vara av samma uppfattning som min ärade kollega i riksgäldskontoret. Jag kan icke få fram samma resultat av de siffror, han här framlade. Efter min mening är ett av de viktigaste skälen mot att i detta fall lägga en beskattning på de mindre bemedlade, att man ju nu lägger en beskattning på dessa klasser genom minimipriserna på spannmål. Detta är givetvis icke en beskattning,

som går till staten, men det är i alla fall en ökning av dessa klassers levnadsvillkor. Vi hava ju helt nyligen voterat 29 miljoner kronor till lindring av just de mindre bemedlades levnadsvillkor. Då vi veta, att den nu ifrågasatta beskattningen till allra största delen skulle falla på dessa samhällslager, kan jag icke finna tidpunkten lämplig att just vid ett sådant tillfälle införa en dylik ny beskattning, som alldeles särskilt skulle komma att ligga på dem.

*Om höjning
av kaffetullen.*
Forts.

Jag vill vidare endast med några ord vända mig mot vad herr Forssman nyss yttrade. Han åberopade, att man i England har en högre kaffetull än i Sverige och han framhöll därvid särskilt, att England ju är ett frihandelsland. Kaffetullen i England beror helt enkelt därpå, att när den engelska tullagstiftningen omlades, avskaffades i möjligaste mån alla andra tullar än sådana som på den tiden ansågos vara lyxtullar, just sådana som tullarna på kaffe och te. Tullinkomsterna i England komma väsentligen från tullar på sådana varor, och då är det ganska naturligt, att tullarna kunna vara höga. Det är klart, att man utan svårighet kan ha en högre tull på kaffe, om man exempelvis icke har någon tull på spannmål. Vi däremot hava ju haft tull på både kaffe och spannmål.

Jag skulle också vilja stryka under vad en medlem av bevillningsutskottet sade gent emot herr Trygger. Är det möjligt, att en sådan jämförelsevis liten ökning av kaffetullen skulle verka i prohibitivt syfte? Och om den verkade i sådant syfte, skulle den ju icke i finansiellt avseende giva, vad man önskade. Den skulle i sådant hänseende icke ha den betydelse, som den eljest verkligen skulle få.

Jag vill vidare fästa uppmärksamheten på, hur jämförelsevis liten den summa är, som denna förhöjning av kaffetullen skulle inbringa. Det är 7 miljoner kronor, som denna ökning av kaffetullen beräknas kunna giva. Det är icke mer än ungefär 4 procent av vad inkomst- och förmögenhetsskatten under förra året inbragte. Jag tror, att det ännu är alldeles för tidigt för att kunna säga, att denna tullförhöjning är nödvändig för fyllandet av ett hål i budgeten, ty är det verkligen ett stort hål, räcker den sannerligen icke till; då skulle det fordras mycket, mycket mera.

Greve Lagerbjelke yttrade, att vi måste öka den indirekta beskattningen, därför att vi icke kunna gå längre på den direkta beskattningens väg. Ja, det är möjligt att vi icke kunna gå vidare på den direkta beskattningens väg, men därav följer icke alls, att vi kunna gå vidare med den indirekta beskattningens. Vi ha under de sista åren faktiskt infört en indirekt beskattning, ehuru den till formen icke framträder såsom en sådan; det är genom införandet av tobaksmonopolet. Man lovade ju visserligen, att detta icke skulle höja priserna på tobak, men detta har dock skett, och där har staten fått en högst betydande inkomst. Före monopolets införande hade vi en inkomst på tobaken av 5 miljoner kronor. Förra året var det en inkomst av 38 miljoner kronor. En god del härav kunna vi säga är en indirekt beskattning, som således har tillkommit under de senaste åren.

På grund av vad jag här anfört skall jag be att få förena mig med dem, som yrkat bifall till utskottets hemställan om avslag å motionen.

*Om höjning
av kaffetullen.*
(Forts.)

Herr Swartz: Jag ber att få instämma i vad den näst föregående talaren yttrade därcm, att det hade varit önskligt, om man, innan man gick att behandla denna skattefråga, hade kunnat få litet större klarhet med avseende på budgetsförhållandena och det bestämda behovet av en dylik skatt, än vad som nu är fallet. Hur önskligt det än hade varit att kunna närmare, än vad nu är möjligt, precisera vad som därvidlag kan vara erforderligt, tror jag emellertid i alla fall, att ställningen redan nu är så pass klar i detta avseende, att man icke behöver hysa ringaste tvivel om növdändigheten och önskvärdheten — i varje fall om önskvärdheten — att i möjligaste mån kunna i skatteväg uppdriva vad som kan behövas för att fylla en stor del av de behov, som komma till synes i budgeten. Vi hava ju att vänta ytterligare en framställning i den riktningen från finansministern, och hur den kommer att i detalj bliva utformad, veta vi ju ännu icke. Vi kunna således icke nu precis säga, hur han tänker sig, att luckorna på inkomstsidan i budgeten skola fyllas. Men vi hörde dock, hurusom herr finansministern för en kort tid sedan sade, att det gällde att taga position till den frågan, huruvida man borde anskaffa ett belopp av, jag vill minnas han nämnde 60—70 miljoner kronor, som ytterligare måste uppbibringas för att få budgeten att gå ihop, genom tillfälliga lån för detta ändamål, eller huruvida man i detta syfte skulle anlita skattevägen. Med avseende på den direkta beskattningen ha ju redan i statsverkspropositionen sådana förslag framlagts från finansministerns sida, att han tydligen själv anser, att man icke kan gå längre på den vägen. Jag kan därför icke finna annat, än att det här gäller frågan, huruvida man skall söka att komma över det nödtillstånd, i vilket man befinner sig och väl kommer att befinna sig några år framåt, genom att skjuta svårigheterna över på framtiden förmedelst upptagande av tillfälliga lån, eller om man skall söka komma fram på någon annan väg än den redan starkt i anspråk tagna direkta beskattningens väg. Och i senare fallet finns ju ingenting annat att taga till hjälp än den indirekta beskattningen. Vi hörde också för någon tid sedan av greve Lagerbjelke, huruledes proportionen mellan de direkta skatterna och de indirekta på senare tider allt mer och mer förskjutit sig. Det är därför på tiden och nödvändigt — om det icke sker nu, är det snart nog absolut nödvändigt — icke att kasta om, ty det går naturligtvis icke, utan att stanna i denna utveckling och gripa till andra utvägar, som staten kan hava för att fylla sina behov, och icke endast tänka på den direkta skatteformen. När man då måste söka efter nya skatter — och situationen är som sagt sådan, att behovet av ytterligare medel redan förefinnes, även om det kanske längre fram blir ännu större — kan jag för min del icke finna, att man, om man skall söka dessa skatter på den indirekta beskattningens väg, kan påträffa någon skatt, som är mer lämplig i detta avseende än just den ifrågavarande.

Det har nu här sagts, att denna skatt för mycket drabbar de breda lagren. Ja, det är alldeles givet, att den i främsta rummet drabbar dessa folklager. Men vilja herrarna söka göra klart för sig, på vad sätt och med vilket belopp denna skatt verkligen skulle komma att drabba dem, som närmast och mest skulle träffas därav, tror jag, att man skall få

en något annan föreställning om det tryckande i en sådan ökning av utgifterna för dessa samhällslager. Vi hörde nyss av herr Trygger, att medelkonsumtionen av kaffe här i landet före kristiden var 5,44 kilogram per person. Om jag antager, att konsumtionen i de lager, som man närmast tänker sig skulle mest drabbas av skatten, är dubbelt så stor som medelkonsumtionen, eller 11 kilogram per person, och jag vidare antager, att en familj består av fem medlemmar, så blir konsumtionen för en sådan familj 55 kilogram om året. Den ökning, som nu ifrågasättes i tullen, är 18 öre per kilogram, och den gör alltså för en sådan familj 10 kronor om året. Tio kronor om året i utgiftökning för en familj — kan man verkligen med fog säga, att en sådan merutgift om året för en familj kan komma att kännas något vidare svår, då de samhällslager, som närmast skulle drabbas därav, i stor omfattning hava fått förmånen av ökade löneinkomster på det ena eller andra sättet.

*Om höjning
av kaffetullen.
(Forts.)*

Jag tillät mig för en hel del år sedan — det är väl 10, 11 år sedan, eller vad det kan vara — såsom finansminister föreslå en höjning av kaffetullen med hela sex öre. Jag fick då av en för övrigt mot mig mycket välvilligt stämd medlem av liberala samlingspartiet i andra kammaren mottaga den förebräelsen: »Det där skulle statsrådet aldrig ha gjort; det där är en sak, som svenska folket inte tål.» Nej, sade jag, det förstår jag mycket väl. Därest man för statens räkning begär, att ni skola betala sex öre per kilogram mera för kaffet, så går det icke för sig, men därest köpmännen i Hamburg höja priset på kaffe med 50 öre per kilogram, generar det er icke alls, och ni säga ingenting om den saken. Han medgav verkligen: »Ja, det är alldeles rätt.» Så är det väl även nu. Vi hava under dessa tider fått betala så ofantligt mycket mera för kaffet, än vad någonsin denna höjning i tullen skulle göra. Priset är nu i nedåtgående och kommer naturligtvis att ytterligare sjunka, sedan kaffet åter blivit fritt. Även med denna ökade tull på kaffet, kommer det naturligtvis därför att ställa sig högst väsentligt mycket billigare, än det gjort under se senare åren. Och när därtill kommer den omständigheten, som också har blivit påpekad, att man även i framtiden med fördel kan använda sig av surrogat, utan att det alltför mycket inverkar på smaken, måste man ju säga sig, att detta är en beskattning, som är ganska lindrig, och i varje fall av den art, att den som vill, i väsentlig mån kan undandraga sig densamma. Jag tror därför, att det icke är riktigt att säga, att man av hänsyn till de lager, som i främsta rummet skulle drabbas av denna skattehöjning, bör avhålla sig från att vidtaga en åtgärd, som ur statsfinansiell synpunkt sedd är absolut nödvändig.

Jag vill till sist fästa uppmärksamheten på, att skall man införa en tull av denna beskaffenhet, finns det ingen tidpunkt, som är lämpligare därtill än just nu. Den 1 juli i år blir kaffet åter frigit. För närvarande finnas inga lager av kaffe i enskild ägo. All tull kommer, om den åsättes före den 1 juli, statskassan till godo, och därigenom avvärras en olägenhet, som eljest alltid har trätt mycket försvarande i vägen, när det varit fråga om en sådan åtgärd som denna.

Jag ber, herr greve och talman, att få yrka bifall till reservationen.

*Om höjning
av kaffetullen.*

(Forts.)

Herr Östberg: Herr greve och talman, mina herrar! Det är egentligen två skäl, som åberopas mot ett bifall till reservationen. Det ena är, att denna tullhöjning i alla fall skulle ge så litet; den skulle endast ge 7 miljoner kronor, efter vad man för närvarande kan beräkna.

Ja, vi leva visserligen i miljonrullningens tid i allra högsta grad, men 7 miljoner kronor äro ju dock också pengar, och 7 miljoner i statskassan är bättre att ha än att icke ha, i synnerhet som vi alla veta eller alla ha en förkänning av, hur svårt det blir att få budgeten att gå ihop. Och för övrigt är det klart, att denna tull, om den en gång är införd, med stigande kaffeförbrukning är ägnad att giva staten allt större, inkomster.

Vidare har det anmärkts, att denna skatt i högre grad skulle drabba de mindre bemedlade än andra, och därför skulle den vara obehörig. Men detta sammanhänger ju med frågan, huruvida den konsumtion av kaffe, som äger rum här i landet, kan anses vara i allo påkallad.

I likhet med vad här förut har framhållits, anser även jag tidpunkten vara synnerligen lämplig att nu införa en tullförhöjning för kaffe, därför att allmänheten i stor utsträckning har vant sig vid användandet av surrogat. Men med den lyxtendens, varåt det svenska folket skattat, är det alldeles klart, att så snart det naturliga kaffet blir billigare övergår man till konsumtion av det utländska kaffet. Vill man förebygga detta och vänja folket att i någon mån bibehålla surrogatförbrukningen, finnes ingen lämpligare tidpunkt att införa en ökad tull på kaffe än nu. Vi skulle ju i varje fall icke komma till högre tullsatsen än vårt grannland Norge, som också är ett mycket demokratiskt land. Då man tager jämförelser från sydliga länder, medgiver jag, att man kan göra åtskilliga invändningar däremot, men mot en jämförelse med Norges tullsats kan väl i all rimlighets och i all demokratisk namn icke göras några invändningar.

Jag vill vidare fästa uppmärksamheten på, att det finnes en konsumtion, som man anser sig kunna beskatta ungefär hur högt som helst, nämligen den som består i förbrukningen av de mer eller mindre alkoholhaltiga dryckerna. På den anser man sig kunna lägga hur höga skatter som helst. Nu veta vi emellertid, att de, som icke begagna dessa drycker, förbruka i så mycket större utsträckning kaffe. Den indirekta beskattning, som de sålunda av vana, böjelse och sympati undandraga sig, böra de väl i sin mån kunna utfylla genom att tullen på kaffe i någon mån höjes. Här är det ju icke meningen att gå till några orimligheter, utan det är en mycket måttlig tullsats, som här ifrågasättes, i jämförelse med andra länders, såsom vi under debatten hört.

En tullhöjning har ju vidare betydelse i handelspolitiskt avseende. Hela förbrukningen av naturligt kaffe innebär ett skattande till utlandet och i mycket hög grad till utländska köpmän, vilka, såsom förut här framhållits, dominera priserna i Sverige, mot vilken prissättning vi naturligtvis ingenting kunna göra. Kan man i någon mån stämma förbrukningen av kaffe och få den ersatt med förbrukning av inhemska surrogat, handlar man ur handelspolitisk synpunkt klokt, och man handlar då på ett sätt, som man kanske har all anledning att fästa avseende vid, då måhända vår handelsbalans under den närmaste

tiden kommer att utsättas för åtskilliga knuffar, och det kan vara skäl att se till att icke importen av sådana varor, som vi kunna ersätta med inhemska, tager alltför stort omfång. *Om höjning av kaffetullen.*
(Forts.)

Jag tror, att om man ser saken praktiskt, och om man jämför med vad man särskilt i vårt grannland Norge ansett lämpligt, skall man komma till den uppfattningen, att det nu är en mycket lämplig tidpunkt att införa en förhöjd kaffetull. Jag skulle gärna ha sett, att man kunnat införa olika tullsatser för olika slag av kaffe och belägga finare kaffesorter med högre tull. Men det må bli framtidens sak att göra jämkningar i sådan riktning. För närvarande ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr Nilsson, Karl August Endast ett par ord! Man räknar här oupphörligt med 7 miljoner kronor såsom inkomst av denna tullförhöjning, men jag tror, att det är nödvändigt att se litet på den siffran. Importen var år 1912 dock icke mer än 30 miljoner kilogram, 1913 34 miljoner och 1914 29 miljoner kilogram. Om man alltså räknar med i runt tal 30 miljoner kilogram, så blir det icke fråga om en så stor siffra som 7 miljoner kronor, utan det stannar vid omkring 5,400,000 kronor. Detta torde ju något reducera betydelsen av skatten ur statsfinansiell synpunkt.

Jag begärde ordet till en början med anledning av det skäl, herr Swartz här drog fram, när herr Swartz talade om, att kaffet ju ändå de sista åren har kostat så mycket, så att om det i fortsättningen kommer att kosta mer än normalt, så gör det ingenting. Men icke är det väl ändå meningen, att vi skola behålla dyrtiden. Det är väl icke meningen, att vi fortfarande skola söka på konstlad väg behålla de höga livsmedelspriserna, utan vi vilja väl komma ifrån dyrtiden i såväl det ena som det andra avseendet.

Men för det andra vill jag säga till herr Östberg — och det var huvudsakligast därför jag begärde ordet — att, då herr Östberg talar om; att de som icke använda alkoholhaltiga drycker dricka så mycket mera kaffe, är jag förvissad om att herr Östberg har fullkomligt orätt. Det är icke såsom regel så, utan jag tror, att nykterhetsfolk icke använder mer kaffe i genomsnitt än andra. Det är helt andra förhållanden än användandet av sprit, som inverkar på kaffekonsumtionen. Även de som använda sprit begagna rätt mycket kaffe på många håll. Jag menar, att varken det ena eller det andra förhållandet — förbrukning av sprit eller avhållsamhet därifrån — konstituerar, huru mycket kaffe man förbrukar.

Herr talman! Såsom saken ligger, kan jag icke annat än fortfarande yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Bomán: Herr greve och talman! Det har redan av den förste ärade talaren framhållits, att den nuvarande tidpunkten är synnerligen lämplig, om man vill genomföra en tullhöjning för kaffet, därför att kaffet i landet för närvarande ligger under beslag, och handeln därmed blir icke frigiven förrän den 1 juli. Sålunda komme

Om höjning
av kaffetullen.

(Forts.)

inga enskilda att, såsom eljest brukar vara fallet, skörda vinster av tullhöjningen.

Men det finns ytterligare ett skäl, som gör, att tidpunkten är lämplig. För närvarande passerar allt kaffe, som säljes i landet, genom kommissionerna, vilka uttaga en vinst därav. I medeltal är denna vinst för varje kilogram alldeles säkert långt mer än denna tullhöjning. Vi hava därför med full visshet att vänta en prissänkning på kaffet efter dess frigivande, även om en tullhöjning nu sker.

Frånsett brännvin och maltdrycker är det ju egentligen tre stora artiklar, på vilka den indirekta beskattningen i större omfattning vilar i vårt land. Jag syftar på tobak, socker och kaffe. Skattebördan på tobak framgår av att förbrukningen förra året enligt tobaksmonopolets redogörelse hade ett värde, då varan övergick till konsumtion, av 136 miljoner kronor, och av detta belopp utgjorde beskattningen åt statsverket 38 miljoner kronor. Socker har i förbrukningen ett värde av ungefär 120 miljoner kronor under normala år, och den normala skatten är c:a 20 miljoner kronor. Kaffe har ett värde av ungefär 50 miljoner kronor, men beskattningen har hittills inbringat knappa 5 miljoner kronor om året. Om tobaken, som jag tror kan betraktas såsom en nödvändighetsvara på samma sätt som kaffet betraktas som nödvändighetsvara, d. v. s. att det är en stor uppoffring för den som är van därvid att försaka det — och man kan se, att det måste vara så, när svenska folket under förra året fann sig i att bära en merutgift av 53 miljoner kronor mot år 1917 för sin tobaksförbrukning — då synes mig, att man ej behöver vara så tveksam, när det gäller att pålägga denna merutgift för kaffeförbrukningen, vare sig den må uppgå till 6 eller 7 eller 8 miljoner. Nog tåla förbrukarna av den varan en sådan höjning, så fördelad som den blir.

Jag anhaller, herr talman, att få yrka bifall till den avgivna reservationen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt framkomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu föredragna betänkande hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan antaga det förslag, som innefattades i den av herr Lyckholm m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr Nilson, Karl August, begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som avslår vad bevillningsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 45 och antager det förslag, som innefattas i den av herr Lyckholm m. fl. vid betänkandet avgivna reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

*Om höjning
av kaffetullen.
(Forts.)*

Ja — 74;

Nej — 31.

Då tiden nu var tämligen långt framskriden, beslöts på hemställan av herr talmannen att återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 194 i anledning av väckta motioner om anslag till bedrivande av upplysningsverksamhet i kommunala ämnen; och

nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg och dyrtidshjälp åt befattningshavare i statens tjänst m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 221, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ordning och villkor för ändring i kommunal och ecklesiastik indelning m. m., dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av §§ 1, 8, 11, 21, 23 och 35 i förordningen den 21 mars 1862 om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd, dels ock en i anledning av förstnämnda proposition inom riksdagen väckt motion; och

nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om statsdepartementen.

Anmälades och bordlades statsutskottets utlåtanden:

nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts under fjärde och femte huvudtitlarna av statsverkspropositionen och propositionen om tilläggsstat för år 1919 gjorda framställningar angående anslag för beredande av semester åt vid lantförsvaret och sjöförsvaret anställda arbetare;

nr 155, i anledning av väckt motion om utbetalande av visst belopp till byggmästaren N. O. Nordlund såsom entreprenör för uppförande av vissa byggnader för Hemsö kustartillerikår m. m.;

nr 156, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t rörande särskilda arvoden åt cheferna för arméns och marinens kommandoexpeditioner;

nr 166, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om vidtagande av provisoriska åtgärder till vinnande av ökat fängelseutrymme;

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för upprätthållande av yrkesinspektionens verksamhet;

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts under sjätte huvudtiteln av statsverkspropositionen och propositionen om tilläggsstat för år 1919 gjorda framställningar angående anslag till folksanatorierna;

nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av ytterligare medel till uppförande av nybyggnad för patent- och registreringsverket m. m.;

nr 170, i anledning av väckta motioner om anskaffande för statens räkning av ett havsisbrytarefartyg;

nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gemensamt lönesystem samt lönerreglering för postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk jämte i ämnet väckta motioner;

nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag i fråga om antalet av vissa befattningar vid postverket m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag i fråga om antalet av vissa befattningar vid telegrafverket m. m.;

nr 174, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag i fråga om antalet av vissa befattningar vid statens järnvägar m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till omorganisation av vattenfallsstyrelsen samt i fråga om antalet av vissa befattningar vid statens vattenfallsverk jämte i ämnet väckta motioner;

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar av gällande stat för vattenfallsstyrelsen; samt

nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring åt vissa befattningshavare vid kommunikationsverken jämte en i ämnet väckt motion;

sammansatta stats- och jordbruksutskottets utlåtande och memorial:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för utvidgning och förbättring av Grytans artilleriskjutfält; samt nr 2, angående ersättning åt sammansatta stats- och jordbruksutskottets sekreterare;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om rätt för Konungen att i visst fall åsätta särskild tullavgift; samt

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 30, 31, 35 och 39 §§ i förordningen den 11 oktober 1907 angående tillverkning av brännvin m. m.;

bankoutskottets memorial och utlåtanden:

nr 63, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande två

punkter i bankoutskottets utlåtande nr 53 angående vissa ändringar i avlöningsstaten för riksgäldskontoret m. m.;

nr 64, angående rätt till tjänsteårsberäkning för två tjänstemän i riksbanken;

nr 65, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om höjning av dagarvodet för vissa e. o. vaktmästare i riksgäldskontoret m. m.;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg för år 1919 åt pensionerade båtsmän och marinsoldater samt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare;

nr 67, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg och dyrtidshjälp åt befattningshavare i statens tjänst m. m., i vad den angår pensions- och indragningsstaterna, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg för år 1918 å vissa jämlikt lagen den 12 mars 1886 angående ansvarighet för skada i följd av järnvägs drift utgående ersättningar;

nr 71, i anledning av framställningar om dyrtidstillägg åt befattningshavare anställda hos riksdagen eller i dess verk;

nr 72, i anledning av framställningar om dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare hos riksdagen eller i dess verk;

nr 73, i anledning av framställningar om dyrtidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare hos riksdagen eller i dess verk; samt

nr 74, med förslag angående tillfälligt arvodestillägg åt tjänstemän och vaktbetjänte hos riksdagens kamrar och utskott;

första lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 29, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 8:o) i lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt, dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § 17:o) i samma lag;

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens m. m. ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 31, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 27 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fri rättegång m. m. ävensom en i ämnet väckt motion; samt

nr 32, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 28 i anledning av Kungl.

Maj:ts proposition med förslag till lag angående förordnande av rättegångsbiträde åt häktad m. m. ävensom en i ämnet väckt motion;

andra lagutskottets utlåtande nr 43, i anledning av väckta motioner rörande vissa med skatteköp av kronojord sammanhängande förhållanden;

jordbruksutskottets utlåtande nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg under år 1919 åt distriktsveterinärer;

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillskott till dyrtidstillägg för lantbruksingenjörer;

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillskott till dyrtidstillägg för vissa lantmätare; samt

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg och dyrtidshjälp åt befattningshavare i statens tjänst m. m., jämte i ämnet väckta motioner, allt i vad rör jordbruksärenden; ävensom

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 21, i anledning av väckt motion om åvägabringande av utredning, om och på vad sätt en rationell bostadsinspektion i förening med konsulentverksamhet i bostadsfrågan må kunna anordnas på landsbygden.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde varefter kammaren åtskildes kl. 5,08 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
